

De Stemming 2022

Onderzoek in opdracht van VRT en De Standaard

Stefaan Walgrave (UA)

Jonas Lefevere (VUB)

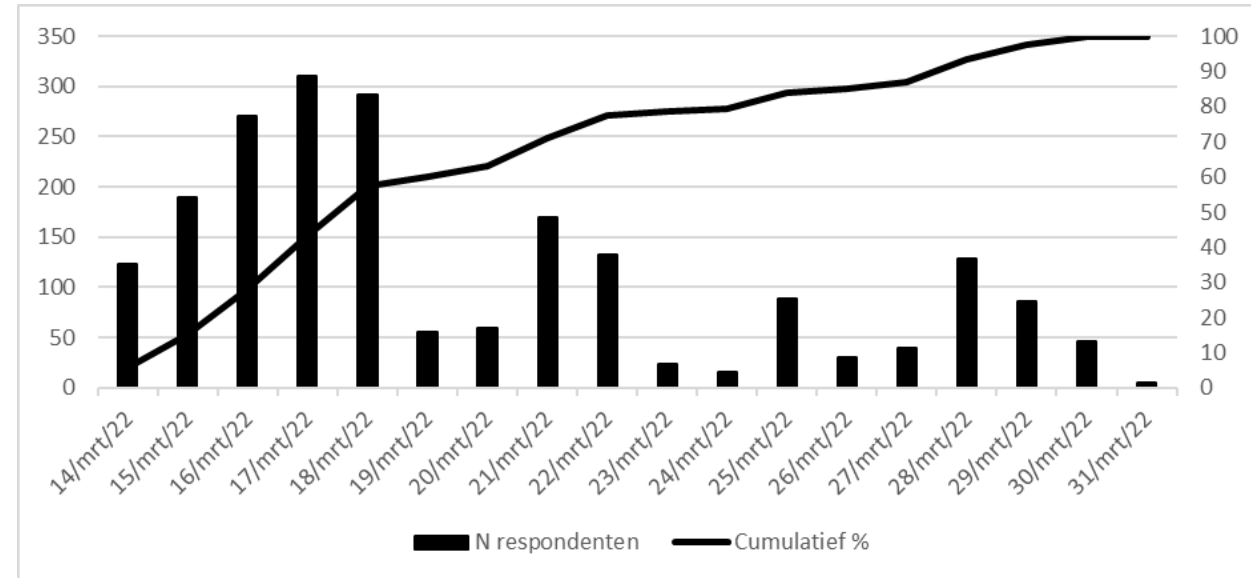
0. Methode

Onderzoeksopzet

- Cross-sectionele online bevraging bij nieuwe steekproef stemgerechtigde inwoners Vlaams gewest (N=2.064).
- Kantar stond in voor het rekruteren van respondenten, UA/VUB stonden in voor ontwerp vragenlijst, kwaliteitscontrole van de data, cleaning van de data, analyse en rapportering. Beide partners volgden samen veldwerk op.
- Representativiteit
 - Geen totaal willekeurige (random) steekproef (onmogelijk online). Respondenten uit bestaand panel van Kantar (*Topix*) en andere panels (Dynata) werden aangeschreven met de vraag om deel te nemen.
 - Quota steekproef, waarbij beoogd wordt een steekproef te bekomen die gelijkaardig is aan de Vlaamse stemgerechtigde bevolking voor wat betreft leeftijd (vier categorieën), opleiding en geslacht (gekruist, zes categorieën), en provincie.
 - Responsgraad: eerste mailing 34% respons bij Topix, 28% bij Dynata (maar zegt niet veel in vergelijking met willekeurige steekproef, want gerekruteerd uit panel), respons van volledig sample niet te bepalen want externe panels geven geen informatie over respons.

Veldwerk (1)

- Veldwerk: 14 maart 2022 tot en met 31 maart 2022
- Politieke context
 - Oorlog in Oekraïne (gestart op 24 februari) en Oekraïense vluchtelingen
 - Stijgende energieprijzen
 - Discussie over verlenging kerncentrales
 - Corona nog steeds fel aanwezig
- Moeilijker dan in 2020 en 2021 om trends *tijdens* de bevragsingsperiode te onderscheiden omdat grootste deel van respons in het begin van de bevragsingsperiode zit

Veldwerk (2)

- Kwaliteit antwoorden werd gemonitord op verschillende manieren:
 - Respondenten met invultijd van minder dan 5 minuten werden geweerd uit de steekproef
 - Antwoorden van respondenten werden nagekeken op *straightlining* (in vragenbatterij telkens identiek antwoord geven of oplopend/aflopend patroon)
 - Respondenten die nonsensicale antwoorden gaven op open vragen werden verwijderd

Steekproef (1)

- Steekproef bevraging: N=2.064 vulden volledige vragenlijst in, N=1.884 gebruikt in analyses wegens non-respons op vraag over stemgedrag 2019, die wordt gebruikt om te herwegen
- Noteer dat we soms zullen vergelijken met de cross-sectie van De Stemming in 2020 (N=1.857) en 2021 (N=1.908)

Steekproef (2)

- Onderstaande tabellen geven ruwe steekproefverdelingen weer, samen met het target voor de herweging

Geslacht en opleiding (N=2,060)	% in steekproef	% in bevolking
Vrouw, lager opgeleid	7.9%	10.3%
Vrouw, middelbaar	23.3%	21.7%
Vrouw, hoger opgeleid	18.7%	19.0%
Man, lager opgeleid	9.1%	9.4%
Man, middelbaar	23.4%	23.5%
Man, hoger opgeleid	17.7%	16.1%

Leeftijd (N=2,064)	% in steekproef	% in bevolking
18 tot 29	15.4%	17.4%
30 tot 44	22.2%	22.9%
45 tot 64	35.8%	34.4%
65 en ouder	26.7%	25.3%

Provincie (N=2,064)	% in steekproef	% in bevolking
Antwerpen	30.0%	28.4%
Limburg	14.2%	14.0%
Oost-Vlaanderen	22.9%	23.6%
Vlaams Brabant	14.4%	15.2%
West-Vlaanderen	18.5%	18.8%

Stemgedrag 2019 (N=1,884)	% in steekproef	% in bevolking
CD&V	8.3%	11.9%
Groen	8.2%	8.3%
N-VA	24.3%	21.4%
Open VLD	10.6%	11.3%
PVDA	5.7%	4.7%
sp.a / VOORUIT	11.6%	9.1%
Vlaams Belang	19.1%	15.7%
Andere	0.9%	1.6%
Blanco / ongeldig gestemd	4.4%	4.1%
Niet gaan stemmen	4.7%	10.1%
Ik mocht (nog) niet stemmen	2.2%	1.8%

Invultijd en weging

- Mediane invultijd van de vragenlijst was 17 minuten
- In alle analyses gebruiken we proportioneel gewicht (*iterative proportional fitting*) dat de verdeling van de steekproef corrigeert zodat de verdeling in de steekproef gelijk wordt gesteld aan de verdeling in de populatie voor wat betreft leeftijd, opleiding, geslacht, provincie en stemgedrag 2019
- Het maximale gewicht is 3,8. Net zoals bij de vorige edities van De Stemming zijn vooral mensen die niet zouden gaan stemmen ondervertegenwoordigd. Deze groep wordt in de analyses vaak buiten beschouwing gelaten omdat de focus vaak ligt op de partij-electoraten. Bij de andere respondenten is de maximale herwegingsfactor 2,9

Structuur rapport

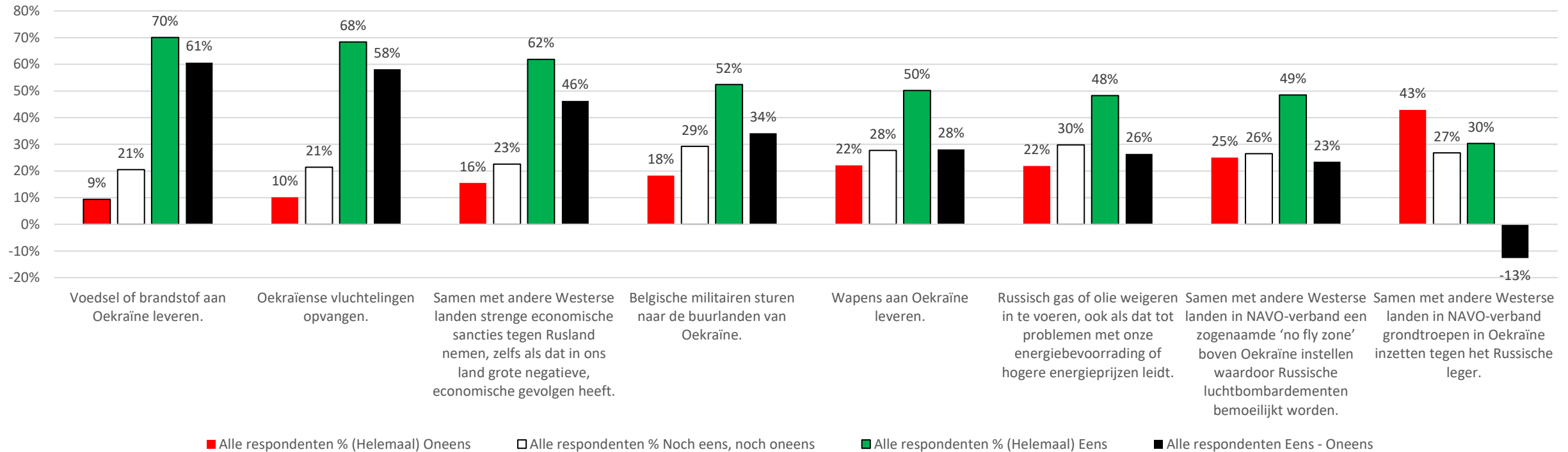
- De uitgebreide vragenlijst bevatte vragen over uiteenlopende thema's
- In dit rapport gaan we in op:
 1. Conflict in Oekraïne en de gevolgen
 2. Attitude over politiek en beleid
 3. Democratie in gevaar
 4. Links-rechts plaatsing
 5. Belang van politieke thema's en issue ownership
 6. Dossier klimaat
 7. Dossier migratie
 8. Belg/Vlaming zijn
 9. Partijen in de media
 10. Populariteit politici en verhouding met partij
 11. Stemgedrag en kiesintenties
 12. Stemmotieven en kiezersprofielen
 13. Belangrijkste/opvallende resultaten

1. Conflict in Oekraïne en de gevolgen

Oekraïne

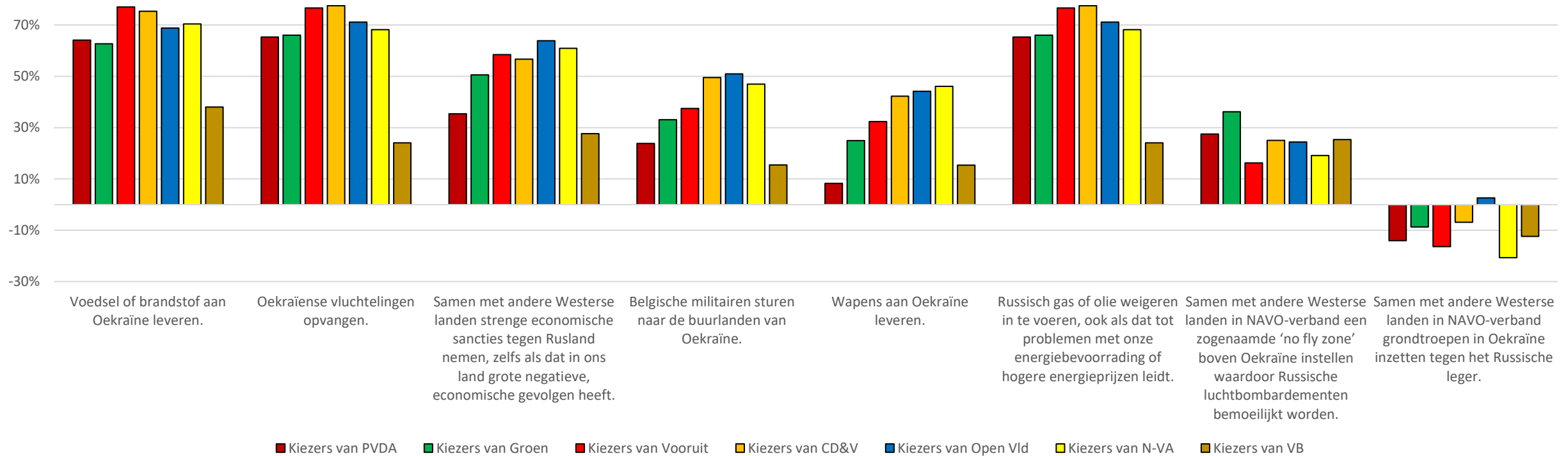
- In 2022 werd de enquête voor De Stemming afgenomen ongeveer een maand na het begin van de Russische invasie van Oekraïne. De oorlog was volop bezig, de media berichtten er ruimschoots over, en het conflict domineerde sterk het nieuws. Er was openlijk debat over de rol die het Westen in de oorlog best zou spelen
- Al voor de oorlog begon, stegen de energieprijzen sterk en ook de algemene inflatie sloeg op hol
- In deze context, namen we een relatief groot aantal Oekraïne-gerelateerde vragen op over (1) voorkeuren voor Belgisch beleid inzake Oekraïne, (2) tevredenheid over het regeringsbeleid jegens Oekraïne, (3) voorkeuren voor Europees beleid inzake Oekraïne, (4) toekomstscenario's voor Oekraïne, (5) voorkeuren voor Belgisch defensiebudget, (6) tevredenheid over het regeringsbeleid inzake energieprijzen, (7) voorkeuren inzake energieprijzreductie, (8) houding tov. Oekraïense en andere vluchtelingen, (9) bereidheid tot helpen bij opvang vluchtelingen.

Steun voor concrete Belgische maatregelen inzake Oekraïne

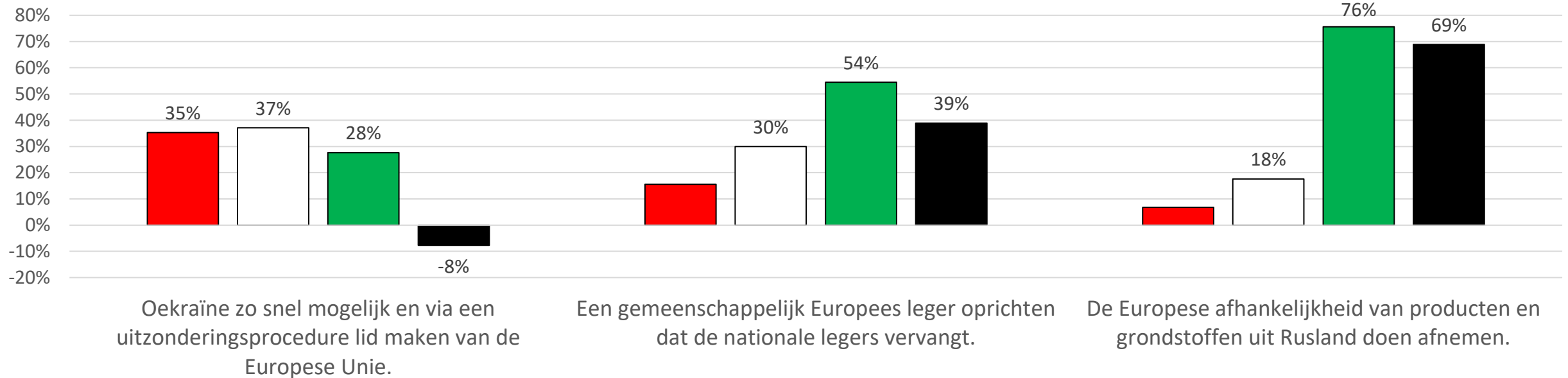
- *Er zijn verschillende manieren waarop België op dit moment al reageert of in de toekomst nog zou kunnen reageren op het conflict in Oekraïne. Kan u voor elk van deze manieren aangeven in welke mate u het er mee eens of oneens bent? 0 = helemaal oneens; 5 = helemaal eens. Noteer dat de zwarte balk het verschil tussen eens en oneens vat, en dat die balk dus de publieke opinie samenvat.*
- Er is ruime steun van een grote meerderheid voor de meeste dingen die België zou kunnen doen; er is zelfs steun voor een veel besproken militaire optie, met name de *no fly zone* (+23%, zie zwarte balk). Er is alleen geen steun voor het inzetten van eigen grondtroepen in Oekraïne (-13%). Al bij al lijkt het er op dat de huidige Belgische, Europese en NAVO-maatregelen in grote mate op de steun van de Vlamingen kunnen rekenen

Steun voor concrete Belgische maatregelen inzake Oekraïne

- De grafiek bevat voor elk electoraat het verschil tussen de voorstanders en de tegenstanders van een maatregel (zie zwarte balk vorige slide). Positieve cijfers wijzen op meer steun dan verzet, negatieve op meer verzet dan steun
- Globaal is er bij de meeste electoraten ruime steun voor zo goed als alle maatregelen. Opvallend is wel dat het VB-electoraat systematisch lagere steun voor elke maatregel uitspreekt. Een groter deel van dat electoraat is overtuigd dat België (en het Westen) zich eigenlijk niet te mengen heeft in het conflict. Maar noteer wél dat óók de meerderheid van VB-kiezers vindt dat ons land Oekraïense vluchtelingen moet opvangen (wel veel minder enthousiast dan de andere electoraten)
- Ook PVDA wijkt af van de andere electoraten, met minder steun voor economische sancties, minder steun voor het sturen naar militairen naar de buurlanden, en minder steun voor het leveren van wapens. Hetzelfde geldt in mindere mate voor de Groen-kiezers, die zijn ook eerder terughoudend maar minder dan de PVDA-kiezers
- Globaal zijn Open Vld (zelfs met een meerderheid voorstander voor grondtroepen), CD&V en N-VA het meest voorstander van zo goed als alle maatregelen.

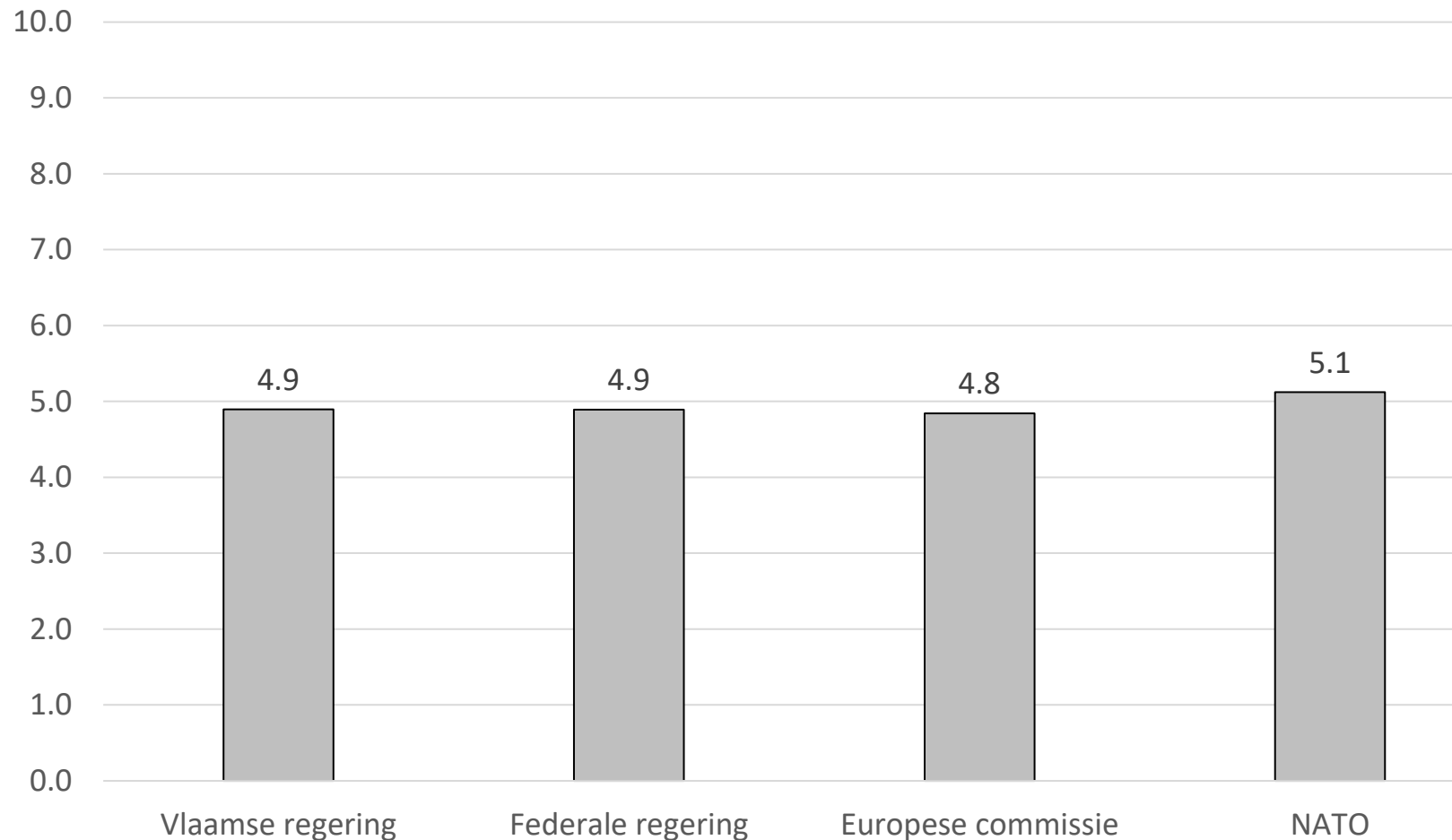
Steun voor Europese maatregelen inzake/ten gevolge Oekraïne

■ Alle respondenten % (Helemaal) Oneens □ Alle respondenten % Noch eens, noch oneens ■ Alle respondenten % (Helemaal) Eens ■ Alle respondenten Eens - Oneens

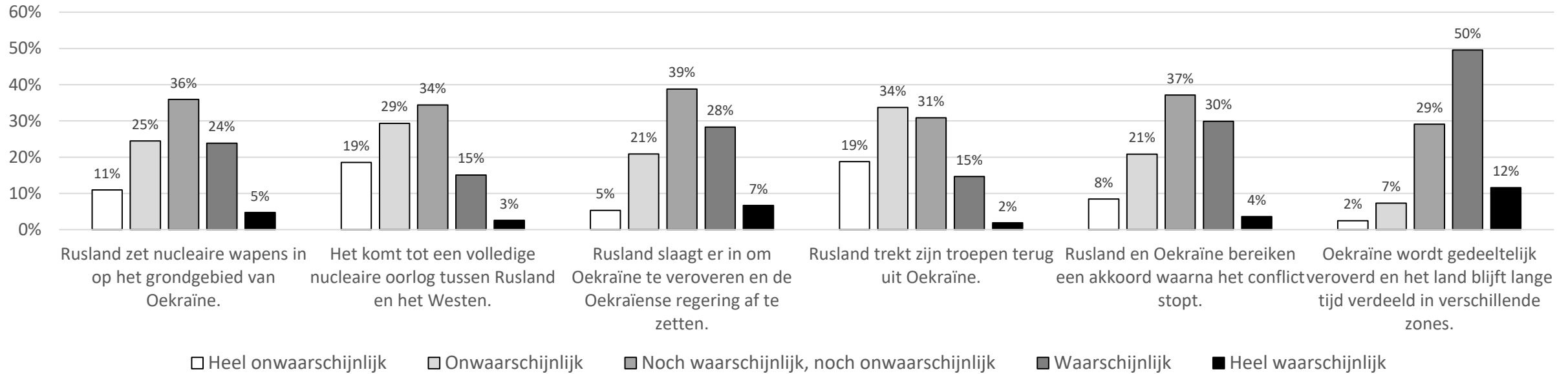
- *Naar aanleiding van het conflict in Oekraïne staat ook de rol van EU in het buitenlands beleid ter discussie. In welke mate bent u het eens dat de EU volgende stappen zet? 1=helemaal oneens; 5=helemaal eens. Noteer dat de zwarte balk het verschil tussen eens en oneens vat, en dat die balk dus de publieke opinie samenvat*
- Het oprichten van een Europees leger en, nog meer, de Europese afhankelijkheid van Russische producten verhogen, krijgt overweldigende steun van de publieke opinie. Er is echter geen meerderheid voor het versneld lid maken van Oekraïne van de Europese Unie; hier is de publieke opinie veel meer verdeeld over, er is een kleine meerderheid tegen versneld EU-lidmaatschap.
- Er zijn vanzelfsprekend verschillen tussen electoraten (niet in grafiek). Voor de Europese afhankelijkheid van Rusland is er in elk electoraat een overweldigende meerderheid (tussen +57% en +80%). Ook voor het oprichten van een Europees leger is er in elk electoraat een grote steun (tussen +30% en +61%). Voor de versnelde toelating van Oekraïne tot de EU is er meer verdeeldheid, met de electoraten van Groen (+6%) en Open Vld (+6%) als de grootste voorstanders en die van PVDA (-13%) en VB (-16%) als grootste tegenstanders

Tevredenheid Oekraïnebeleid van regeringen en internationale organisaties

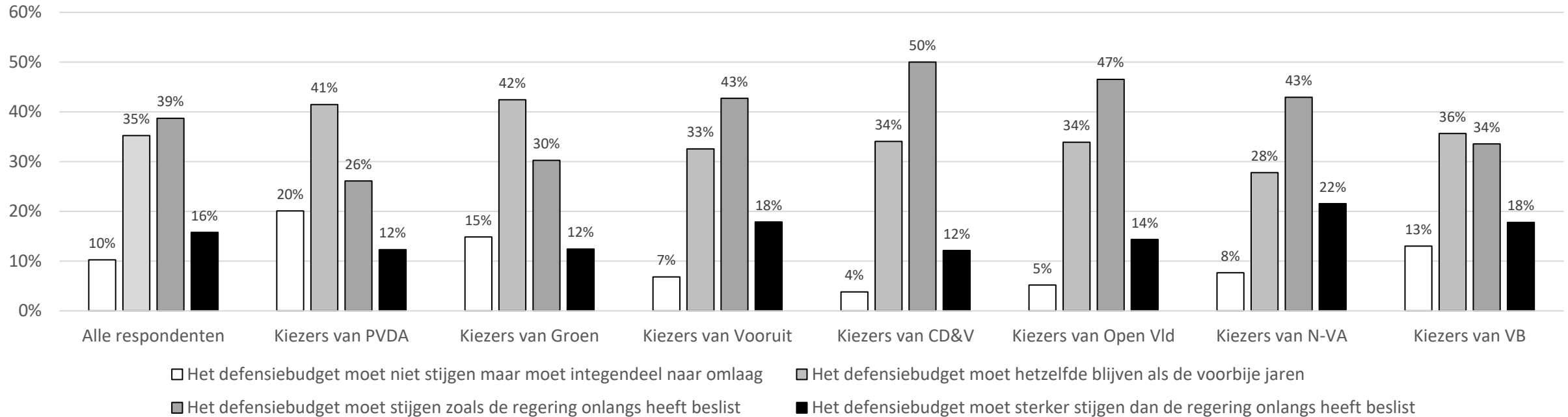
- *Hoe tevreden bent u met de manier waarop door verschillende bestuursniveaus en organisaties de Oekraïne-crisis en de gevolgen ervan worden aanpak?* Gemiddelde score op schaal van 0 (Heel ontevreden) tot 10 (Heel tevreden).
- Burgers zijn tevreden noch ontevreden over het beleid op de verschillende bestuursniveaus, ze scoren pal in het midden
- Nauwelijks verschillen in tevredenheid tussen bestuursniveaus
- Stevige verschillen tussen partij-electoraten (cijfers niet in grafiek). Zoals steeds scoren ook hier vooral VB-kiezers (vb. federale regering 4,2) maar ook PVDA-kiezers (vb. federale regering 3,4) laag; Open-Vld-kiezers (vb. federale regering 6,5) en daarna CD&V-kiezers (vb. federale regering 6,1) zijn het meest tevreden
- Uit de vorige slides bleek dat de Vlaamse burgers zo goed als alle maatregelen die de regeringen/organisaties momenteel nemen, volop steunen. Maar (op deze slide) als je dan vraagt naar de mate waarin ze 'het beleid' (i.v.m. Oekraïne) steunen, dan blijkt die burger plots heel wat meer kritisch en halfslachtig. Het lijkt er op dat zodra je spreekt over 'het beleid' dat een aantal burgers dan in een krimp schieten en hun antwoorden ook deels hun negatieve perceptie over de beleidsmakers weergeeft, zelfs als ze de eigenlijke maatregelen van die overheid met grote meerderheid goedkeuren.

Verwachte scenario voor oorlog in Oekraïne

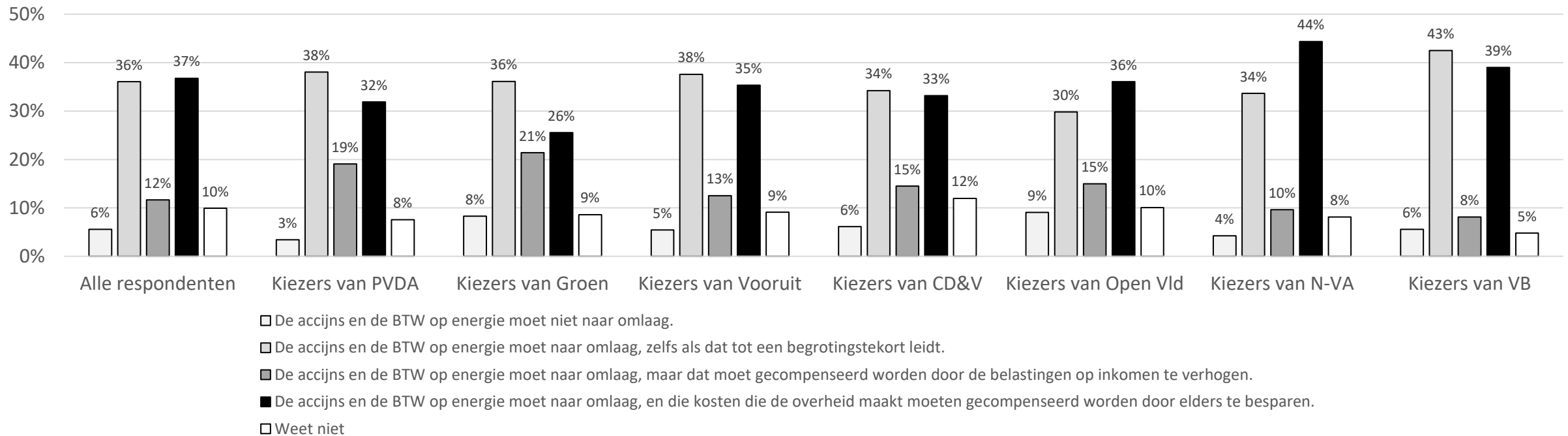
- *Hoe waarschijnlijk denkt u dat elk van de volgende scenario's over het verdere verloop van het conflict in Oekraïne is? 1=heel onwaarschijnlijk; 5=heel waarschijnlijk*
- Elk van de mogelijke scenario's, van de ergste tot de minst erge, lijkt waarschijnlijk voor een substantieel deel van de Vlamingen. Een grote meerderheid (62%) verwacht dat Rusland halverwege zijn offensief zal blijven steken, maar dat het land dan lange tijd in verschillende delen zal gesplitst zijn. Van het allerzwartste scenario, een volledige kernoorlog tussen Rusland en het Westen, is slechts een minderheid (18%) overtuigd. Maar dat wil niet zeggen dat de Vlamingen optimistisch zijn: bijna een derde (29%) denkt bijvoorbeeld dat er kernwapens in Oekraïne zullen gebruikt worden
- Er zijn geen opvallende verschillen tussen electoraten, ze denken er allemaal ongeveer hetzelfde over (niet getoond in grafiek). Hoe mensen denken over de Oekraïense realiteit is veel minder afhankelijk van hun politieke voorkeuren dan wat mensen denken dat ons land en Europa er aan moet doen (zie vorige slides)

En het Belgische defensiebudget

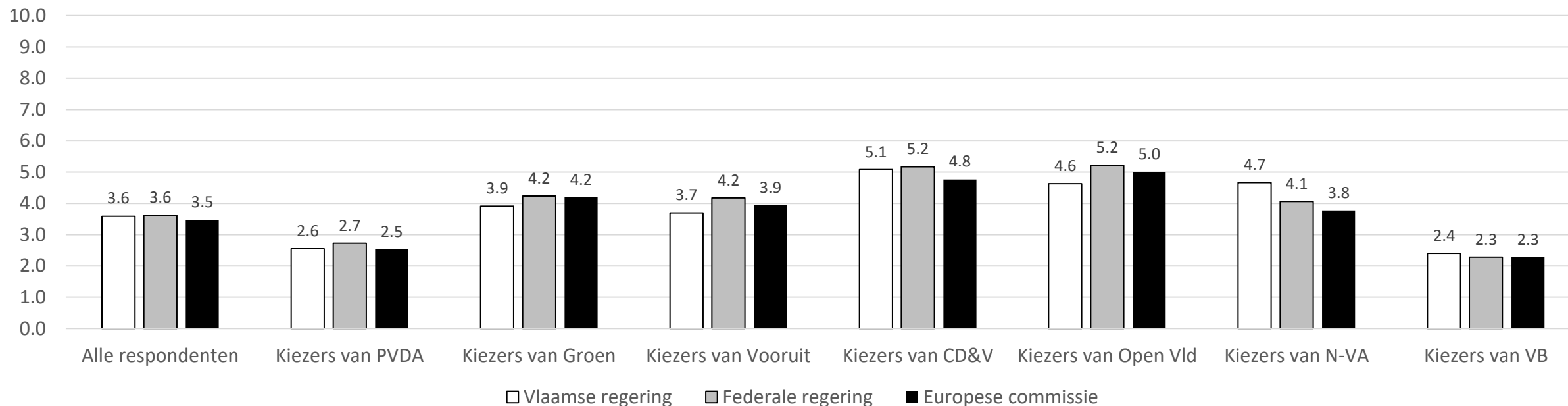
- *Onlangs besliste de Belgische regering om het budget beschikbaar voor defensie te verhogen tot 1,54% in 2030 (tegenover 0,93% in 2019). In welke mate bent u het eens met deze maatregel of vindt u dat ze niet ver genoeg gaat? Respondenten moesten één mogelijk antwoord aanduiden*
- Alle respondenten samen neigen naar het hetzelfde houden van het budget (35%) of het doen stijgen van het budget zoals de regering al besliste (39%). Opvallend: ondanks Oekraïne is er weinig steun (slechts 16%) voor het nog verder verhogen van het budget voor defensie
- In alle electoraten vormen de twee middencategorieën (gelijk houden of doen zoals al beslist) de grootste twee categorieën (gegevens niet in grafiek). Maar toch zijn er verschillen die globaal met de links-rechts-as samenvallen. Het meest restrictief qua defensiebudget zijn de PVDA-kiezers, het meest royaal de N-VA-kiezers

Hoe de prijs van energie verlagen

- *Er is discussie over de beste manier waarop onze regeringen op de stijgende energieprijzen kunnen reageren. Eén van de (mogelijke) maatregelen is dat de accijns en/of de BTW op energie naar omlaag gaat. Hieronder vindt u vier meningen over en variaties op die maatregel. Kan u aangeven met welke van de vier u het meest akkoord gaat?* Respondenten moesten één mogelijk antwoord aangeven
- Tijdens de onderzoeksperiode ging een groot deel van het debat over de energieprijzen en over hoé de verlaging van de energieprijzen best moest aangepast worden. Er is een grote meerderheid onder alle electoraten die vindt dat de overheid moet ingrijpen, slechts 6% vindt dat de overheid niet moet ingrijpen in de prijzen. Wat De Vlamingen zeker *niet* willen, is dat lagere energieprijzen gecompenseerd worden door hogere belastingen op inkomen (12%). Wat ze *wél* willen is dat de overheid de energieprijs verlaagt ten koste van de algemene begroting (36%) of door elders te besparen (37%). Waar het op neer komt, is dat burgers vinden dat de overheid moet opdraaien voor de hogere energieprijs, maar dat ze daar als burgers zelf niets van willen voelen
- Er zijn verschillen tussen electoraten (niet in grafiek), maar de 'niets doen'- en de 'belastingen'-optie zijn in alle electoraten het minst populair, terwijl de 'ten-koste-van-begroting'-optie en de 'besparing'-optie bij alle electoraten ruimschoots het meeste steun krijgen. Zelfs bij de linkse electoraten van Groen en PVDA is slechts een relatief kleine groep bereid om hogere belastingen te gaan betalen ter compensatie

Tevredenheid energiebeleid

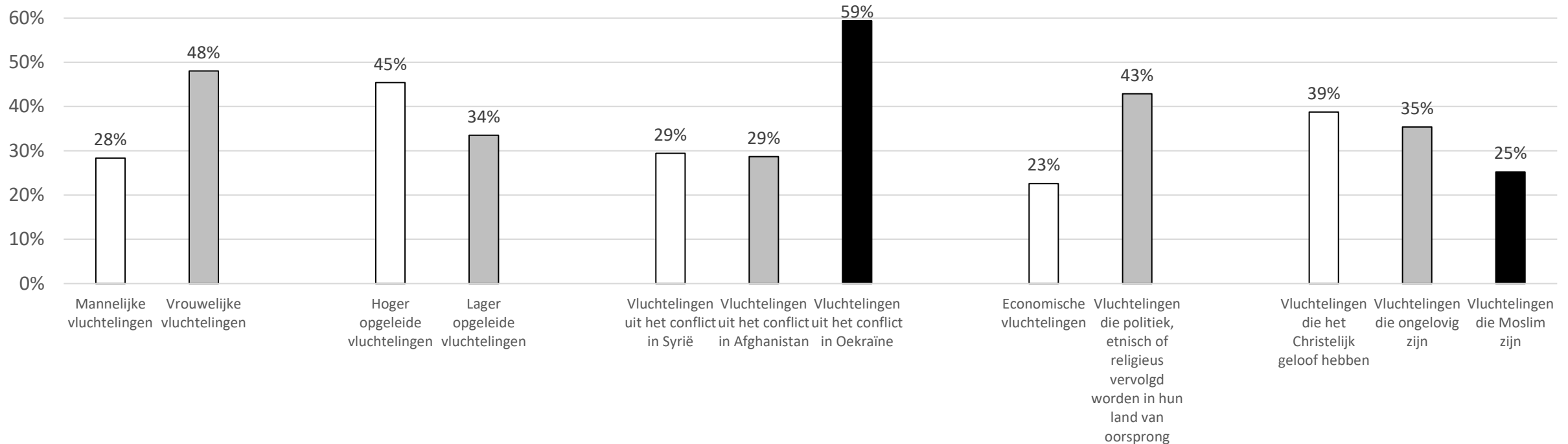

- *Hoe tevreden bent u met de manier waarop door verschillende bestuursniveaus en organisaties de stijgende energieprijzen worden aanpakt?* Gemiddelde score op schaal van 0 (Heel ontevreden) tot 10 (Heel tevreden)
- Alle respondenten samen zijn heel sterk ontevreden over het energiebeleid van de drie instanties; elk scoren ze ruim onder de middencategorie van 5. Er is nauwelijks verschil tussen de drie bestuursniveaus, over alle drie zijn de burgers stevig ontevreden. Er is dus diepe ontevredenheid bij de kiezers over de aanpak van de stijgende energieprijzen
- De radicale electoraten, kiezers van PVDA en VB, zijn nog veel meer ontevreden dan de centrum-electoraten (CD&V en Open Vld die sommige bestuursniveaus nipt een voldoende geven); de andere scoren tussenin
- Kiezers zijn meer tevreden over een bepaald bestuursniveau, als hun partij zelf op dat bestuursniveau in de regering zit. Dat zagen we ook al eerder en is een constante vaststelling voor alle soorten van beleid. Simpelweg het feit dat de eigen partij tot de bestuursmeerderheid behoort, heeft een groot effect op de tevredenheid met het beleid dat dat bestuursniveau voert. Er is hier een duidelijke reflex aanwezig om de 'eigen' meerderheid (meer) te steunen.

Wie is (on)tevreden over energiebeleid

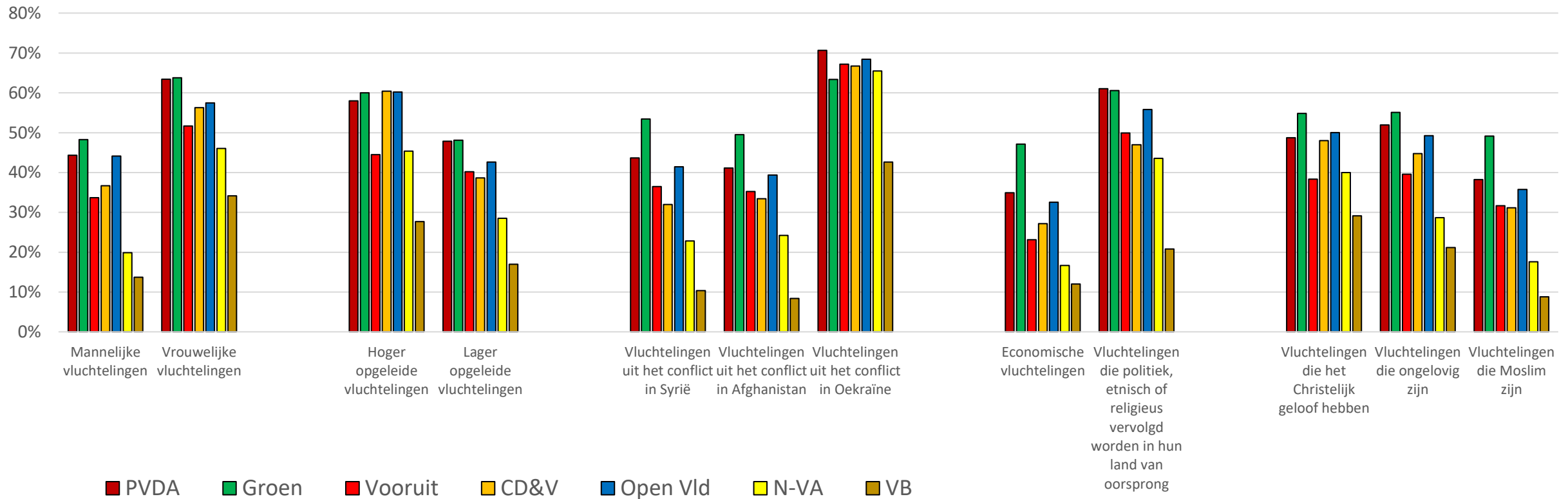
- Tevredenheid voor energiebeleid op de drie niveaus kun je samen voegen tot één schaal (goede samenhang tussen de items, $\alpha=0,94$) die loopt van 0 (helemaal ontevreden) tot 10 (heel tevreden)
- Regressie-analyse die die gecombineerde tevredenheid verklaart, geeft volgende resultaten:
 - Hoe meer tevreden met het eigen inkomen, hoe meer tevreden met het energiebeleid. Het model voorspelt dat een respondent die erg ontevreden is over het eigen inkomen het beleid gemiddeld 2,4 scoort, terwijl dit voor respondenten die wel tevreden zijn van het eigen inkomen 4,4 is (we houden in deze schatting andere factoren op hun gemiddelde/medianen waarde, dat geldt ook voor de andere schattingen)
 - Rechtse burgers zijn relatief iets minder ontevreden (3.4) dan linkse (3.1)
 - Hoe meer politieke geïnteresseerd de respondent, hoe meer tevreden hij/zij is over het energiebeleid
 - Hoe meer tevreden over werking democratie, hoe meer tevreden over het energiebeleid: respondenten die heel ontevreden zijn over democratie, geven volgens het model een voorspelde score van slechts 1,7, terwijl dit 5,9 is voor respondenten die heel tevreden zijn over de werking van de democratie in België.
 - Controlerend voor een hele reeks andere factoren, zien we verschillen tussen de electoraten als we andere factoren op hun gemiddelde waarde vastzetten. Met andere woorden: de 'netto' impact van electoraten is relatief beperkt: kiezers van PVDA (3,2) en VB (3,2) zijn relatief meer ontevreden, hetzelfde geldt voor blanco stemmers (3,0) en mensen die niet gaan stemmen (3,0). Kiezers van Open VLD (4,2) en CD&V (4,1) en N-VA (4,0) scoren het beleid relatief gezien hoger--maar nog steeds onder de 5/10
- Dus: de diepe ontevredenheid over energie aligneert zich met algemene politieke ontevredenheid; er zit ook een belangrijke sociaal-economische component bij waarbij mensen die vinden dat ze te weinig verdienen nog meer ontevreden zijn dan de anderen (wellicht omdat ze de energieprijzen zien stijgen en ze last hebben die prijs te betalen)

Welke vluchtelingen zijn welkom

- *Momenteel is er debat over de opvang van oorlogsvluchtelingen. Staat u eerder positief, dan wel negatief tegenover het opvangen van volgende groepen van vluchtelingen? 1=negatief; 5=Positief. Grafiek bevat percentage respondenten die (eerder) positief staan tegenover deze categorie van vluchtelingen*
- Grote verschillen tussen soorten vluchtelingen! Niet elke vluchteling is even welkom. Mannelijke vluchtelingen moeten het ruimschoots afleggen tegen vrouwelijke, lager tegen hoger opgeleide vluchtelingen, Syrische en Afghaanse vluchtelingen tegen Oekraïense vluchtelingen (30% verschil!), economische vluchtelingen tegen 'vervolgings'-vluchtelingen, en moslim en ongelovige vluchtelingen tegen christelijke vluchtelingen

Welke vluchtelingen zijn welkom, verschillen over electoraten

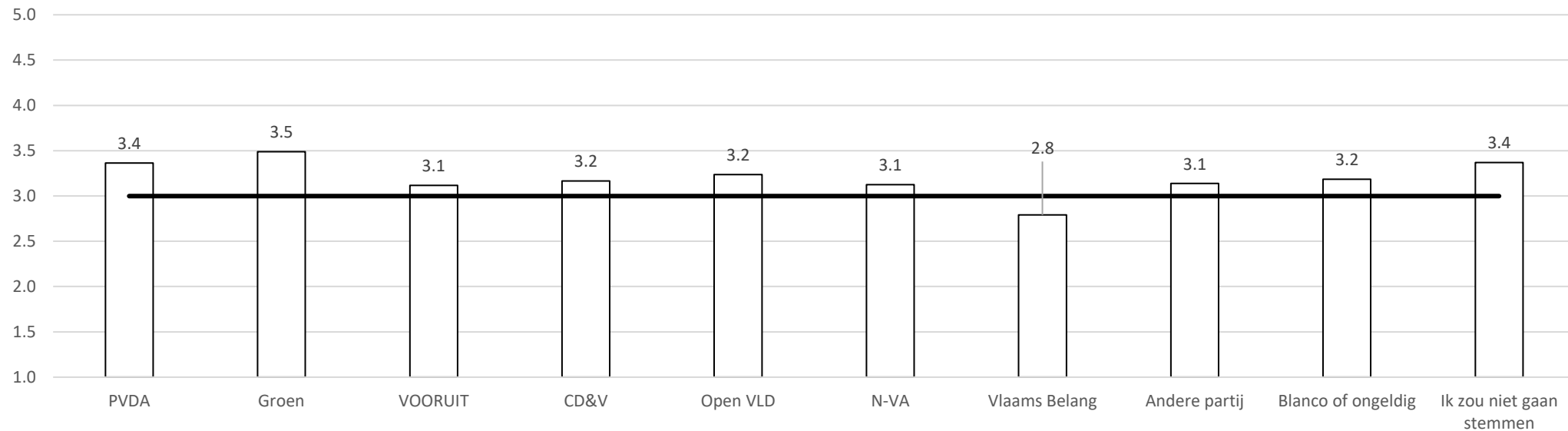
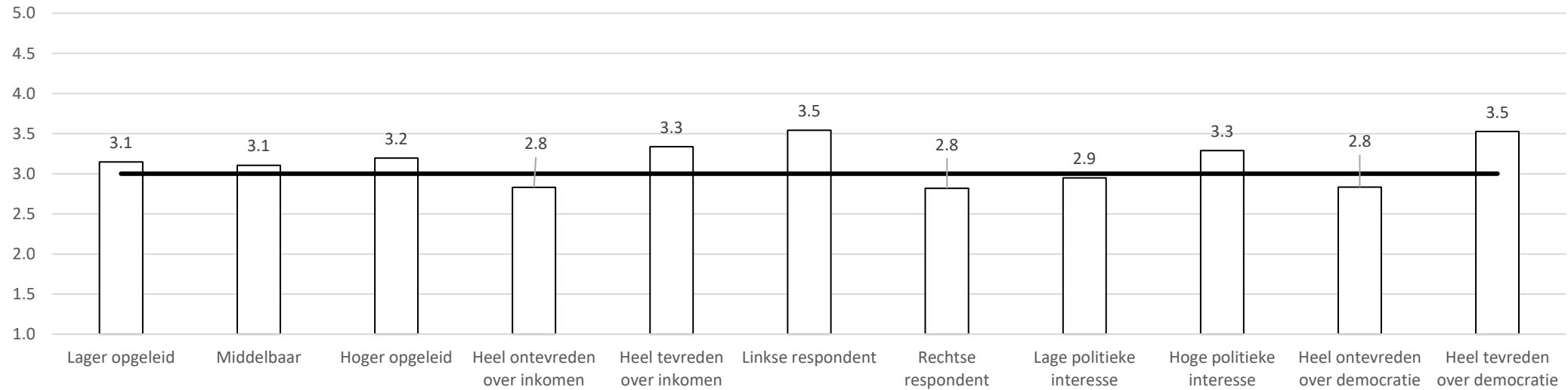

- *Alle* soorten vluchtelingen zijn het minst welkom voor VB-kiezers, de bruine balken in de grafiek zijn altijd de laagste. Ook N-VA-kiezers zijn sceptisch over vluchtelingen. De meest vluchteling-vriendelijke electoraten zijn die van PVDA en Groen. Opvallend is dat CD&V- en Open-Vld-kiezers vaak positiever zijn over vluchtelingen dan Vooruit-kiezers. Is de Vooruit-kiezer qua migratie/vluchtelingen naar rechts opgeschoven?
- In elk electoraat wordt het onderscheid gemaakt tussen soorten vluchtelingen, bijvoorbeeld zijn voor elk electoraat Oekraïense vluchtelingen meer welkom dan Syrische of Afghaanse. Die verschillen tussen groepen vluchtelingen zijn in bijna elk electoraat even groot, met een paar uitzonderingen. Zo maken N-VA-kiezers bijvoorbeeld een nóg groter onderscheid tussen enerzijds Oekraïense en anderzijds Syrische/Afghaanse vluchtelingen (het verschil is meer dan 40%)

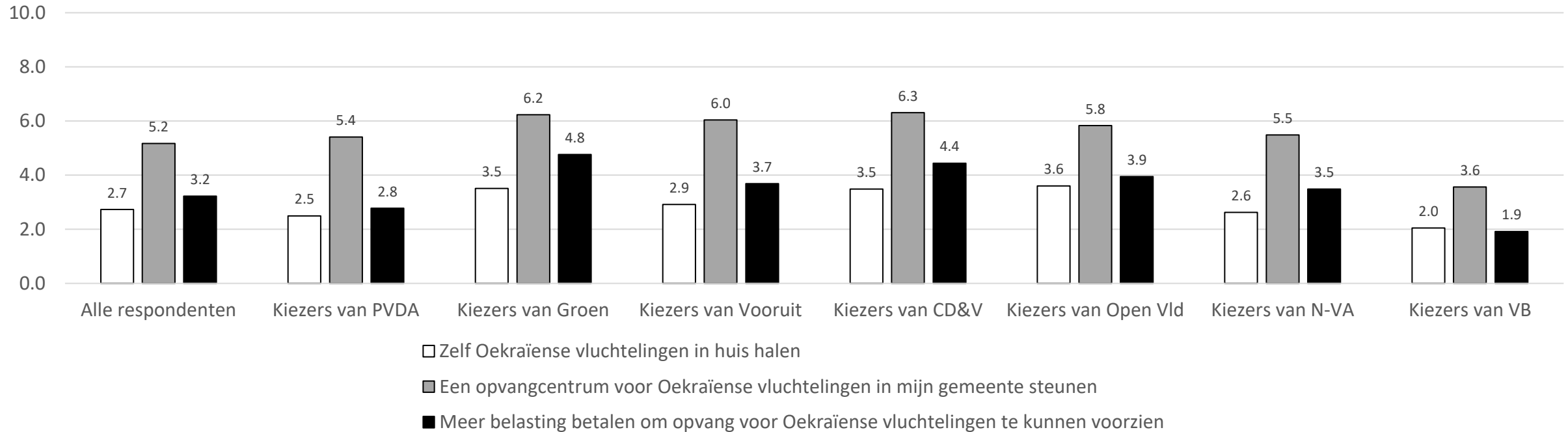
Wie staat positief/negatief tegenover vluchtelingen

- Ondanks de verschillen tussen de diverse groepen van vluchtelingen, vormt de attitude tegenover de 12 groepen een erg betrouwbare schaal ($\alpha = .95$) gaande van 1 (Heel negatief) tot 5 (Heel positief): scores onder 3 geven dus een (eerder) negatieve houding aan, scores boven 3 een (eerder) positieve houding. Dus, we maken één schaal, en voeren een lineaire regressie uit op deze schaal: in welke mate bepalen socio-demografische karakteristieken en politieke kenmerken de houding tegenover vluchtelingen?
- De resultaten van deze analyse staan op de volgende slide. Wat we laten zien zijn de voorspelde waarden van het model voor elk van de voorspellende factoren controlerend voor alle andere factoren, die op hun gemiddelde/medianen waarde worden vastgezet. De analyse geeft aan dat voor Groen stemmen één van de sterkste factoren is die tot een positieve houding tov. vluchtelingen aanleiding geeft (Groen-kiezers scoren gemiddeld 3,5 op de schaal). Het effect van zich volledig rechts op de schaal plaatsen (2,8), heel ontevreden zijn over het eigen inkomen (2,8) en van op het Vlaams Belang stemmen (2,8) is het meest negatief, leidt met name tot het meest negatieve gevoelens en opzichte van vluchtelingen.
- En opnieuw hangt de houding ten opzichte van vluchtelingen samen met hele reeks andere kenmerken waaronder tevredenheid met democratie maar ook tevredenheid met inkomen (dus er is weer een heel duidelijke sociaal-economische dimensie aanwezig, zie ook relatie met opleiding).

Multivariate analyse van positief/negatief staan tegenover vluchtelingen

Bijdragen aan opvang van Oekraïense vluchtelingen

- *In welke mate bent u zelf bereid om bij te dragen aan het opvangen van vluchtelingen uit Oekraïne?* Gemiddelde score op 11 puntenschaal van 0=helemaal niet bereid tot 10=helemaal wel bereid.
- Uit de vorige slides bleek dat Vlamingen vrij positief staan ten opzichte van Oekraïense vluchtelingen, maar vertaalt zich dat ook in bereidheid om echt zelf bij te dragen aan hun opvang hier?
- Zelf Oekraïners in huis halen, is voor de meeste Vlamingen een grote brug te ver, ze willen wel een opvangcentrum in hun gemeente steunen. Maar de belastingen verhogen om opvang te voorzien, zien ze ook zeker niet zitten.
- Van alle electoraten zijn die van Groen en CD&V het meest ruimhartig naar Oekraïense vluchtelingen toe, de VB-kiezers het minst (niet in grafiek). Hoewel PVDA-kiezers even (relatief) positief stonden tegenover vluchtelingen dan Groen-kiezers, zijn ze minder bereid dan groenen om zelf actie ter steun te ondernemen.

Besluit Oekraïne

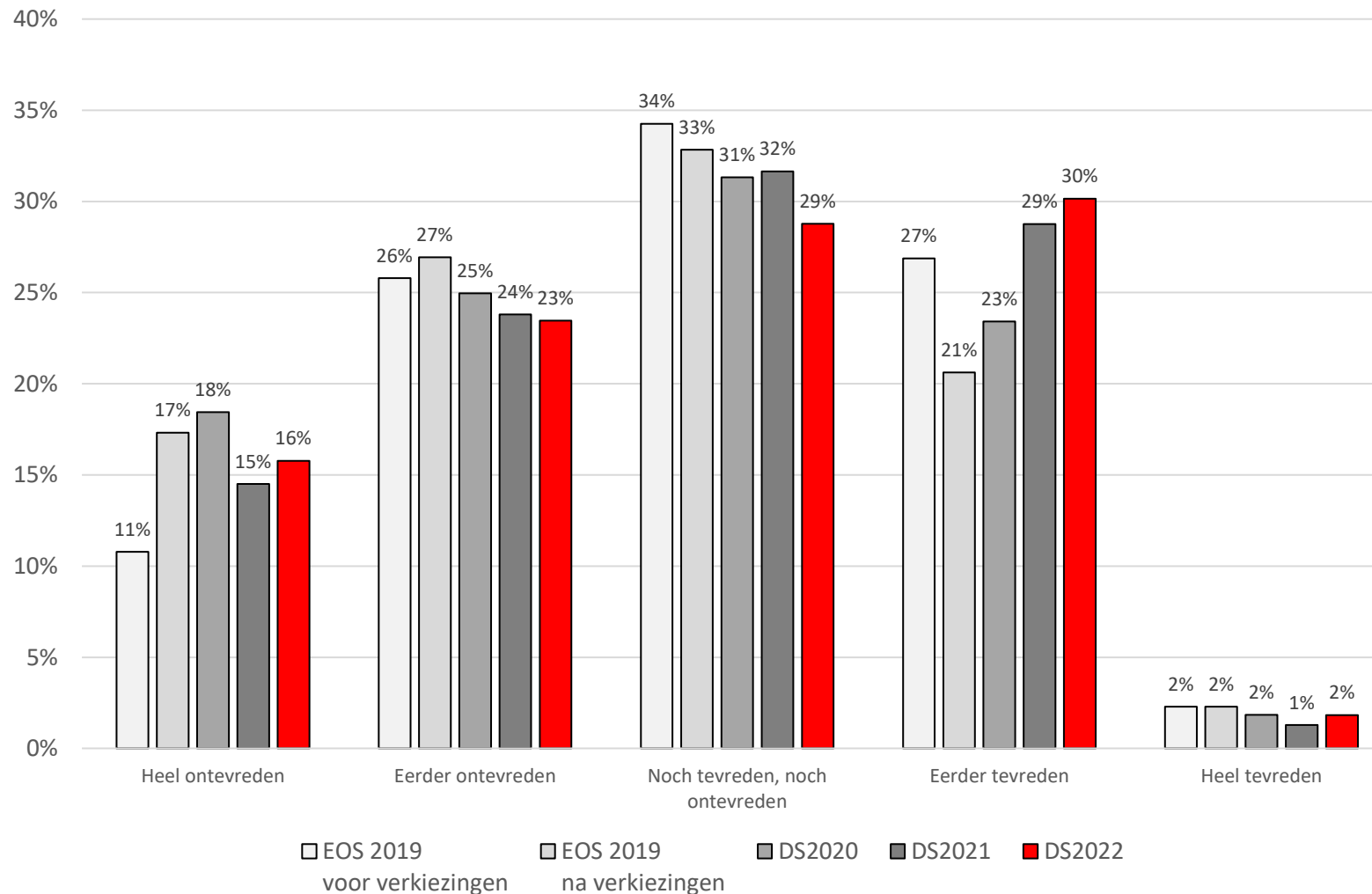
- Vele maatregelen kunnen op overweldigende steun rekenen, zelfs vormen van militair ingrijpen. Maar zelf grondtroepen sturen, is te veel gevraagd.
- Europa moet krachtig tussenkomen, maar Oekraïne mag toch niet zomaar lid worden van de EU.
- Ondanks de duidelijke steun voor de huidige, concrete maatregelen van de overheden en organisaties is er toch geen grote tevredenheid met het Oekraïnebeleid, dat wordt maar halfhartig gesteund.
- Er is pessimisme over de afloop van de oorlog: een substantieel deel van de respondenten verwacht dat er kernwapens gebruikt zullen worden, en dat Oekraïne opgedeeld wordt.
- Het defensiebudget mag stijgen, maar toch niet te veel. Het is niet zo dat door Oekraïne nu plots grote groepen Vlamingen voorstander geworden zijn veel een sterk stijgend defensiebudget.
- Energiebeleid van de overheden krijgt heel weinig steun. De overheid moet er voor zorgen dat energie goedkoper wordt, maar dat mag niet tot nieuwe belastingen leiden (er moet elders gespaard worden of er moeten schulden gemaakt worden).
- Alle vluchtelingen zijn gelijk, maar sommigen zijn meer gelijk dan anderen. De respondenten staan positiever tegenover sommige groepen vluchtelingen (bvb. uit Oekraïne, vrouwelijk, hoger opgeleid) dan andere (bvb. uit Syrië of Afghanistan, mannelijk, lager opgeleid, moslim).
- Niet zo veel Vlamingen wil echt een persoonlijke bijdrage leveren aan de opvang van vluchtelingen.

2. Attitudes over politiek en beleid

Houdingen tegenover politiek

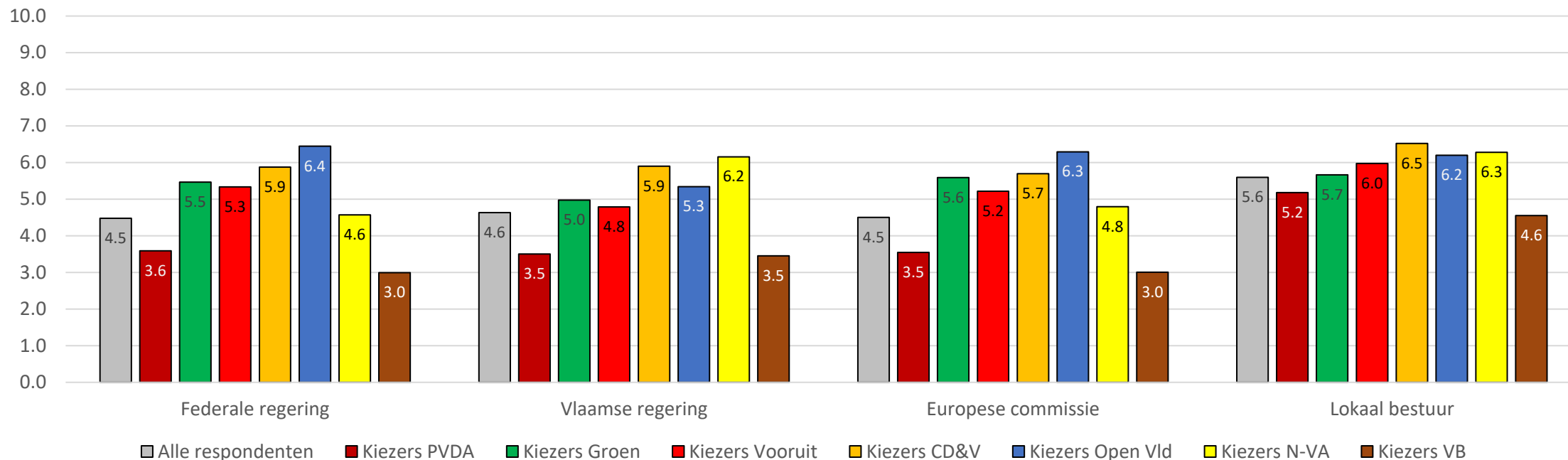
- Eén van de belangrijke bevindingen van De Stemming 2020 en 2021 (beide in tijden van corona) was de diepe politieke ontevredenheid bij veel Vlamingen
- Tijdens de enquête voor De Stemming 2022 was de coronacrisis bijna achter de rug, maar die werd afgelost door exploderende (energie)prijzen en door de oorlog in Oekraïne. Hebben deze gebeurtenissen het vertrouwen in en de tevredenheid met politiek een nieuwe knauw gegeven?
- Voor De Stemming 2022 presenteren we analyses over:
 - (1) Tevredenheid over werking democratie
 - (2) Tevredenheid regeringsbeleid
 - (3) Tevredenheid eigen inkomen

Tevredenheid democratie

- *In het algemeen, bent u eerder tevreden of eerder ontevreden over de manier waarop de democratie in België werkt?*
- Standaardvraag die internationaal en longitudinaal veel gebruikt wordt, is normaal gezien vrij stabiel doorheen de tijd
- We vergelijken De Stemming 2020 en 2021 met 2022 en ook met gelijkaardige bevragingen door het EOS-netwerk RepResent net voor en net na de verkiezingen van 2019
- De grootste groep Vlamingen is anno 2022 *ontevreden* over de Belgische democratie (39% ontevreden vs. 32% tevreden)
- De tevredenheid met de democratie in ons land was (statistisch significant) *toegenomen* tussen 2020 en 2021; maar in 2022 is er een stabilisatie, er is geen verdere stijging, maar ook geen daling
- De afloop van de coronacrisis en de oplopende energiefactuur heeft, op het eerst gezicht, dus geen bijkomende wonden geslagen. Het politieke ongenoegen (dat al diep zat) is niet verder gestegen, maar de kentering is zeker niet ingezet

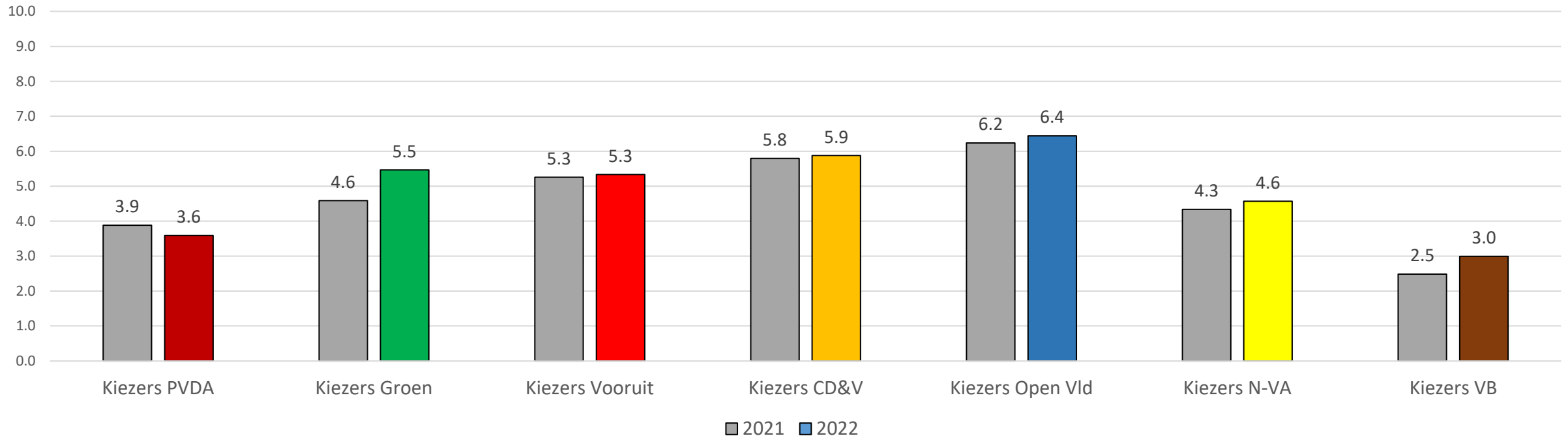
Tevredenheid regeringsbeleid

- Hoe tevreden bent u over het beleid dat op de verschillende politieke bestuursniveaus werd gevoerd in de voorbije periode?
- In grafiek: gemiddelde score op schaal van 0 (helemaal geen vertrouwen) tot 10 (heel veel vertrouwen). Noteer dat 'alle respondenten' ook de niet-kiezers inhoudt
- Globaal zien we het gekende patroon: respondenten hebben het meeste vertrouwen in hun lokaal bestuur (5,6 en dichtste bij). Meestal scoort een 'verder weg' bestuursniveau lager, maar dat is niet zo met de Europese commissie deze keer, die 4,5 scoort, dat is een stuk hoger dan in 2021 (3,9). Er is nauwelijks verschil in vertrouwen in de Vlaamse en de federale regering
- Zoals vorige jaren, vinden we grote verschillen tussen de electoraten in hun beoordeling van de verschillende bestuursniveaus. Vlaams Belang-kiezers zijn het meest negatief over alle niveaus (PVDA-kiezers ook, maar wel minder uitgesproken). Kiezers van Open Vld en CD&V zijn globaal het meest tevreden
- Er zijn opvallende verschillen tussen de federale en Vlaamse bestuursniveaus naargelang de partij in de regering zit of niet. N-VA-kiezers zijn negatiever over federaal dan Vlaams, Groen-kiezers zijn dan weer positiever over federaal dan Vlaams, Vooruit-kiezers positiever over federaal dan Vlaams, en Open Vld-Kiezers positiever over federaal (waar ze premier van leveren) dan Vlaams. Dus kiezers kijken simpelweg naar de regering waar hun partij al dan niet in zit, en laten hun oordeel daar (deels) van afhangen

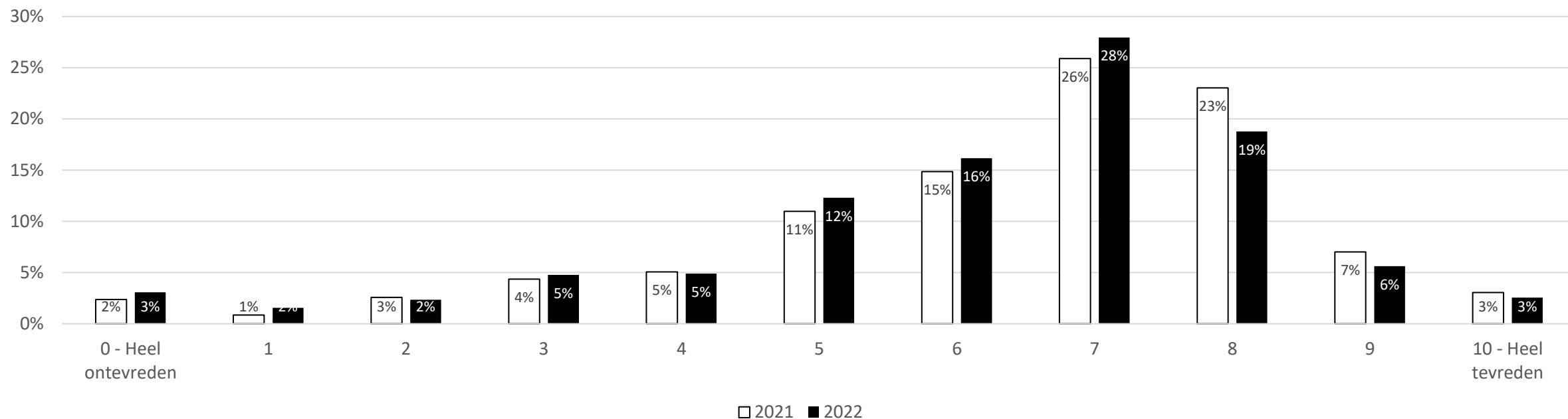
Evolutie tevredenheid regeringsbeleid

Gemiddelde score federale regering, 2021 – 2022

- *Hoe tevreden bent u over het beleid dat op de verschillende politieke bestuursniveaus werd gevoerd in de voorbije periode? Vergelijking 2021-2022.* Alleen data over de federale regering staan in de grafiek
- Over alle respondenten heen is de evolutie het laatste jaar (van 2021 tot 2022) *positief*, met een statistisch significante toename van tevredenheid tov. het beleid van de federale regering (in grafiek) en ook ten opzichte van de Vlaamse regering en Europese commissie (data niet in grafiek). De kiezers van Groen (federaal), die van Vooruit (Vlaams en Europa), die van Open Vld (Europa), die van N-VA (Vlaams en Europa) en die van VB (federaal, Vlaams én Europa) nam significant toe. PVDA vormt de uitzondering op het patroon, met geen enkele significante verschuiving (kan ook aan de kleinere grootte van dat electoraat liggen)
- We zagen eerder dat de tevredenheid met onze democratie niet toenam tussen 2021 en 2022, maar wat het meer concrete regeringsbeleid betreft is er schijnbaar wel van een (bescheiden) kentering sprake

Tevredenheid inkomen

- *Hoe tevreden bent u met uw gezinsinkomen?* 0=helemaal niet tevreden; 10=heel tevreden
- We stelden deze vraag al in elke editie van De Stemming. Omwille van de toegenomen prijzen, onder meer voor energie, kijken we of de Vlaamse kiezer in 2022 ontevredener is geworden over het eigen inkomen
- Globaal zien we slechts een lichte (maar slechts marginaal significante) daling van de inkomens tevredenheid ($p=0,098$). De gemiddelde score was 6,4 in 2021, ze is 6,2 in 2022
- Het lijkt er op dat de volle impact van de energiecrisis en van de inflatie zich nog niet heeft doen voelen toen de enquête in het veld was. Het zou ook kunnen dat veel burgers zich sterk beschermd weten tegen inkomensverlies (misschien door de indexering) ten gevolge van hogere prijzen en inflatie. Hoe dan ook, als we deze cijfers mogen geloven, is er tijdens het veldwerk van De Stemming slechts sprake van licht toenemende ongerustheid over de koopkracht maar zeker niet van algehele paniek. Voor veel mensen (de meesten?) blijft de tevredenheid met het eigen inkomen (die uiteraard sterk met koopkracht en inflatie is verbonden) constant. Dat relativeert de 'koopkrachtcrisis' toch wel wat.

Besluit houding tegenover politiek

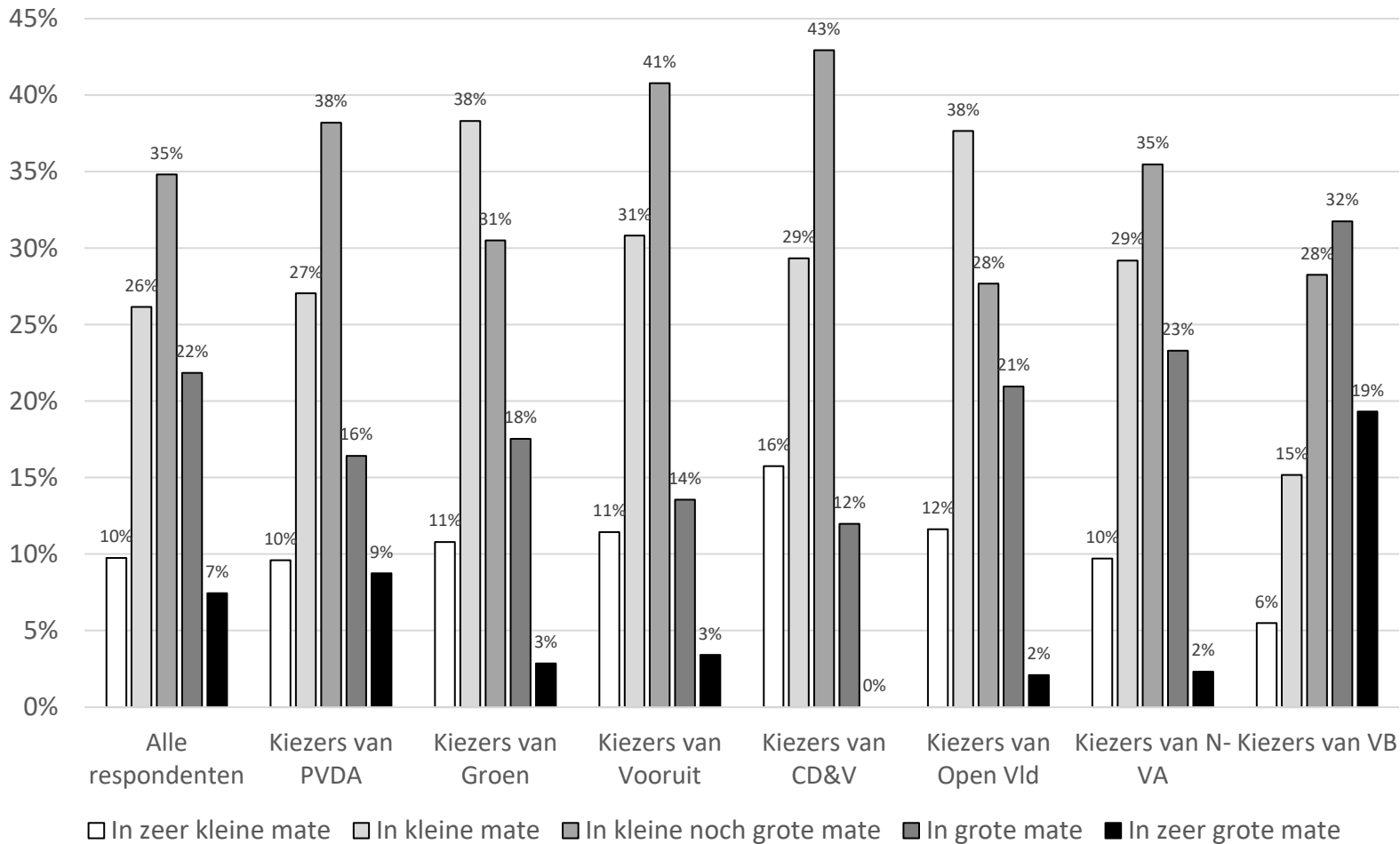
- Tevredenheid over de werking van de democratie bleef constant tussen 2021 tot 2022: er was noch een daling noch een stijging (en dat ondanks corona, energie en Oekraïne)
- De tevredenheid over het beleid van Vlaanderen, België en Europa *nam toe* van 2021 tot 2022. Maar tevredenheid is nog steeds laag, alle bestuursniveaus behalve het lokale zijn 'gebuisd'
- Voorlopig geen signaal dat inkomensontevredenheid sterk is gestegen in het voorbije jaar, ondanks de hoge inflatie en de druk op de koopkracht

3. Democratie in gevaar

Democratisch 'declinisme' in Vlaanderen

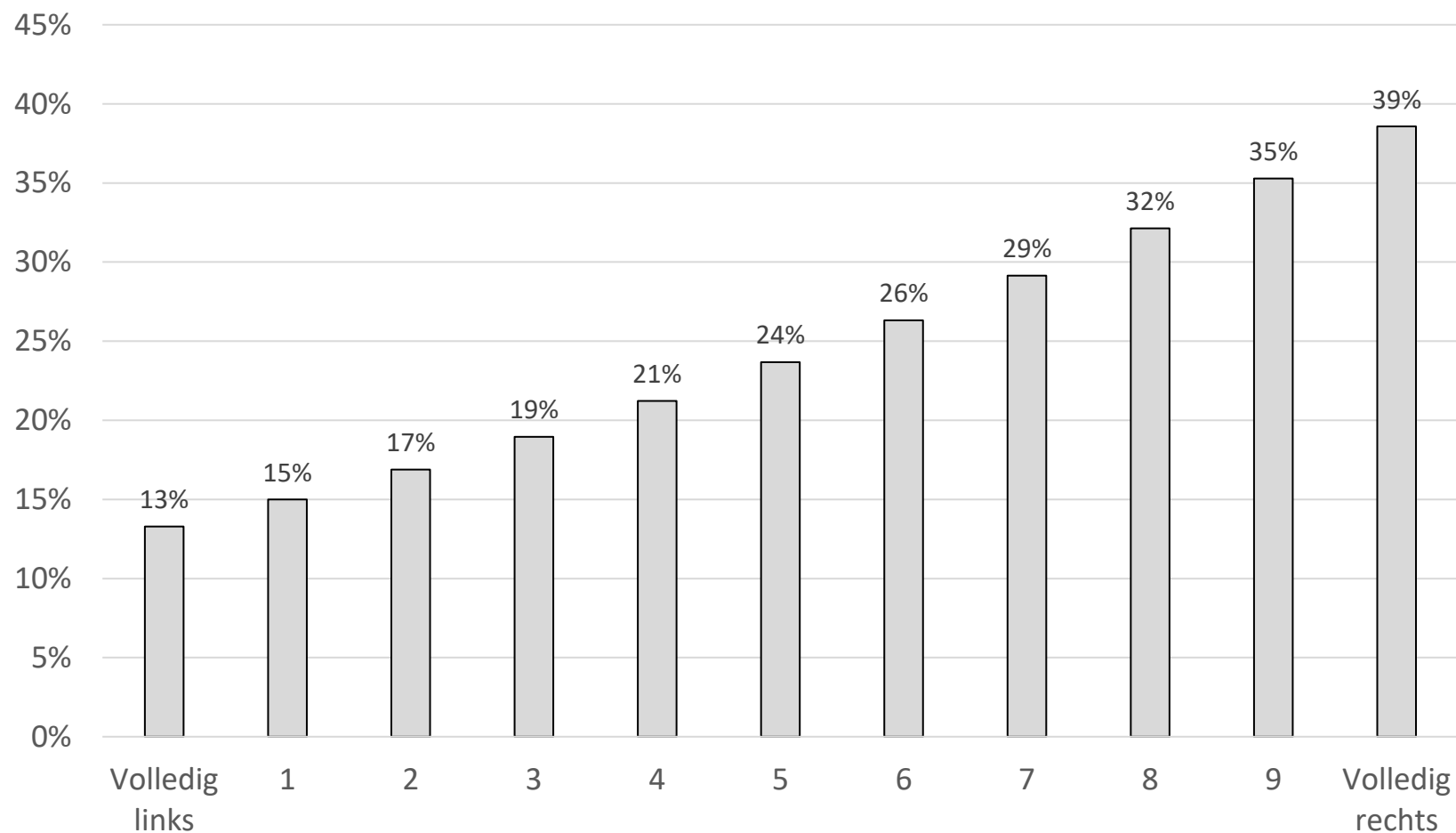
- Observatoren, politici en journalisten spreken te pas en te onpas over de bedreigingen voor onze democratie. De laatste Franse presidentsverkiezingen, bijvoorbeeld, stonden gedeeltelijk in het teken van het zogenaamde 'declinisme', het idee dat de Franse democratie en beschaving aan een neergang bezig is
- In welke mate zijn Vlamingen pessimistisch over de richting waarin de Vlaamse/Belgische democratie evolueert?
- In De Stemming 2022 stelden we een aantal vragen daarover: in welke mate denkt de Vlaamse kiezer dat de democratie in gevaar is, en welke concrete bedreigingen vormen dan een gevaar?

Democratie in gevaar

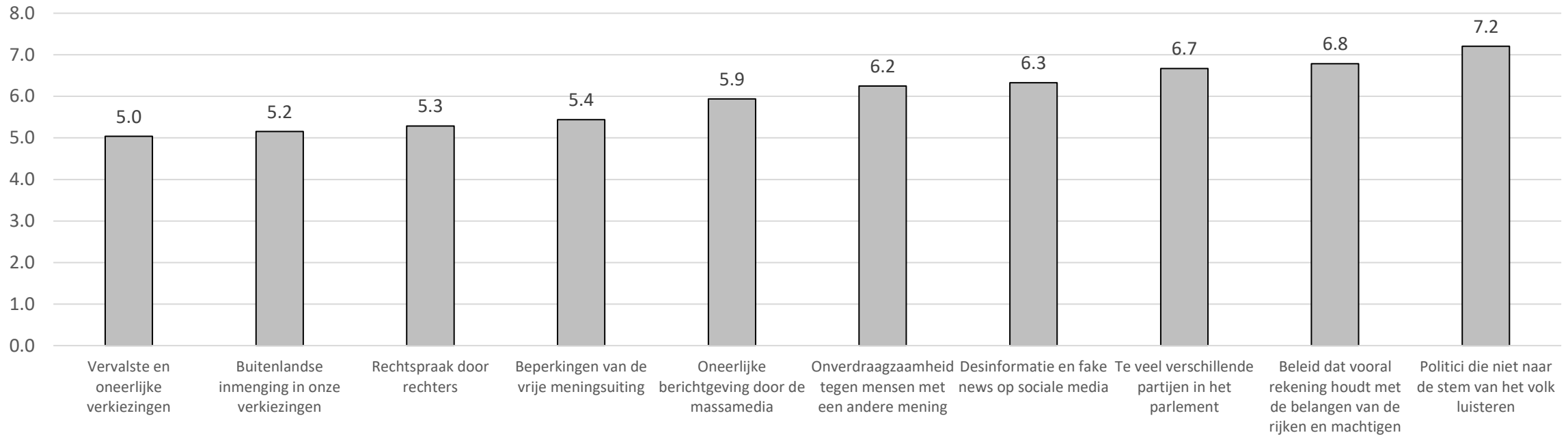
- *In welke mate denkt u dat de democratie in ons land in gevaar is? (0=in zeer kleine mate; 5=in zeer grote mate)*
- Ongeveer 1/3de van de Vlamingen (27%) is bezorgd over de democratie, een ander derde zit in het midden, en het laatste derde maakt zich weinig tot geen zorgen
- De kiezers van Vlaams Belang maken zich duidelijk het meest zorgen, 51% ervan denkt dat de democratie bedreigd is; CD&V-kiezers zijn het meest optimistisch, slechts 12% ziet een probleem (data niet in grafiek)
- Regressie-analyse geeft aan dat jongeren meer bezorgd zijn dan ouderen, en zij die meer ontevreden zijn over de werking van de democratie zijn ook meer bezorgd. Grote verschillen tussen linkse en rechtse respondenten (zie volgende slide)

Voorspelde kans dat respondent vindt dat onze democratie in (zeer) grote mate in gevaar is, per positie op de links-rechtsschaal

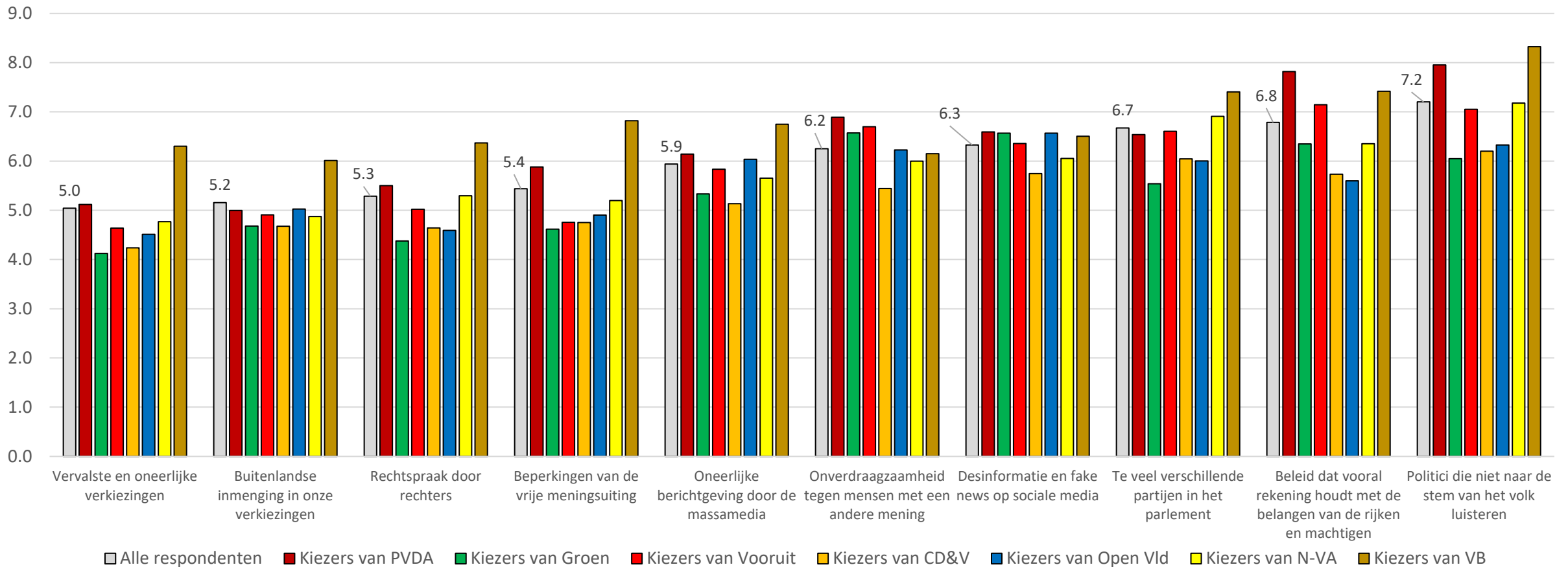

- Er is een bijzonder sterk verband tussen zich als links of rechts definiëren en vinden dat onze democratie in gevaar is (cijfers zijn *voorspelde* kansen van een logistische regressie-analyse met hele reeks andere voorspellers er bij).
- Hoe rechtser, hoe meer de democratie als bedreigd wordt gepercipieerd, hoe linkser hoe minder pessimisme.
- De democratie bedreigd weten, is wellicht zowel de oorzaak (cordon sanitaire?) als het gevolg van het stemmen op (radicaal) rechtse partijen.
- Mensen die het gevoel hebben dat de democratie bedreigd is, putten daar mogelijk ook motivatie uit om ook radicaal te ageren (wat de democratie nog meer kan bedreigen). Dit kan tot een zelfversterkend proces leiden.

Wat de democratie bedreigt

- *In welke mate bedreigen volgende zaken volgens u op dit moment de democratie in België? Geef elk van onderstaande mogelijke bedreigingen een score van 0 tot 10, waarbij 0 betekent dat het op dit moment helemaal geen bedreiging van onze democratie vormt, en 10 betekent dat het in sterke mate een bedreiging van onze democratie vormt*
- Tabel bevat de gemiddelde score (op 0-10 schaal) voor elk van de voorgeschotelde bedreigingen
- Opvallend: over alle kiezers heen wordt elke bedreiging relatief hoog ingeschat (boven 5 op een 0-10 schaal), geen enkele bedreiging wordt als weinig aanwezig aangemerkt
- De grootste gepercipieerde bedreigingen van de democratie, zijn de politici zelf (die niet naar de stem van het volk luisteren)(7,2); partijen zijn in hetzelfde bedje ziek, ze zijn met te veel (6,7). Oneerlijke verkiezingen (5,0) en inmenging van het buitenland in onze verkiezingen (5,2) scoren het laagste. Relatief belangrijk is ook de ongelijkheid in de politiek waarbij de belangen van rijken en machtigen meer doorwegen (6,8), de desinformatie op sociale media (6,3) en de onverdraagzaamheid jegens mensen met een ander mening (6,2)

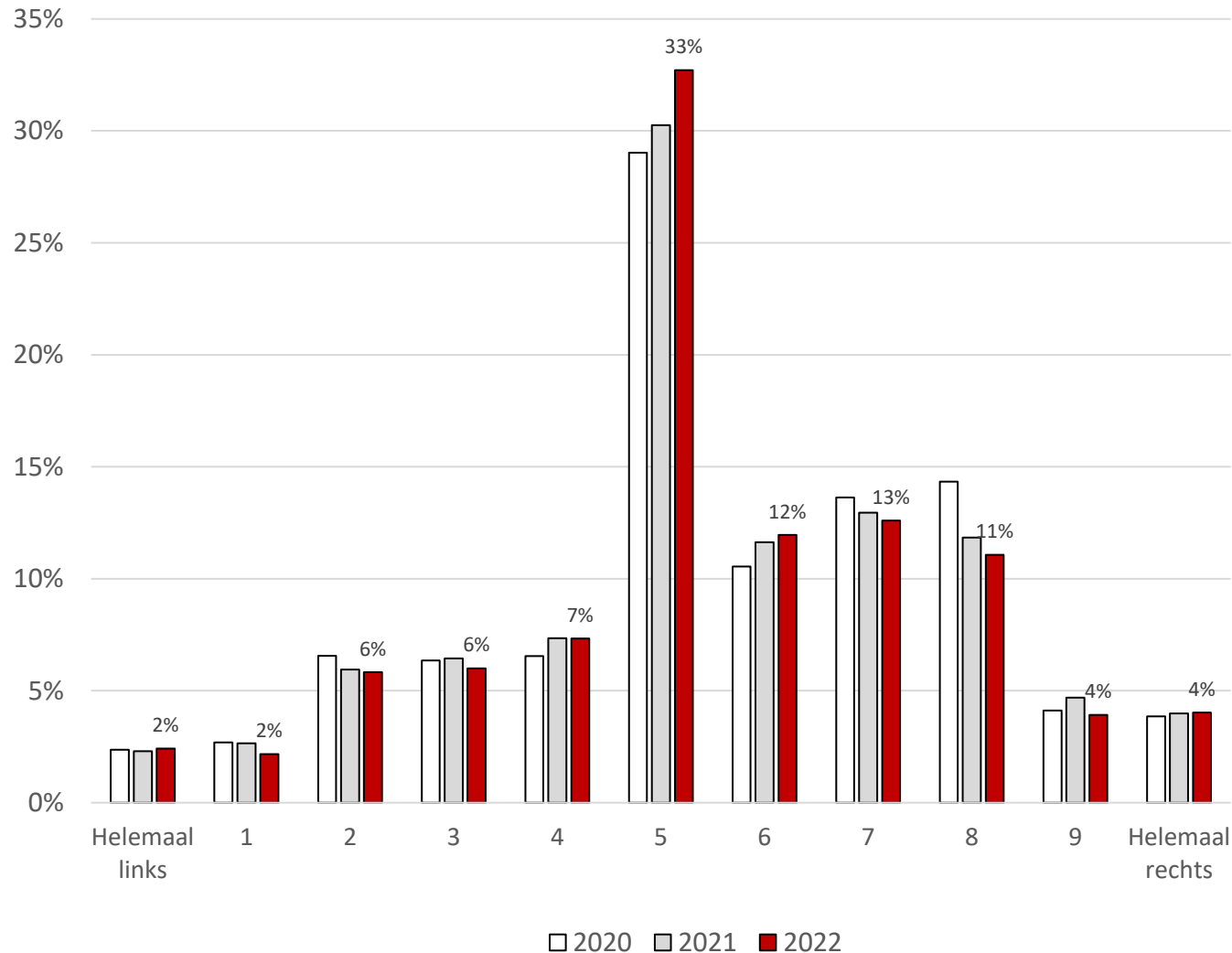
- Onder de electoraten zijn vooral Vlaams-Belangkiezers sterk overtuigd dat zo goed als elke bedreiging aanwezig is. Slechts bij twee van de tien bedreigingen scoren VB-kiezers niet het hoogste (natuurlijk: PVDA kiezers vinden ongelijke vertegenwoordiging het meest een bedreiging en ook onverdraagzaamheid scoren ze hoger (meer bedreigend) dan VB-kiezers)
- Na de kiezers van VB zijn de PVDA-kiezers het meest overtuigd van de bedreigingen. Dus zowel de radicaal-rechtse als de radicaal-linkse electoraten—waarvan anderen misschien zouden zeggen dat ze net zelf een bedreiging voor de democratie vormen—maken zich het meest zorgen over verschillende bedreigingen voor de democratie
- De kiezers van Groen en van CD&V zijn het minst overtuigd van de bedreigingen.
- Onverdraagzaamheid is een groter probleem voor de linkse dan voor de rechtse electoraten.

Besluit democratie in gevaar

- Relatief veel Vlamingen zijn pessimistisch over de evolutie van onze democratie, ze is bedreigd voor ongeveer een derde van het electoraat
- De Vlamingen erkennen de relevantie van een heel reeks mogelijke bedreigingen van onze democratie, met het eigen gedrag van politici (niet luisteren naar het volk) als de allerbelangrijkste bedreiging. *Fake news* en onverdraagzaamheid scoren ook vrij hoog
- Rechtse kiezers, en dan vooral radicaal-rechtse kiezers (Vlaams Belang), zijn veel pessimistischer over onze democratie dan linkse

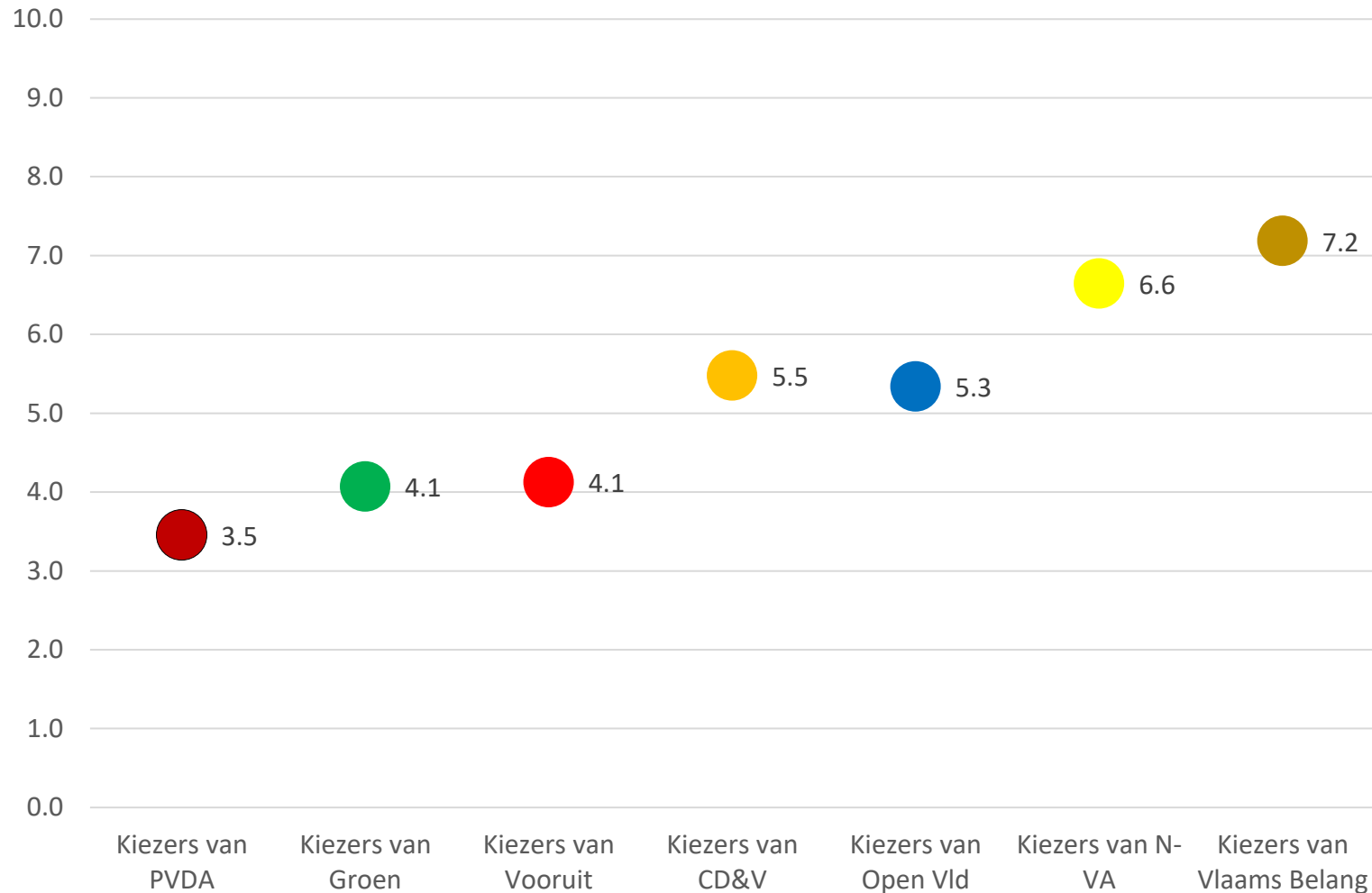
4. Links-rechts plaatsing

Vlamingen vinden zichzelf centrum

- In de politiek worden de termen 'links' en 'rechts' vaak gebruikt. Kan u uw eigen opvattingen plaatsen op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 'links', 5 'in het centrum' en 10 'rechts' betekent?
- Vraag werd gesteld in 2020, 2021 en nu ook in 2022. Een groeiende groep plaatst zichzelf in het centrum (maar geen significant verschil met 2021). Ondanks de schijnbaar toegenomen polarisatie, definiëren Vlamingen zich als behorend tot het centrum
- Gemiddelde positie op de 0-10-schaal is quasi identiek in 2020 (5,6), 2021 (5,5) en 2022 (5,5). Noteer dat het gerust kan dat mensen de facto wel rechtser of linkser zijn geworden maar dat hun referentiekader (wat ze denken dat het centrum is, en wat links en rechts) verschoven is
- In de zelfperceptie is de gemiddelde Vlaming dus centrum rechts

Electoraten links of rechts

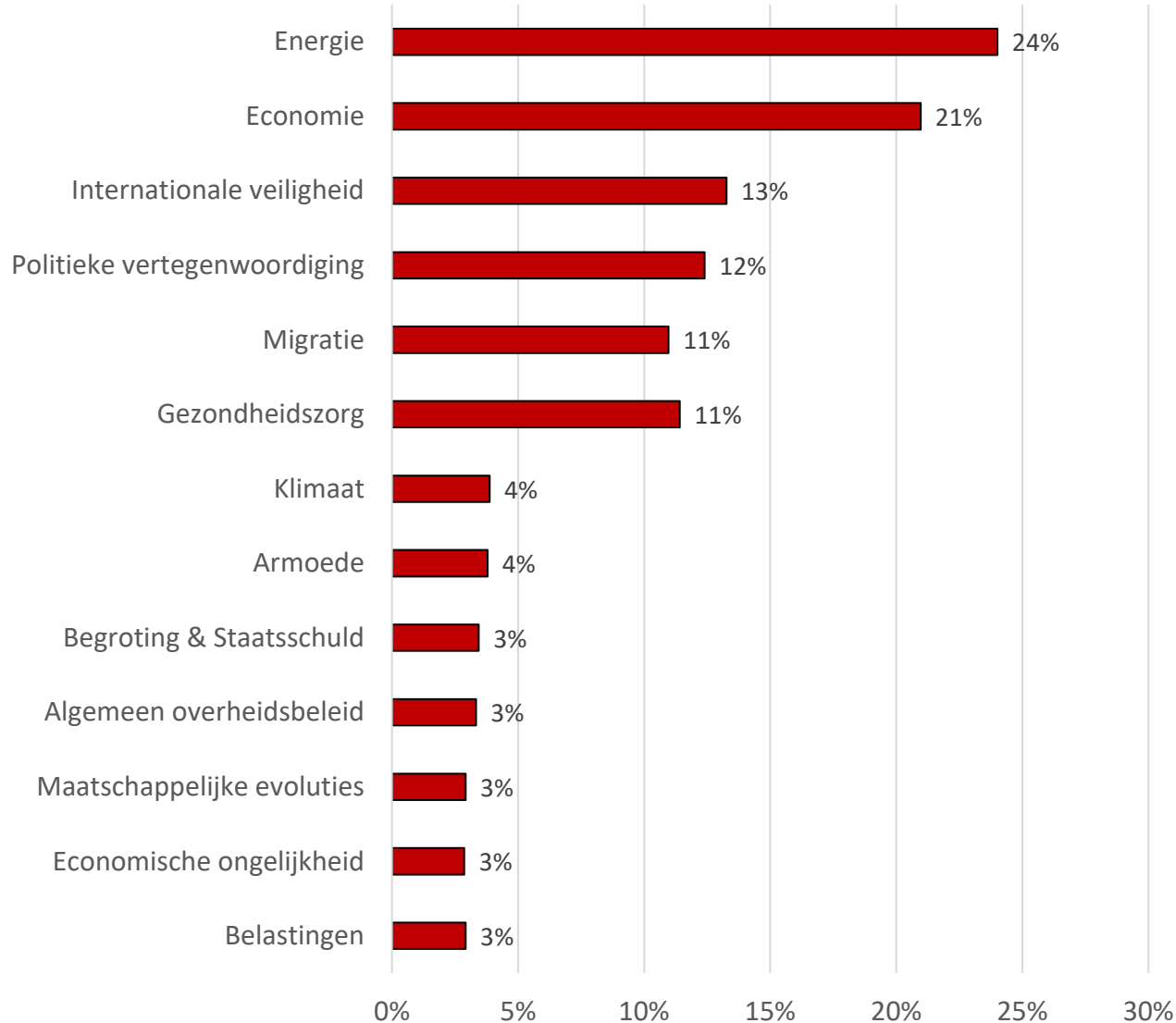
- De zelfplaatsing van de electoraten volgen de verwachte links-rechtsopdeling, met PVDA als het meest links en VB als het meest rechts
- Er is één uitzondering: het Open-Vld-electoraat definieert zich als *linkser* dan dat van de CD&V (verschil tussen CD&V en Open Vld wel niet significant). Dat is nieuw in 2022. In 2021 plaatsten Vld-ers zich nog op 5,8, in 2022 schoven ze naar links op en landden ze op 5,3. Die verschuiving is significant ($p=0,039$). Het Vld-electoraat kromp tussen 2021 en 2022 (zie verder), en de overblijvende kiezers zijn linkser
- De andere electoraten bleven tussen 2021 en 2022 zo goed als ter plaatse. Noteer dat tussen 2020 en 2021, dus het jaar voor dit jaar, het Groen-electoraat rechtser werd (meer naar het centrum ging)

5. Belang van politieke thema's en issue ownership

Het belang van thema's

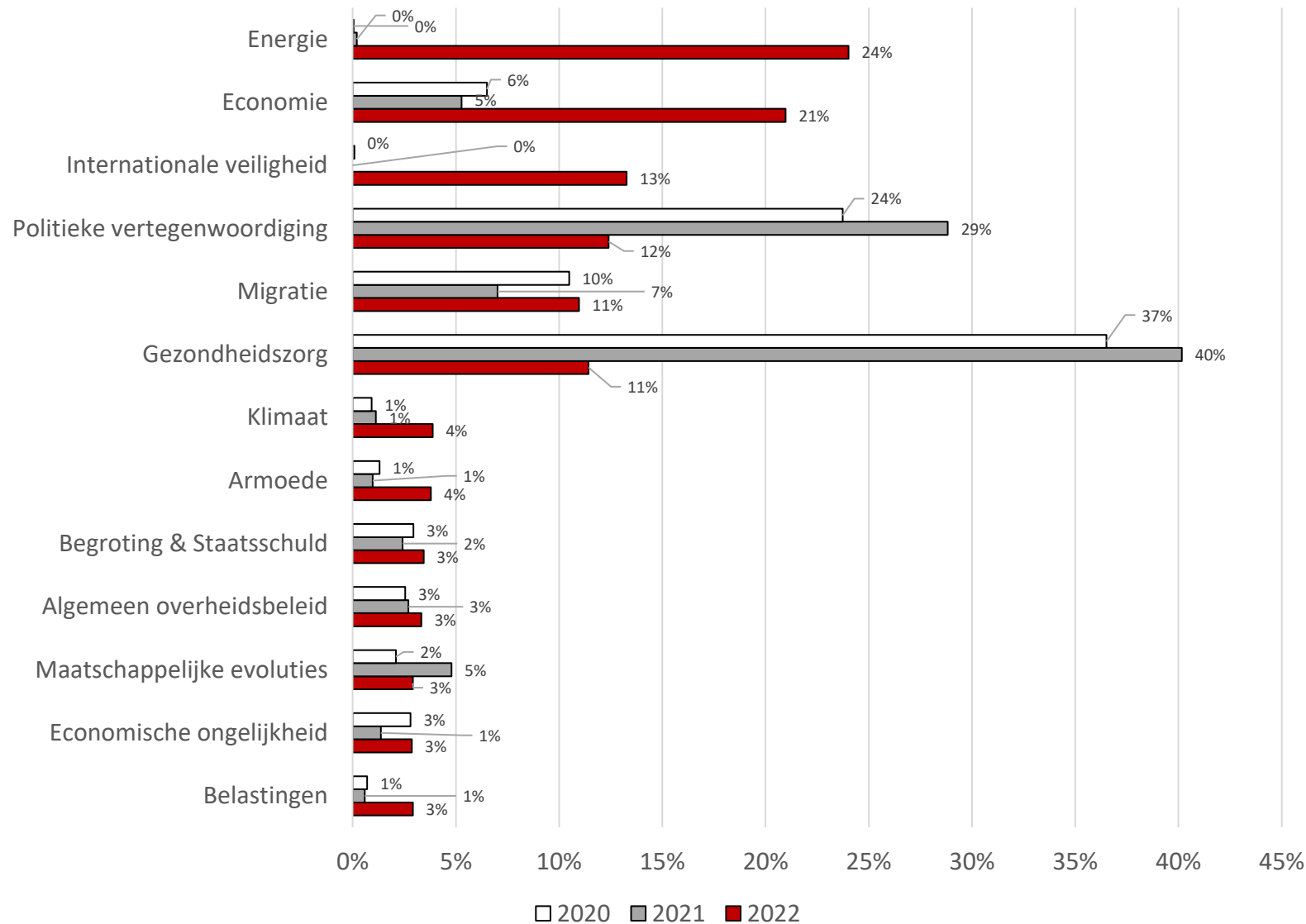
- Politieke strijd over beleid gaat in essentie om twee dingen: (1) op welke *thema's* de beleidsvoerders zich prioritair moeten toeleggen en (2) over in welke *richting* beleid moet gaan (vb. links of rechts). In deze sectie gaan we in op de prioritisering van thema's
- Democratische politiek betekent niet alleen dat het beleid de beleidsvoorkeuren van de burgers (min of meer) volgt, maar ook dat de thema's die mensen belangrijk vinden en waar ze van wakker liggen op de politieke agenda komen en voorwerp zijn van beleidsbeslissingen
- Welke thema's burgers belangrijk vinden, heeft een groot effect op hoe ze naar politiek en partijen kijken, en welke stem ze uitbrengen
- Belang van thema's is erg variabel en vormt vaak de motor van electorale verandering
- In deze sectie rapporteren we achtereenvolgens over: (1) thema-belang via open vraag, (2) thema-belang via gesloten vraag, (3) eigenaarschap van thema's

Belangrijkste probleem (open vraag)

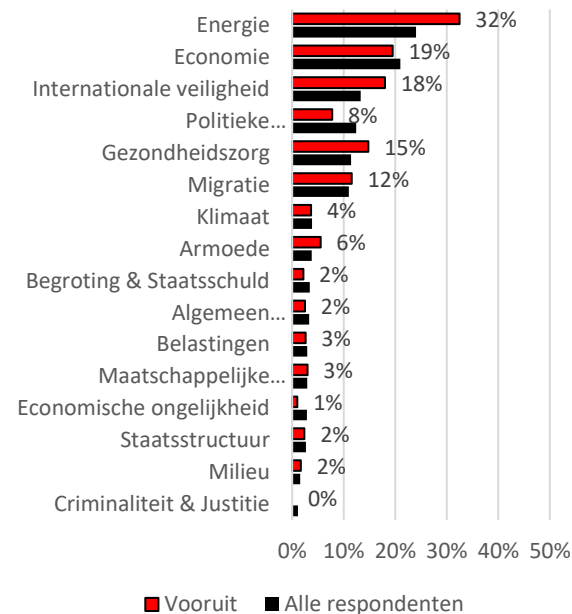
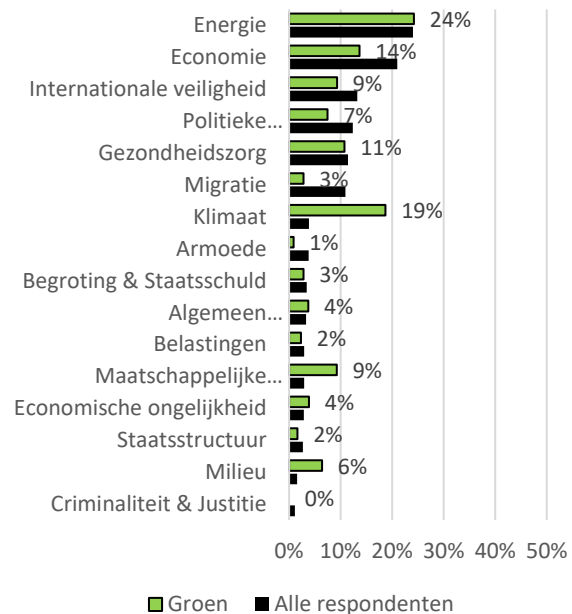
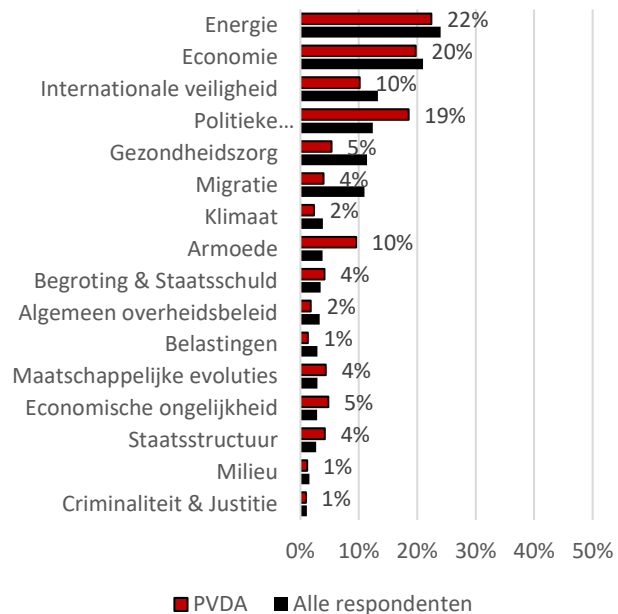

- Kan u in uw eigen woorden zeggen wat volgens u het grootste probleem is waarmee ons land momenteel wordt geconfronteerd?
- Deze open vraag is de beste manier om het *spontane* belang van politieke problemen/thema's te meten (veel gebruikt in wetenschappelijk onderzoek)
- N=1.884 respondenten gaf een codeerbaar antwoord, open antwoorden werden in categorieën gecodeerd
- In 2022 duiken nieuwe categorieën op die we niet hadden in 2020 en 2021. De antwoorden van 2020 en 2021 zijn daarna opnieuw bekeken met de nieuwe categorieën (zie volgende slide)
- Voor elk antwoord van een respondent werden maximaal drie thema's gecodeerd. Percentages geven % van steekproef aan dat dit thema vermeldde
- Het belang van thema's is erg variabel, wat hier ook blijkt: de antwoorden dragen héél sterk de stempel van de actualiteit. Bij de vijf meest genoemde thema's zijn er vier (internationale veiligheid, energie, economie, migratie) die rechtstreeks met Oekraïne te maken hebben
- Energie is grootste probleem (24%). Veel respondenten verwijzen in hun antwoorden expliciet naar de prijsstijgingen.
- Economie is tweede meest belangrijk (21%), ook al een thema dat met Oekraïne heeft te maken (inflatie, bedreiging economische groei door prijsstijgingen)
- Internationale veiligheid staat op de derde plaats (13%), evident Oekraïne
- Politieke vertegenwoordiging is vierde (12%). Het gaat hier om mensen die problemen zien in hoe partijen en politici zich verhouden tot de burgers
- Migratie (topthema van de verkiezingen van 2019) scoort vijfde (11%) en dan volgt gezondheidszorg (11%). Alle andere thema's scoren anno 2022 laag tot zeer laag, inclusief klimaat (4%)

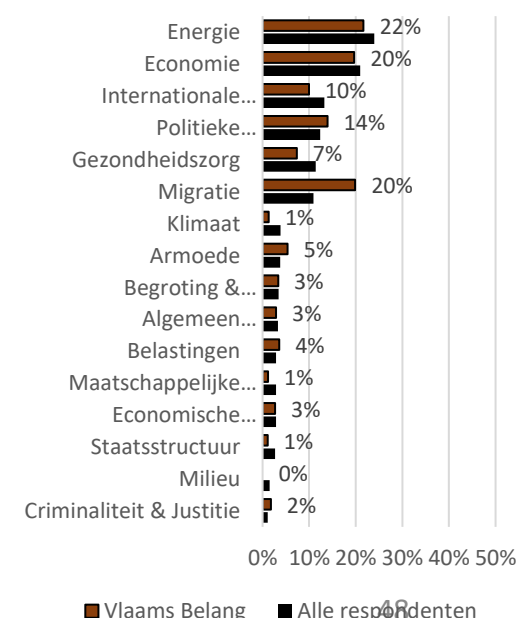
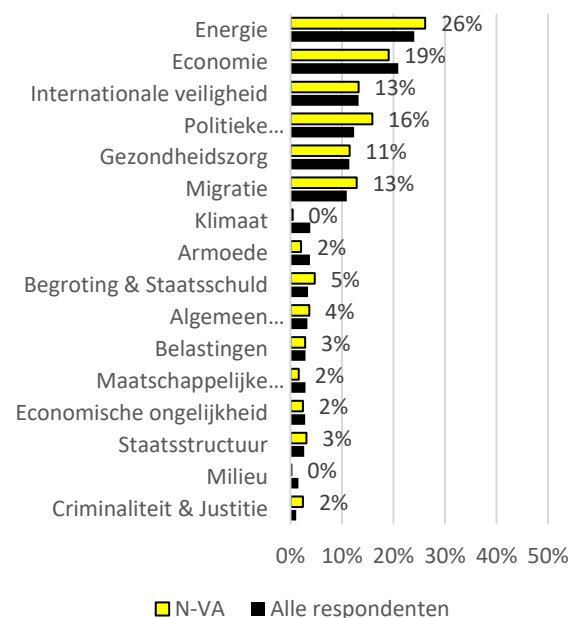
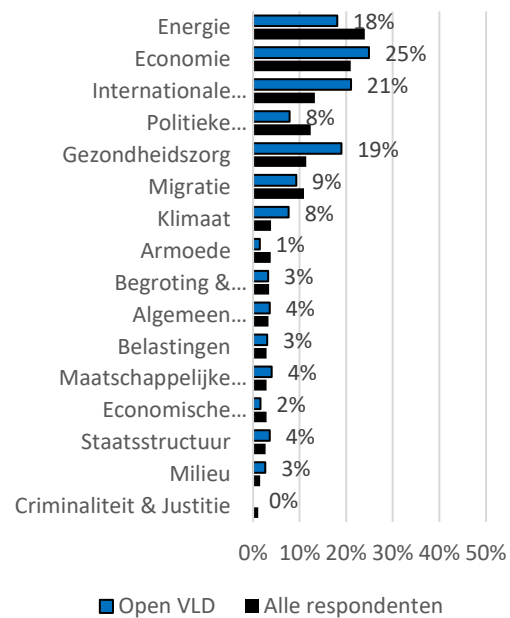
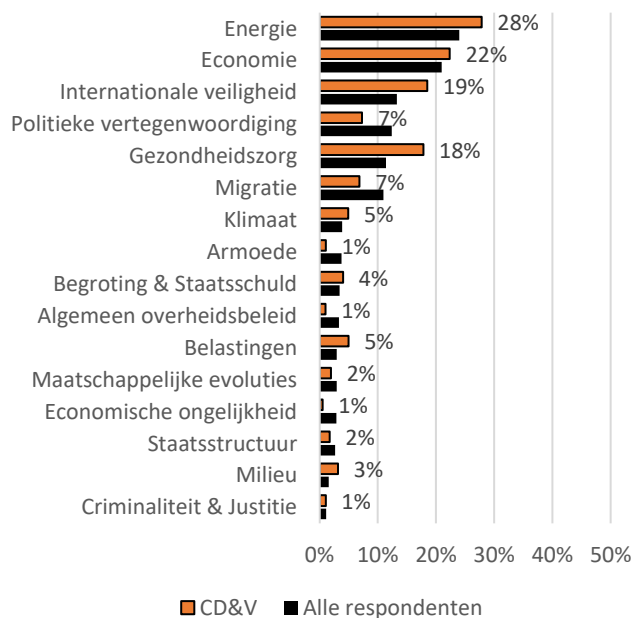
Enorme veranderingen in belang thema's

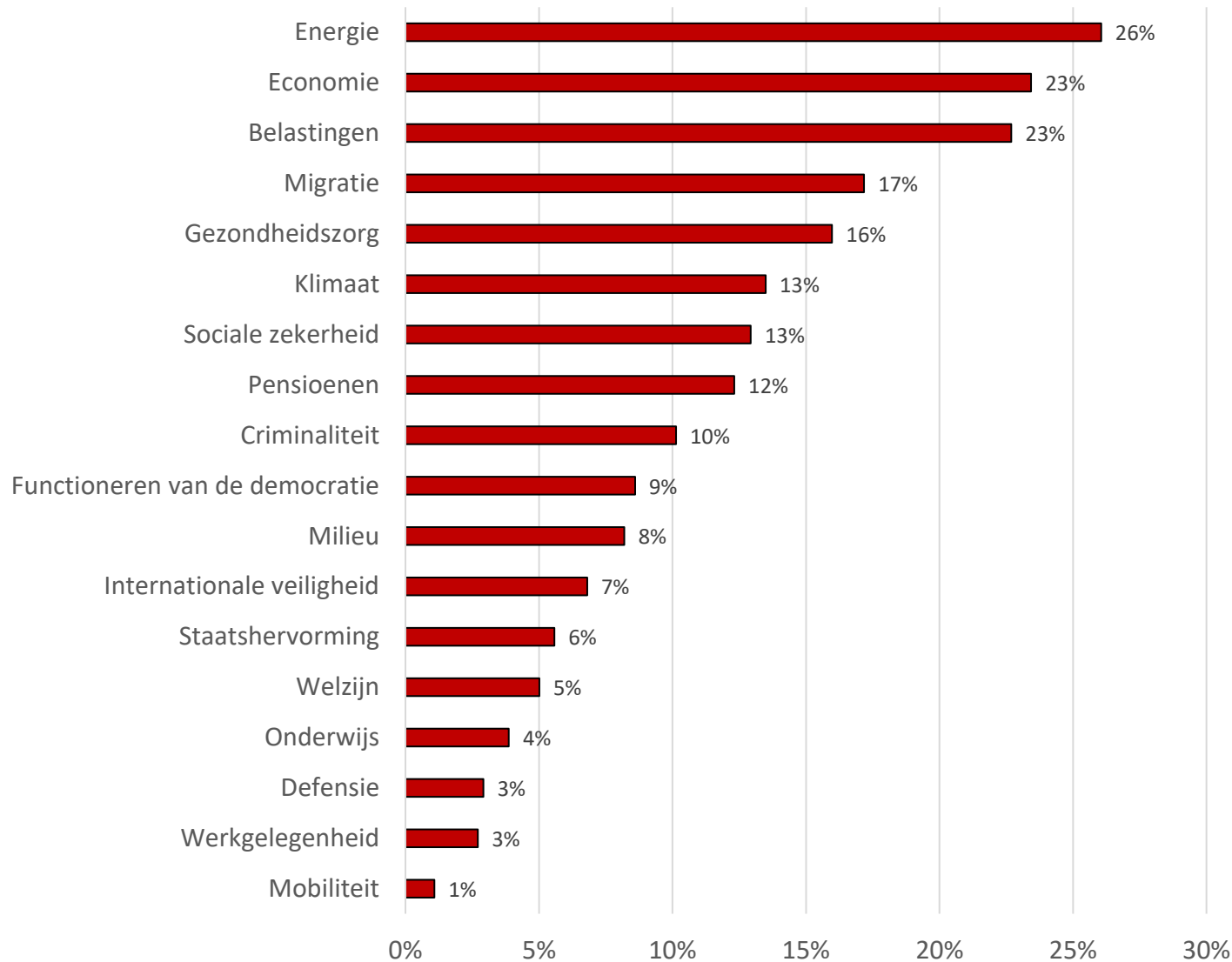
- De grafiek bevat het belang van thema's in 2022 vergeleken met onze identieke bevraging in 2020 en 2021
- De verschillen zijn enorm groot, de volatiliteit van thema's is indrukwekkend
- Allereerst valt op dat, in 2022, er meer thema's hoog scoren dan in 2020 en 2021 toen gezondheidszorg en politieke vertegenwoordiging nog alles wegbliezen. Er is meer spreiding in 2022
- Thema's zoals energie en internationale veiligheid waren in 2020 en 2021 volledig afwezig, en schieten nu helemaal naar de top
- Omgekeerd, politieke vertegenwoordiging (de facto: kritiek op politici en partijen) kent een enorme terugval. Wellicht door de coronacrisis, die tot ongekende politieke interventies in het dagelijkse leven van mensen leidde, was politieke vertegenwoordiging een tophema geworden. Maar door het Oekraïne-conflict is het directe ongenoegen daarover blijkbaar wat geluwd
- Ook gezondheidszorg is sterk teruggefallen, was nummer één in 2020 en 2021. Maar scoort nog wel veel hoger dan voor corona (wellicht)
- Migratie kent een bescheiden comeback in 2022, en blijft een thema dat relatief velen beroerd, dat was zelfs in coronatijden het geval. Wellicht heeft migratie door de Oekraïense vluchtelingen wel wat een andere betekenis gekregen
- Ook andere kleinere thema's zijn in 2022 terug meer op de publieke agenda gekomen.
- Noteer dat staatsstructuur (in 2021 nog goed voor 11%) in 2022 helemaal is weggedeemsterd (onder 3% en dus niet in grafiek)

- Verschillen in belang van thema's tussen electoraten is substantieel (anno 2022).
- Energie scoort overal erg hoog.
- Voor de rest de verwachte patronen waarbij de electoraten de thema's van 'hun' partij hoog scoren (zie issue ownership in verdere slides)

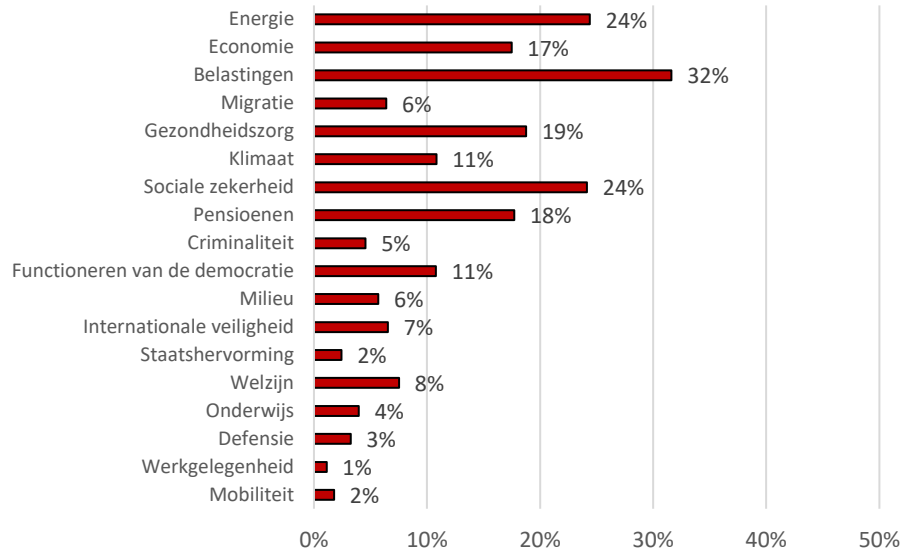

Belangrijkste probleem (gesloten vraag)

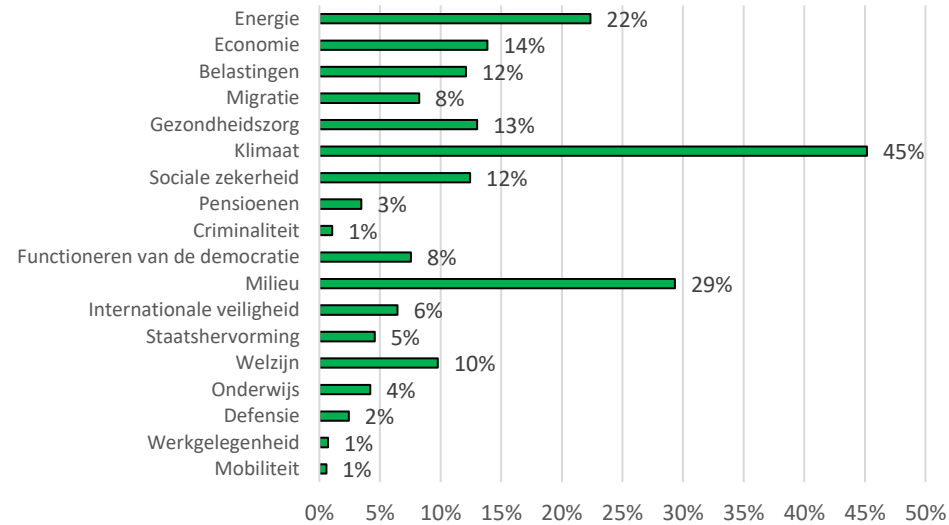

- *Kunt u aangeven welke van deze thema's het belangrijkste zijn bij het maken van uw stemkeuze als er nu verkiezingen zouden zijn? U kunt maximaal twee thema's aanduiden*
- Deze gesloten vraag is meer systematisch dan de open vraag. Ze herinnert mensen aan de verschillende problemen die er zouden kunnen zijn en leidt doorgaans tot een grotere spreiding van belangrijke problemen. Ook is de vraag wat anders omdat ze naar de verkiezingen verwijst en naar de kiezers zelf en niet naar 'het land'
- Percentages in grafiek tellen niet op tot 100% omdat iedereen maximaal twee thema's kon aanduiden
- We kunnen de bevraging van 2022 niet met die van 2021 vergelijken omdat we in 2022, gezien de context, twee thema's toevoegden: energie en internationale veiligheid
- De grafiek bevestigt, niet verbazend, wat we vonden in de open-vraagbenadering maar leidt inderdaad tot meer spreiding, want het is minder spontaan en *top of mind*. De klassieke thema's scoren daardoor hoger
- Bijvoorbeeld, belastingen (23%) was sterk afwezig in de open vraag, en zit hier bovenaan. Mensen noemen dat thema niet spontaan maar kruisen het wel aan als het hen wordt voorgeschoteld
- Scoren ook veel hoger dan bij de open vraag: migratie (17%), klimaat (13%), gezondheidszorg (16%), sociale zekerheid (13%), pensioenen (12%), criminaliteit (10%)

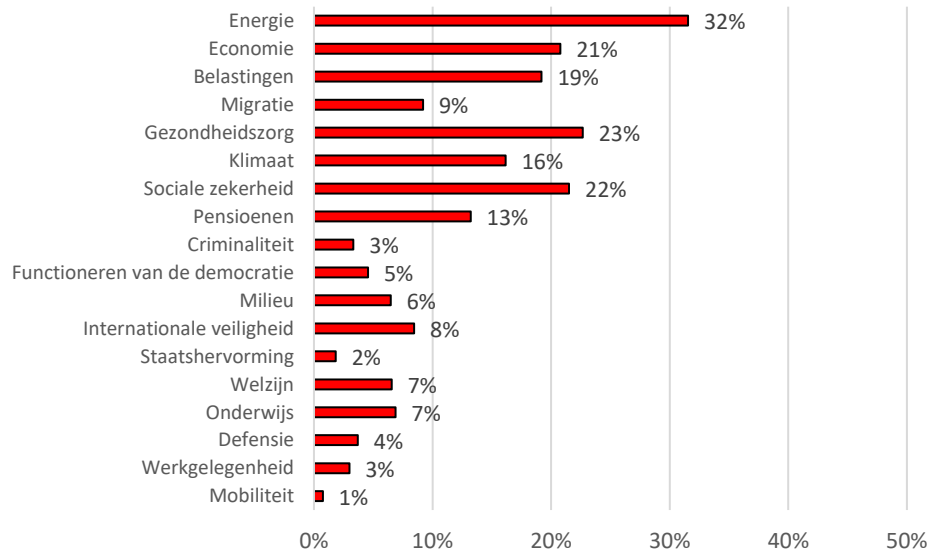
PVDA-kiezers

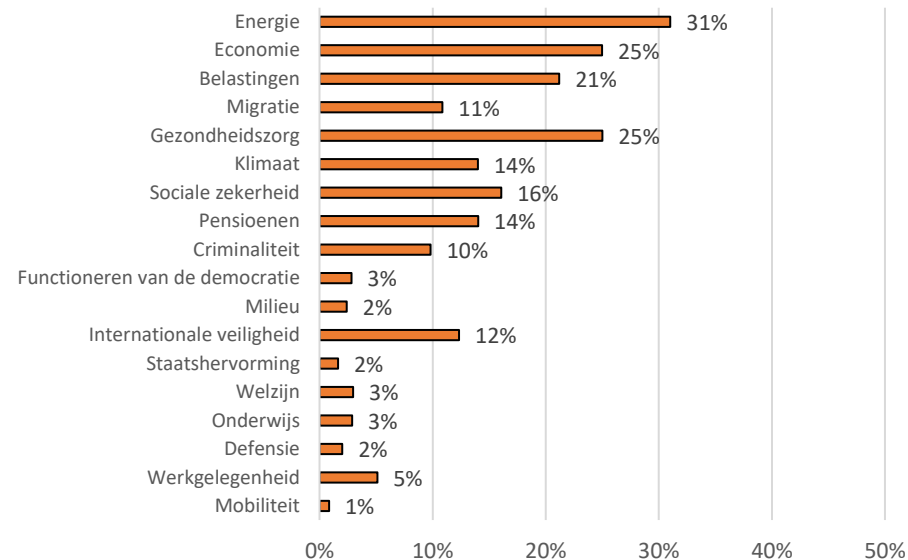
Groen-kiezers

Vooruit-kiezers

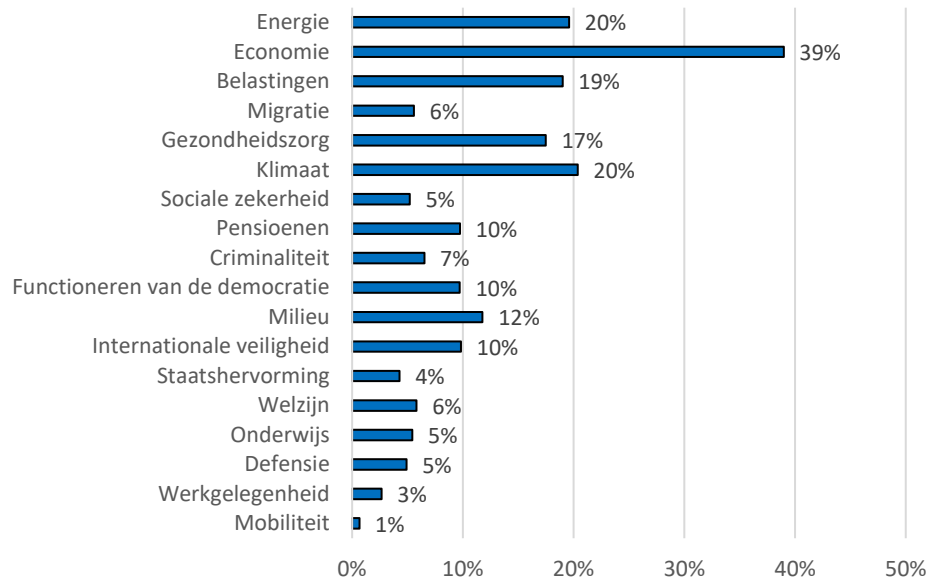

CD&V-kiezers

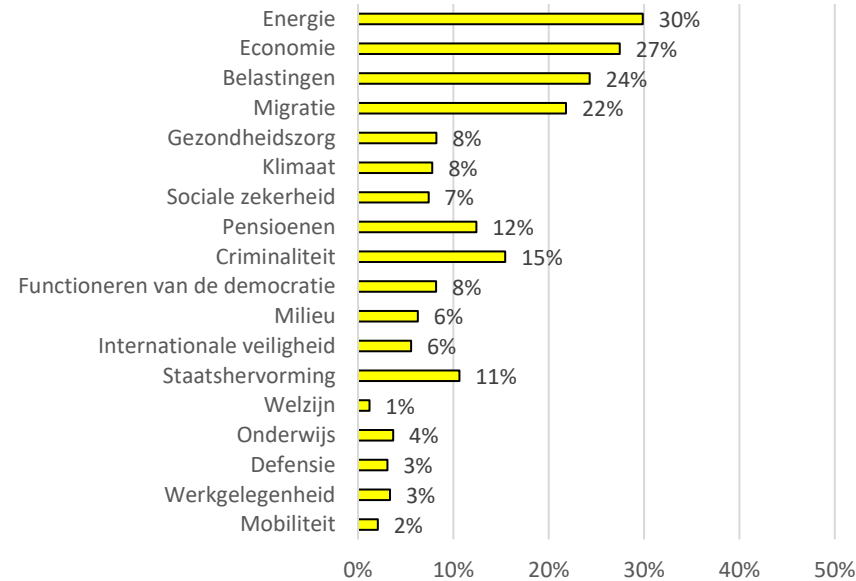

- Als de linkse (en centrum) electoraten worden herinnerd aan 'hun' thema's (door de vraagverwoording), dan duiden ze de thema's aan die van hen verwacht worden. Dat geldt ook voor de rechtse electoraten op de volgende slide
- PVDA-kiezers zijn meer dan gemiddeld bezig met *belastingen, sociale zekerheid, en pensioenen*, dus de linkse *bread and butter* issues
- Bij Vooruit-kiezers zijn *gezondheidszorg* en *sociale zekerheid* meer dan gemiddeld belangrijk
- Groen-kiezers zetten *klimaat* op één en *milieu* op twee, helemaal zoals je zou verwachten (en sterk afwijkend van het algemene electoraat)
- CD&V-kiezers hechten veel aan *gezondheidszorg* en *internationale veiligheid*
- Voor geen enkel van deze electoraten is *migratie* een belangrijk thema

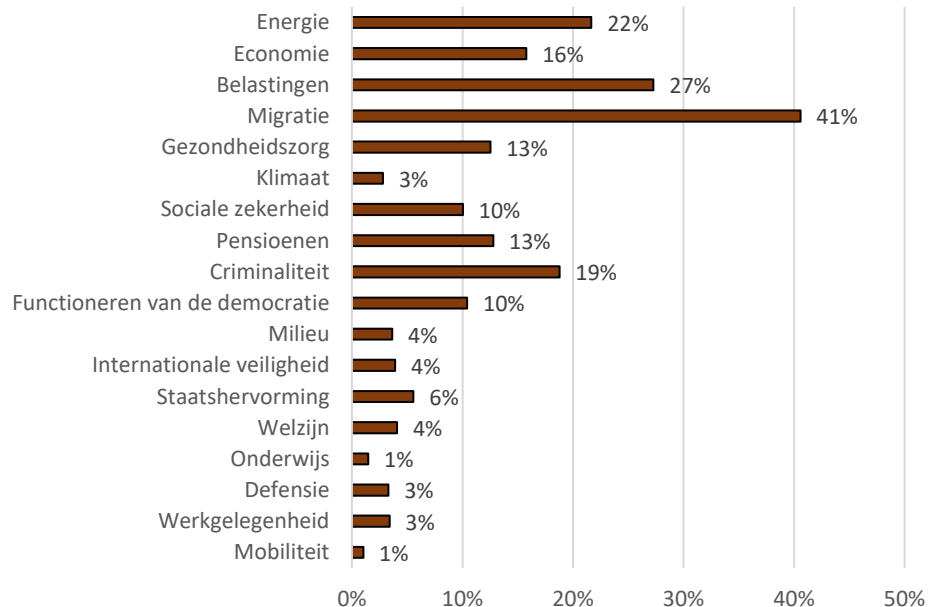
Open Vld-kiezers

N-VA-kiezers

VB-kiezers

- Ook de rechtse electoraten neigen naar de thema's die door hun partijen belangrijk gevonden worden, of toch die van N-VA en Vlaams Belang
- De thema-volgorde van de N-VA-kiezers lijkt wellicht het meeste op die van het Vlaamse electoraat in zijn geheel. Maar *criminaliteit* en *staatshervorming* schieten er uit aan de hoge kant, *gezondheidszorg* en *klimaat* aan de lage. Zelfs bij de uitgesproken nationalistische N-VA is *staatshervorming* slechts het zevende thema, zélf als de kiezer aan dat thema wordt herinnerd (in ons gesloten-vraag-format)
- VB-kiezers gaan volop voor *migratie* en ook *criminaliteit* scoort hoog, *klimaat* opvallend laag.
- Het thema-profiel van de Open-Vld-kiezers wijst in de links-liberale en minder in de rechts-liberale richting. Voor de Vld-ers is *belastingen* zelfs *minder* belangrijk dan voor de rest van de bevolking (!). *Economie*, ook een klassiek liberaal thema, doet het wel zeer goed. Opvallend is verder dat ook *klimaat* en *milieu* bovengemiddeld scoren bij de liberale kiezers

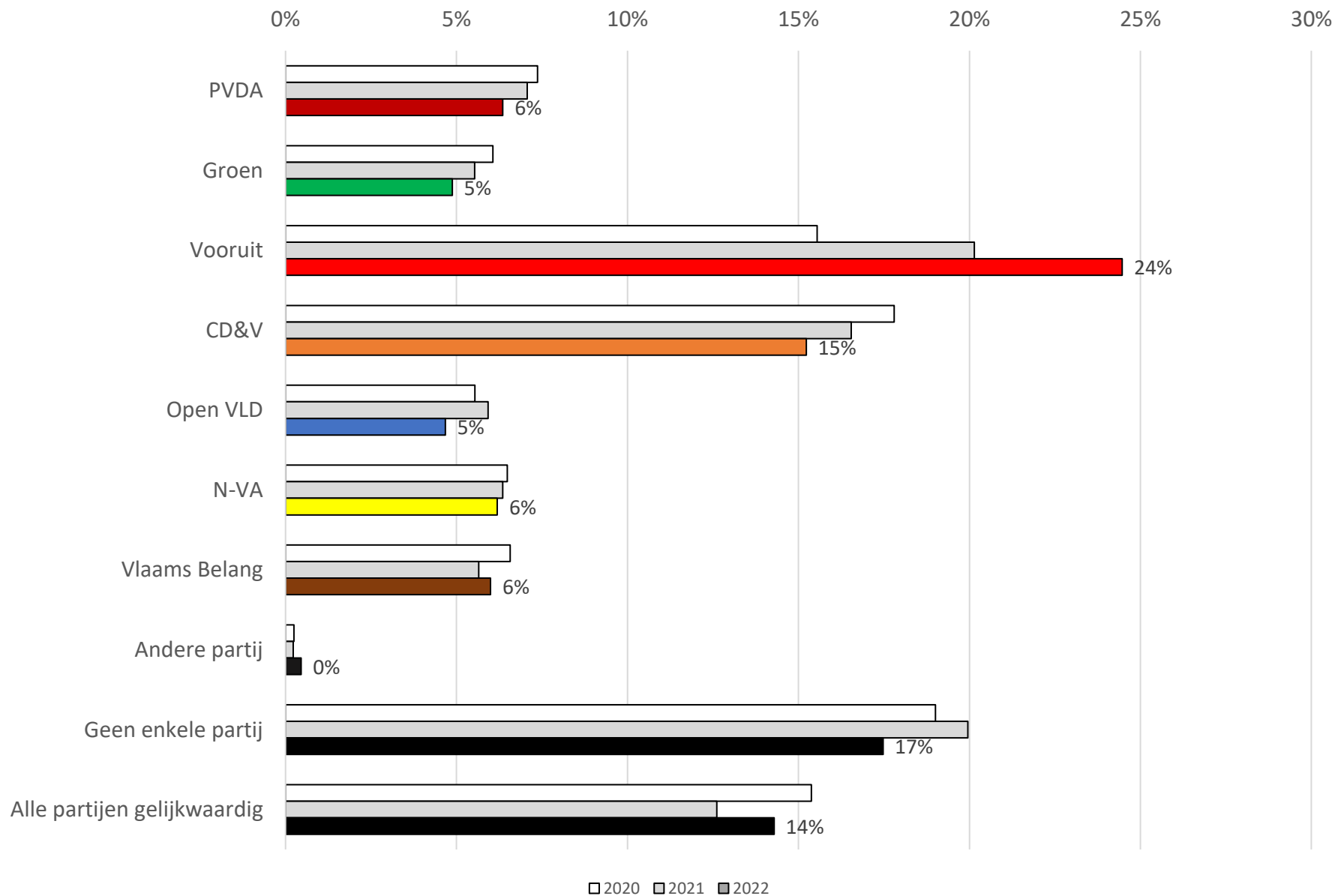
Besluit belang politieke thema's

- Op slechts één jaar tijd zien de besognes van de Vlamingen er helemaal anders uit, de wijziging is ronduit spectaculair na de stabiliteit die we zagen in de (corona-)edities van 2020 en 2021
- Energie en economie (en belastingen), samen met, en wellicht net *door* internationale veiligheid, zijn nu de tophema's. Gezondheidszorg gaat sterk achteruit, en ook de zorgen over de politiek zelf zijn plots veel minder top of mind. Van de niet-sociaal-economische thema's blijft alleen migratie min of meer standhouden (en ook dat heeft deels met Oekraïne te maken)
- De veranderlijkheid van thema's is een belangrijke motor van politieke verandering. En dus biedt dit nieuwe thema-landschap kansen aan partijen om zich te profileren en herpositioneren (net zoals corona-gezondheidszorg zulke kansen gaf)

Eigenaarschap van thema's

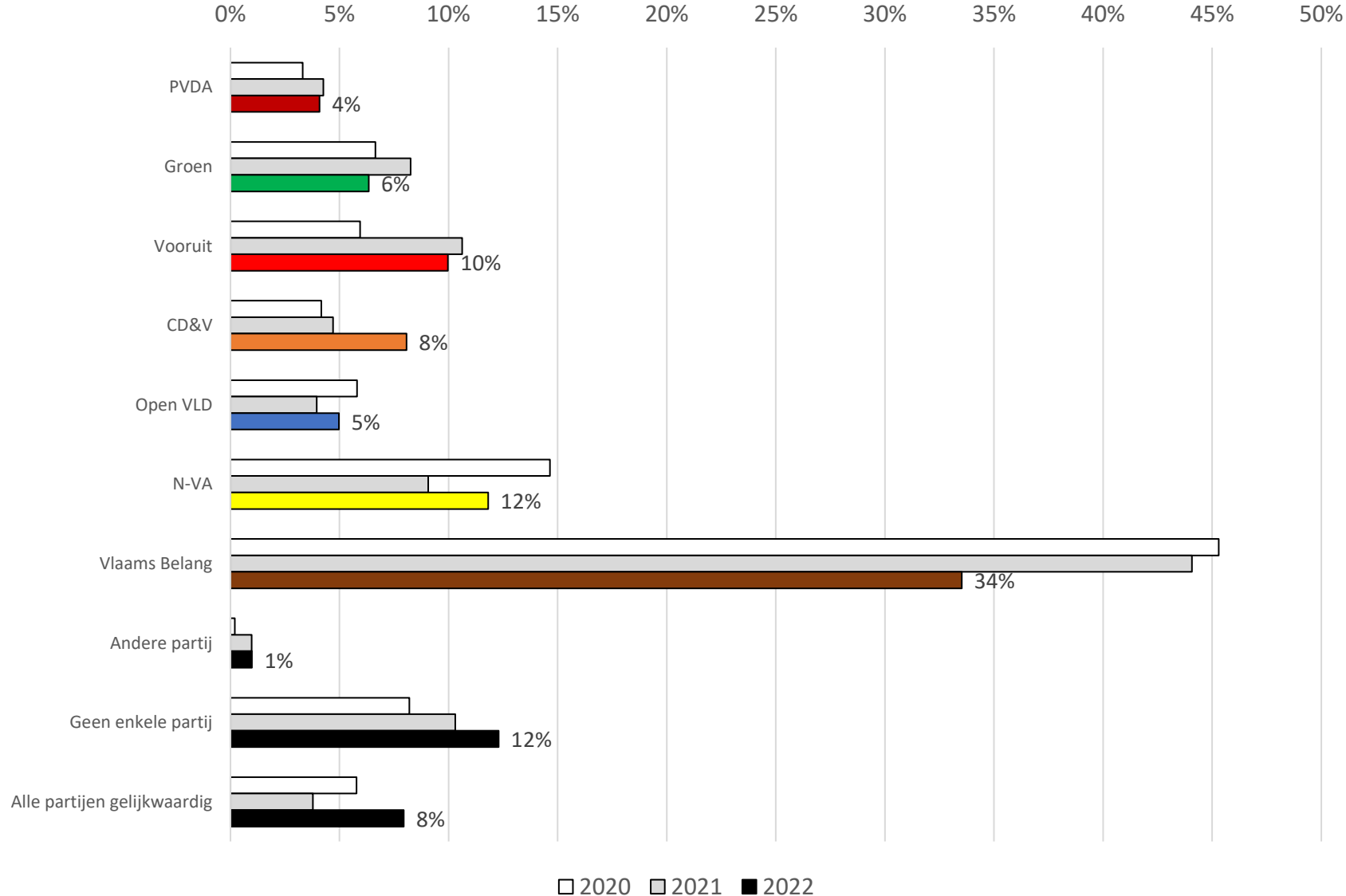
- *Partijen verschillen in de mate dat ze thema's belangrijk vinden. Welke van de Vlaamse partijen hecht volgens u het meeste belang aan het thema x?*
- *Issue ownership* is een belangrijke oorzaak van stemmen voor een partij. Als een kiezer een partij als de eigenaar beschouwt van een thema én dat thema belangrijk vindt, dan stijgt de kans dat die kiezer op die partij stemt sterk
- Partijen met een scherp themaprofiel trekken dus de themakiezers aan, partijen zonder themaprofiel trekken kiezers aan die niet bepaald om specifieke thema's geven (globaal genomen hechten steeds meer mensen meer belang aan specifieke thema's)
- Internationaal onderzoek geeft aan dat thematisch stemmen doorheen de tijd aan belang heeft gewonnen, dat maakt een scherp issueprofiel steeds belangrijker
- We testen in 2022 elf verschillende thema's, de thema's energie en internationale veiligheid kwamen er bij in vergelijking met De Stemming 2021

Gezondheidszorg

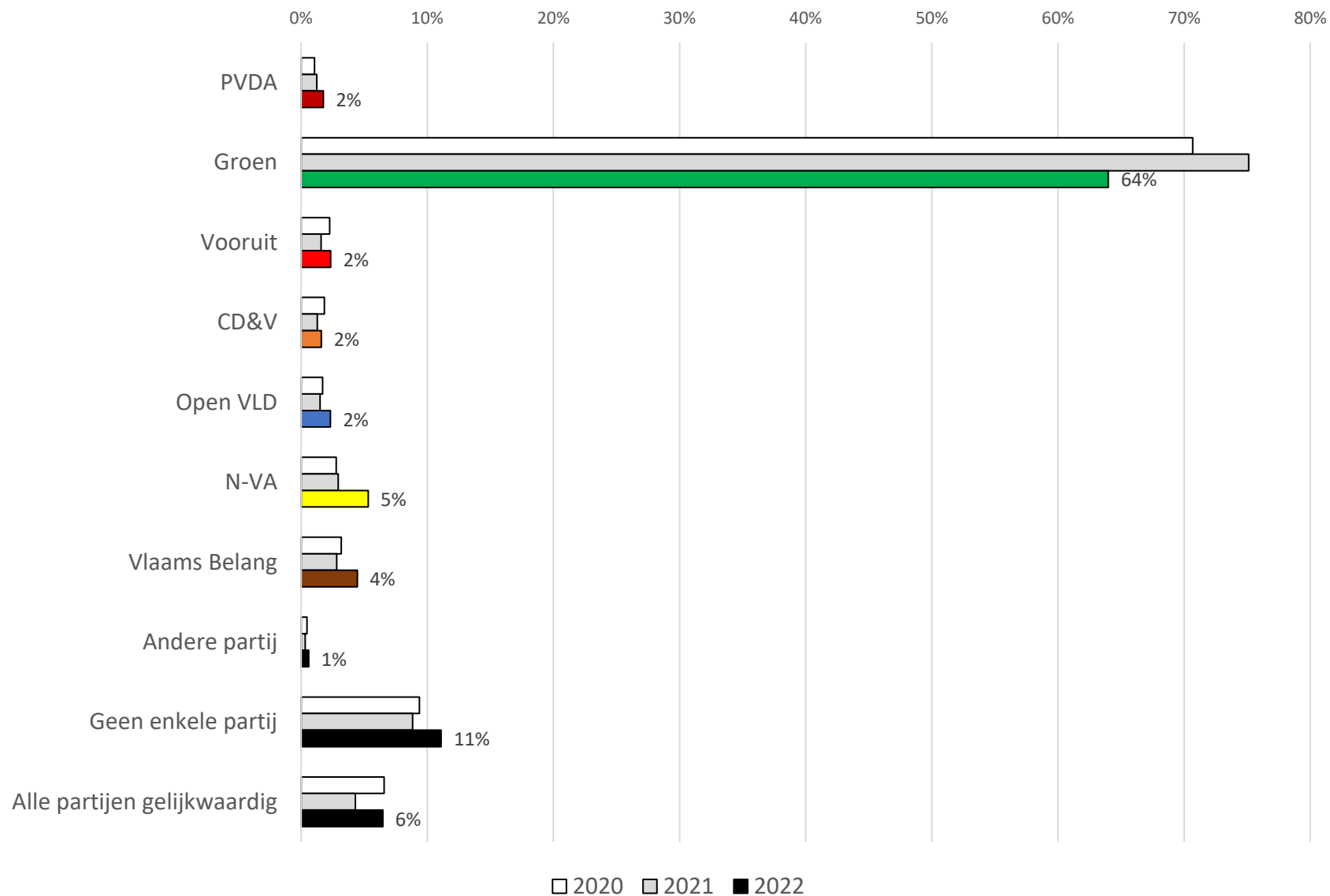
- Duidelijk Vandenbroucke-effect was er al in 2021. Vooruit neemt eigenaarschap van gezondheidszorg verder over van CD&V. Vooruit zat al redelijk hoog in 2020 (zonder in de regering te zitten) en in 2021 maar verwerft nu eigenaarschap; CD&V verliest strijd met Vooruit. Verdere stijging van Vooruit tussen 2021 en 2022 Vooruit is significant ($p=0,003$)
- Alle andere partijen op gelijkaardige hoogte (rond 5%)

Migratie

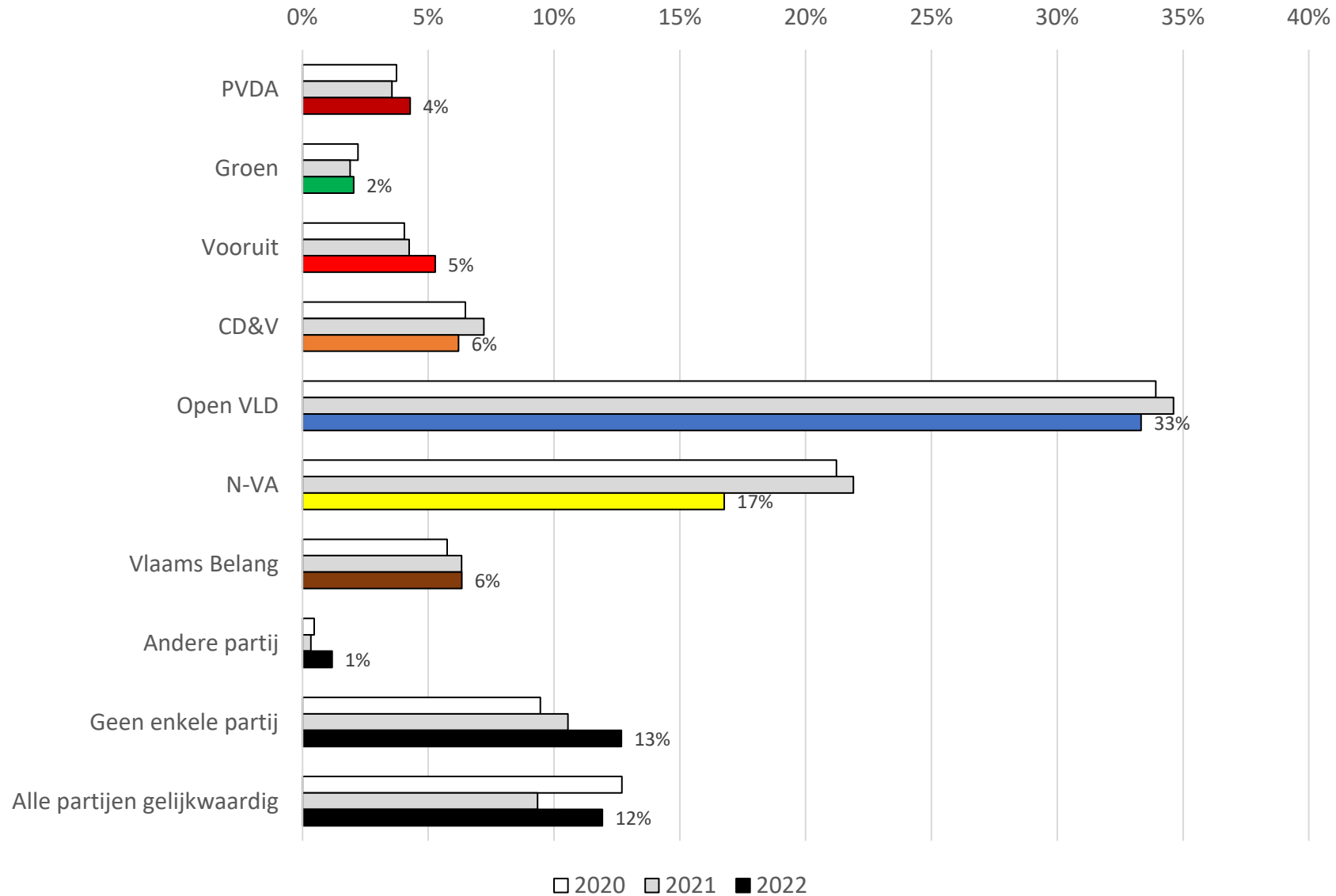
- Vlaams belang blijft eigenaar van migratie, maar er is wel een significant verlies tov. 2021 ($p=0,00$). Toch is de partij nog onbedreigd marktleider
- Er is nog een partij die significant wijzigt, en dat is de CD&V die van 5% naar 8% gaat, en dat is een significante stijging ($p=0,00$). Dit is zonder twijfel het gevolg van het feit dat de partij de staatssecretaris voor migratie (Mahdi) in zijn rangen heeft. Een lichtpuntje?
- Geen enkele andere wijziging is significant, veel stabiliteit

Klimaat

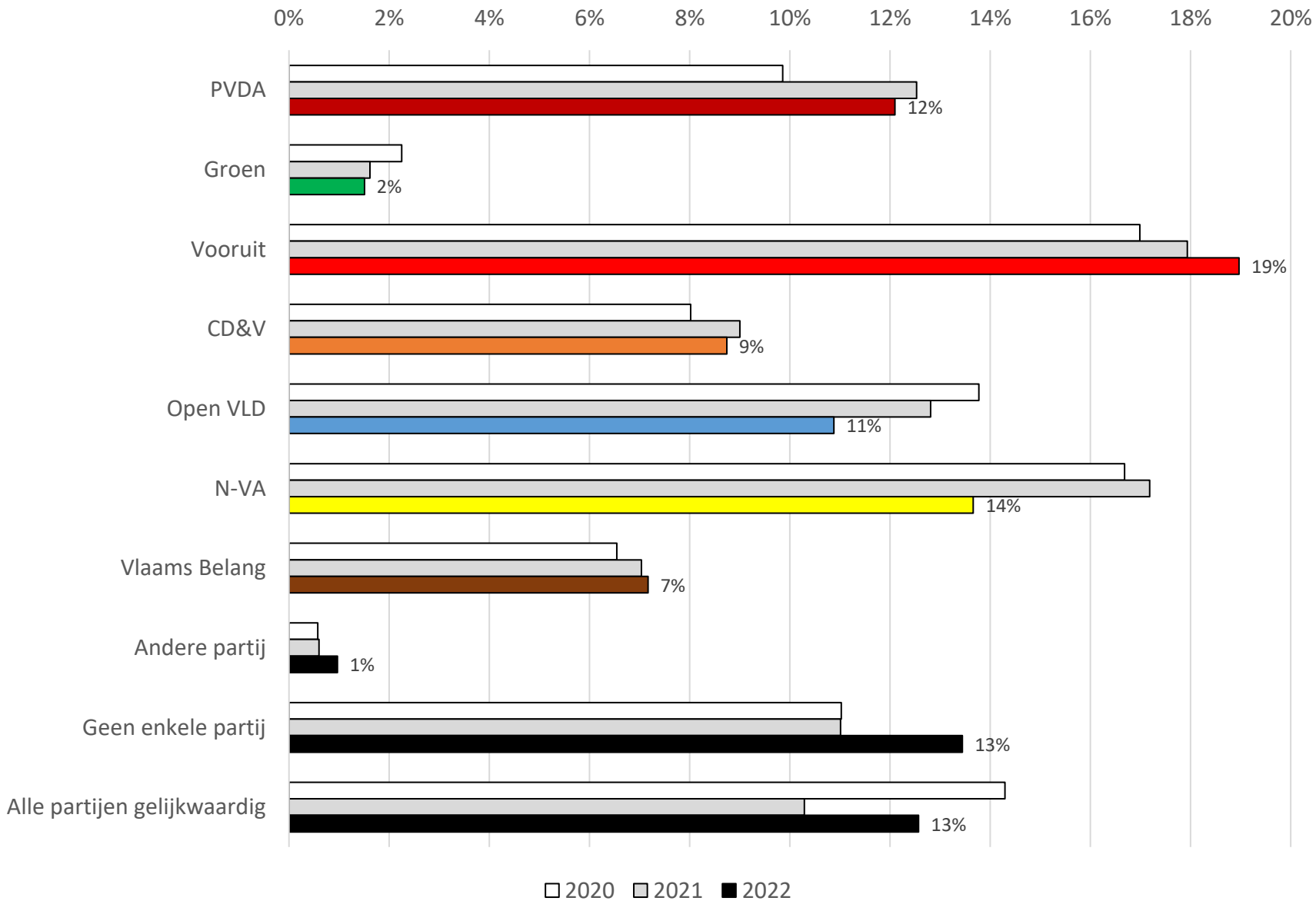
- Klimaat is hét voorbeeld van een ijzersterk issue ownership, voor Groen. Maar terwijl de partij er tussen 2020 en 2021 nog op vooruit ging, is dat in 2022 gedraaid. De partij boet serieus in (van 75% naar 64%), en dat verschil is significant ($p=0,00$)
- Toch is er onder de andere partijen geen enkele echte challenger die vooruitgang maakt. De N-VA is de enige significante stijger ($p=0,04$) maar blijft op een zeer laag niveau

Economie

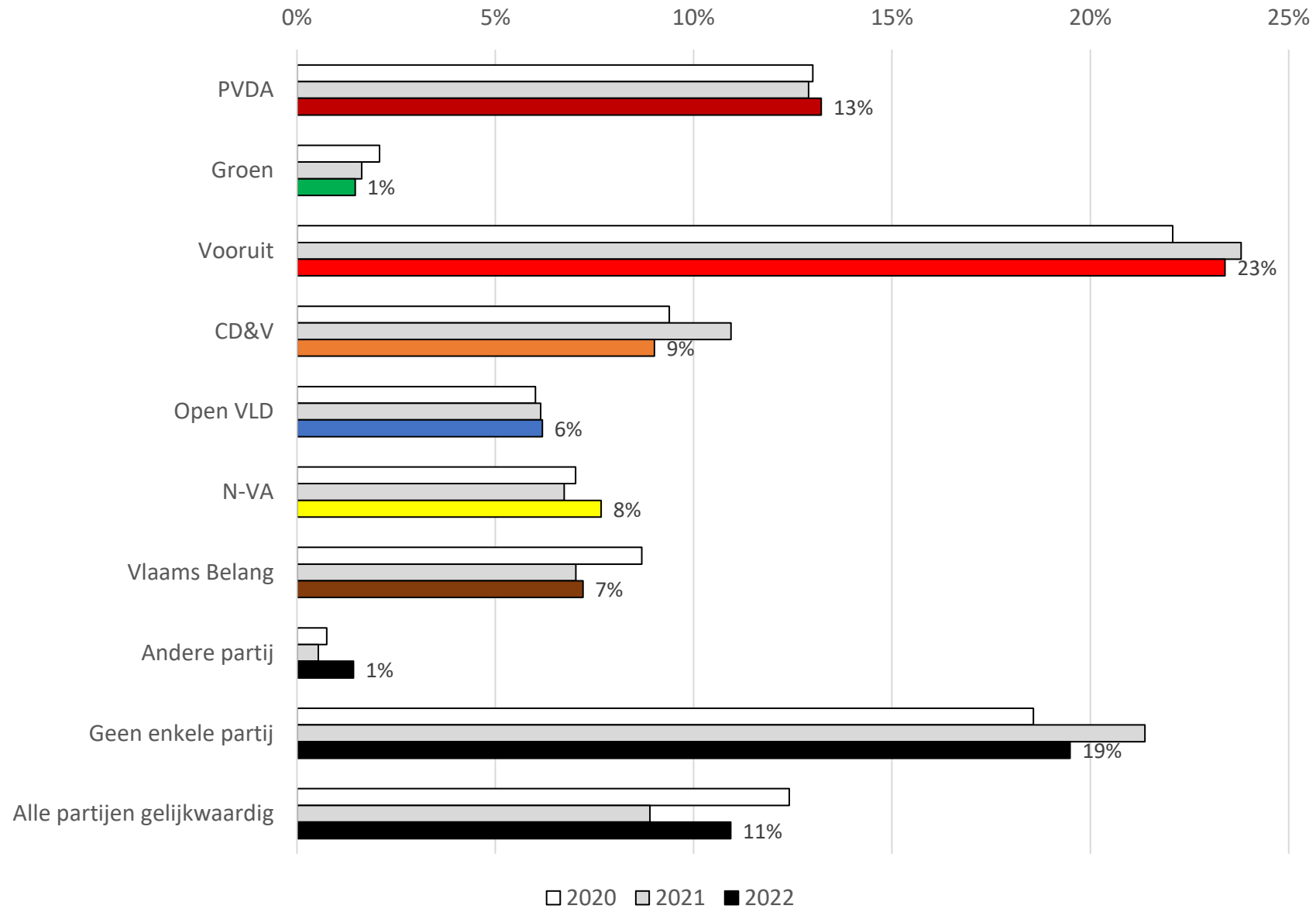
- Open Vld eigenaar van economie, N-VA is runner-up. Vld beweegt niet, N-VA verliest significant ($p=0,00$) maar blijft ruimschoots de tweede partij
- Verder weinig beweging

Werkgelegenheid

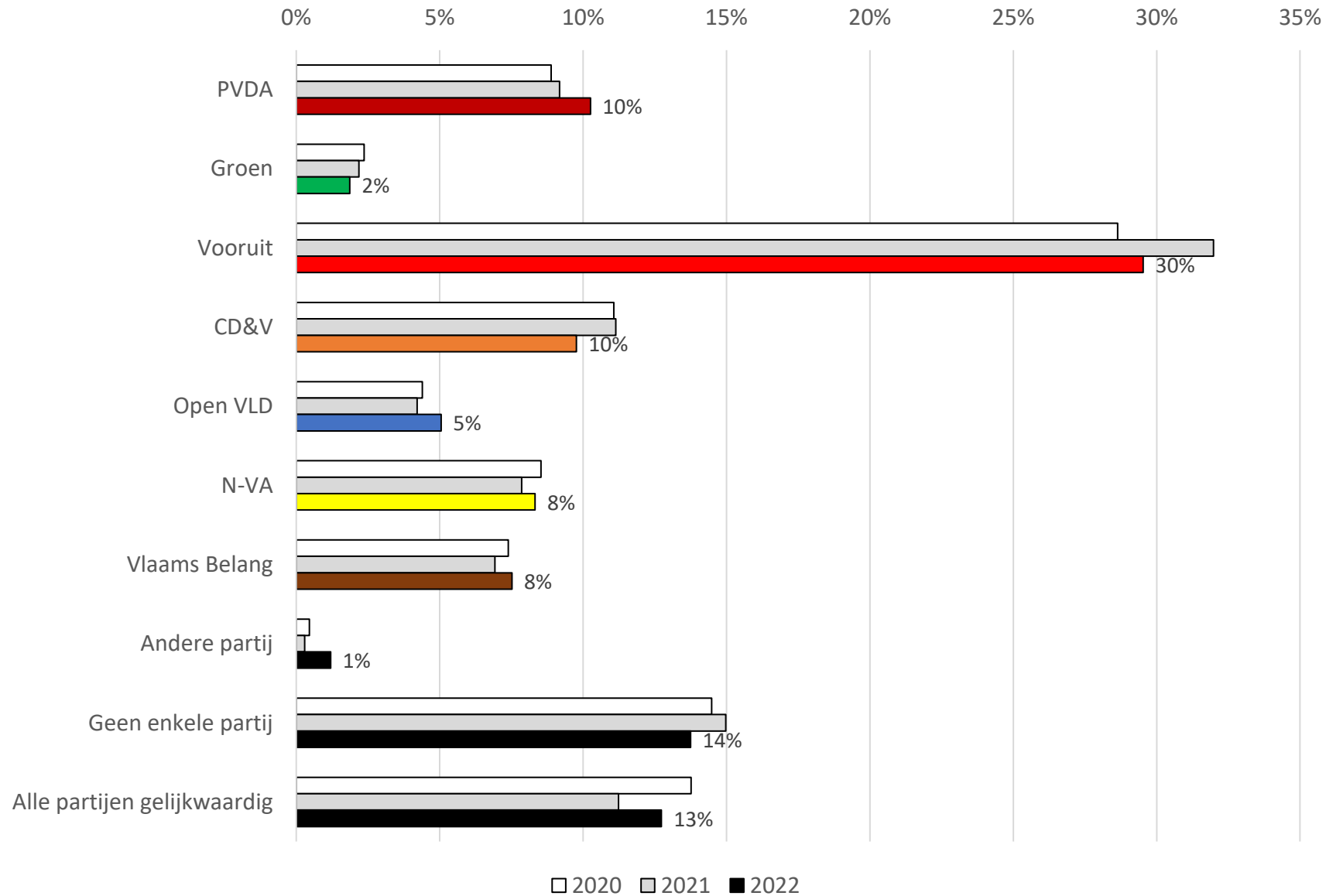
- Werkgelegenheid is veel meer gecontesteerd thema, met heel pak partijen die om eigenaarschap strijden. Er is heel wat verandering op één jaar tijd
- In 2022 haalt Vooruit het van Open Vld en N-VA, en het bouwt het zijn bescheiden voorspong verder uit (maar stijging is niet significant)
- N-VA verliest significant pluimen ($p=0,04$)
- Al de rest trappelt ter plaatse

Pensioenen

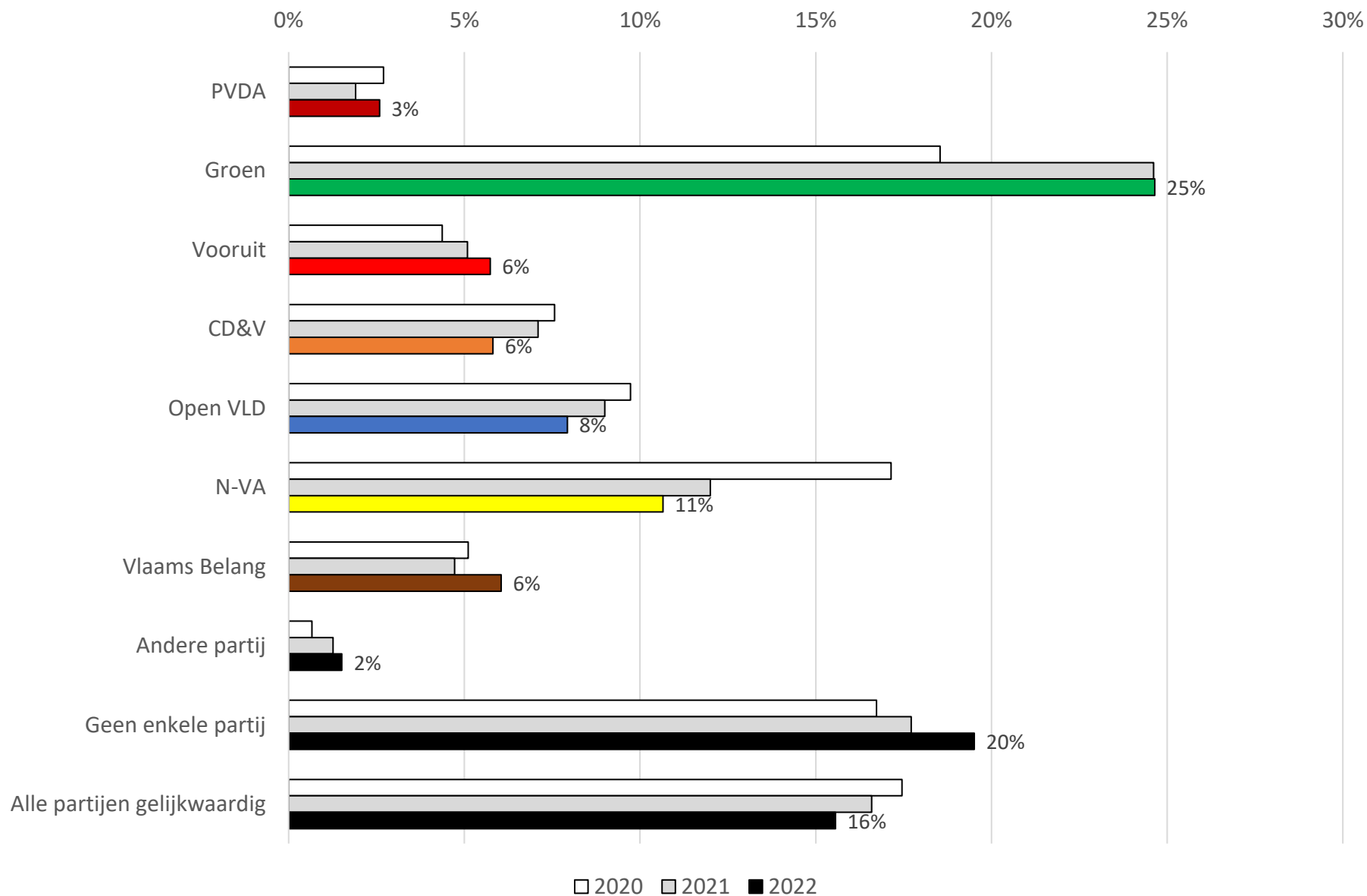
- Geen enkele significante wijziging, Vooruit blijft marktleider.

Sociale zekerheid

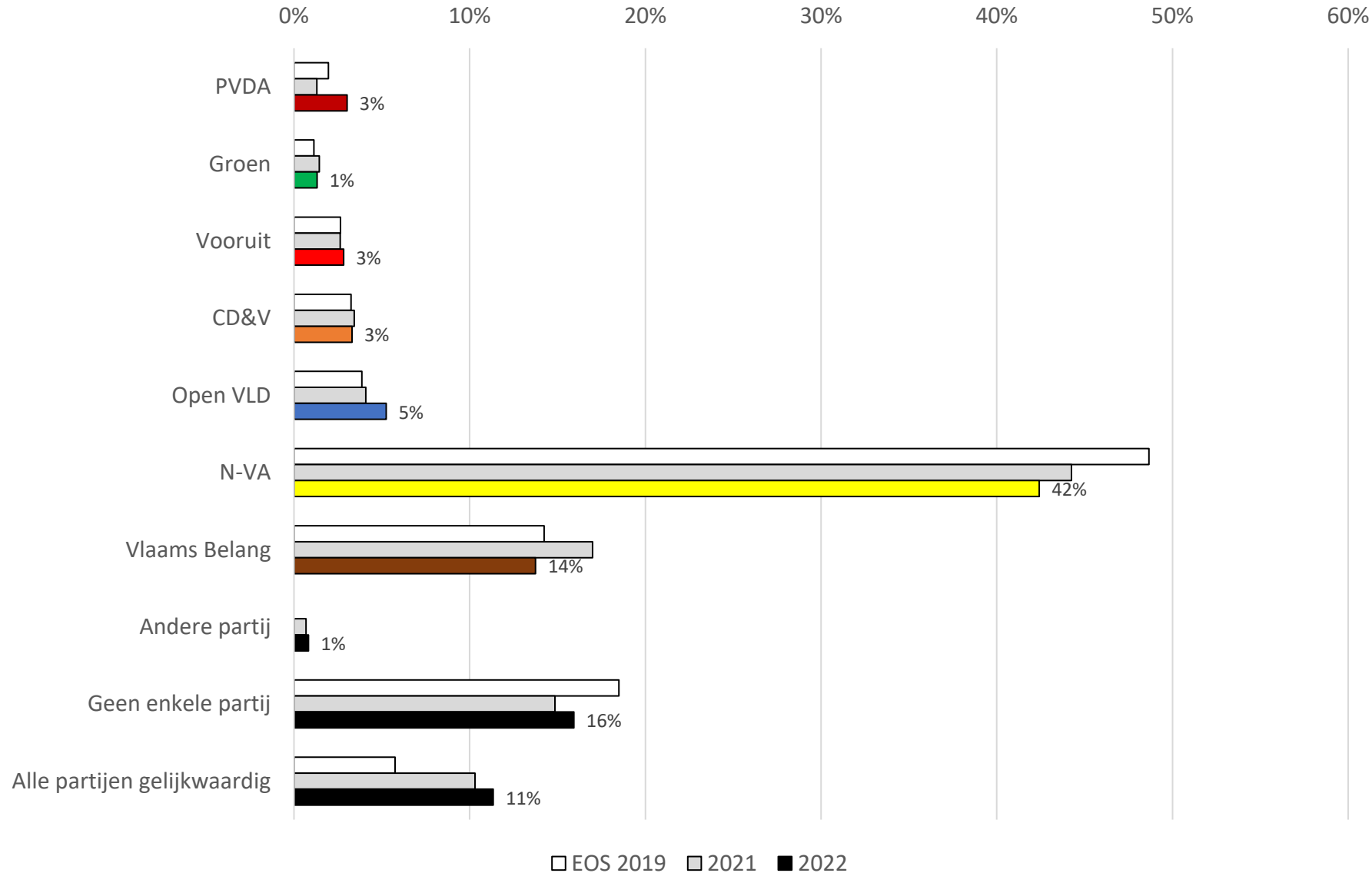
- Geen enkele significante wijziging, Vooruit blijft issue owner.

Mobiliteit

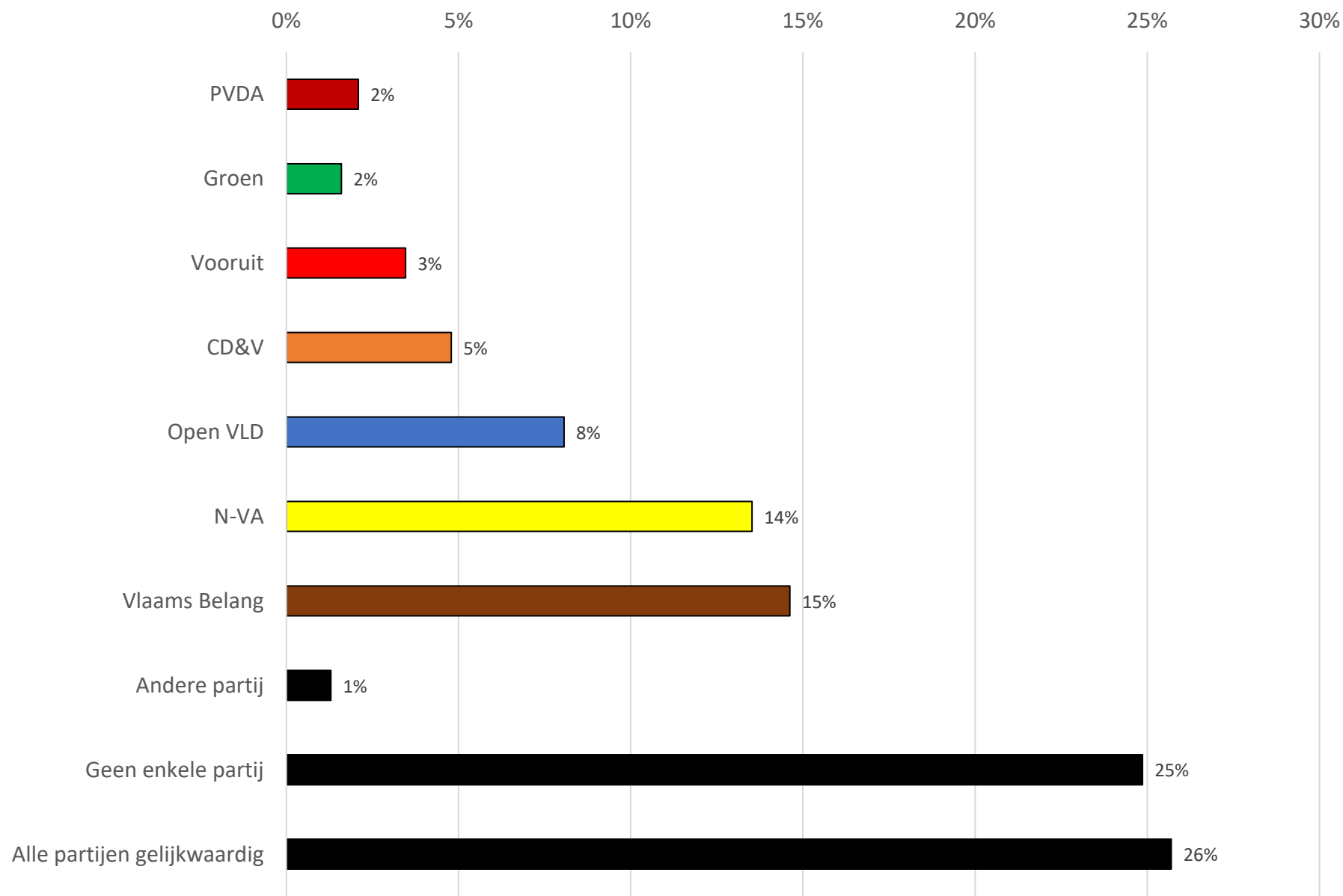
- Groen claimde in 2021 het ownership, en houdt dat nu vast
- N-VA lijkt na overstap van minister Ben Weyts naar Onderwijs verder achteruit te gaan, maar geen enkele beweging tussen 2021 en 2022 is significant
- Opvallend: meer dan één op drie kiezers wijst geen eigenaarschap toe. Dit is dus nog een potentieel wingewest, waarop partijen zich een reputatie kunnen uitbouwen

Staatshervorming

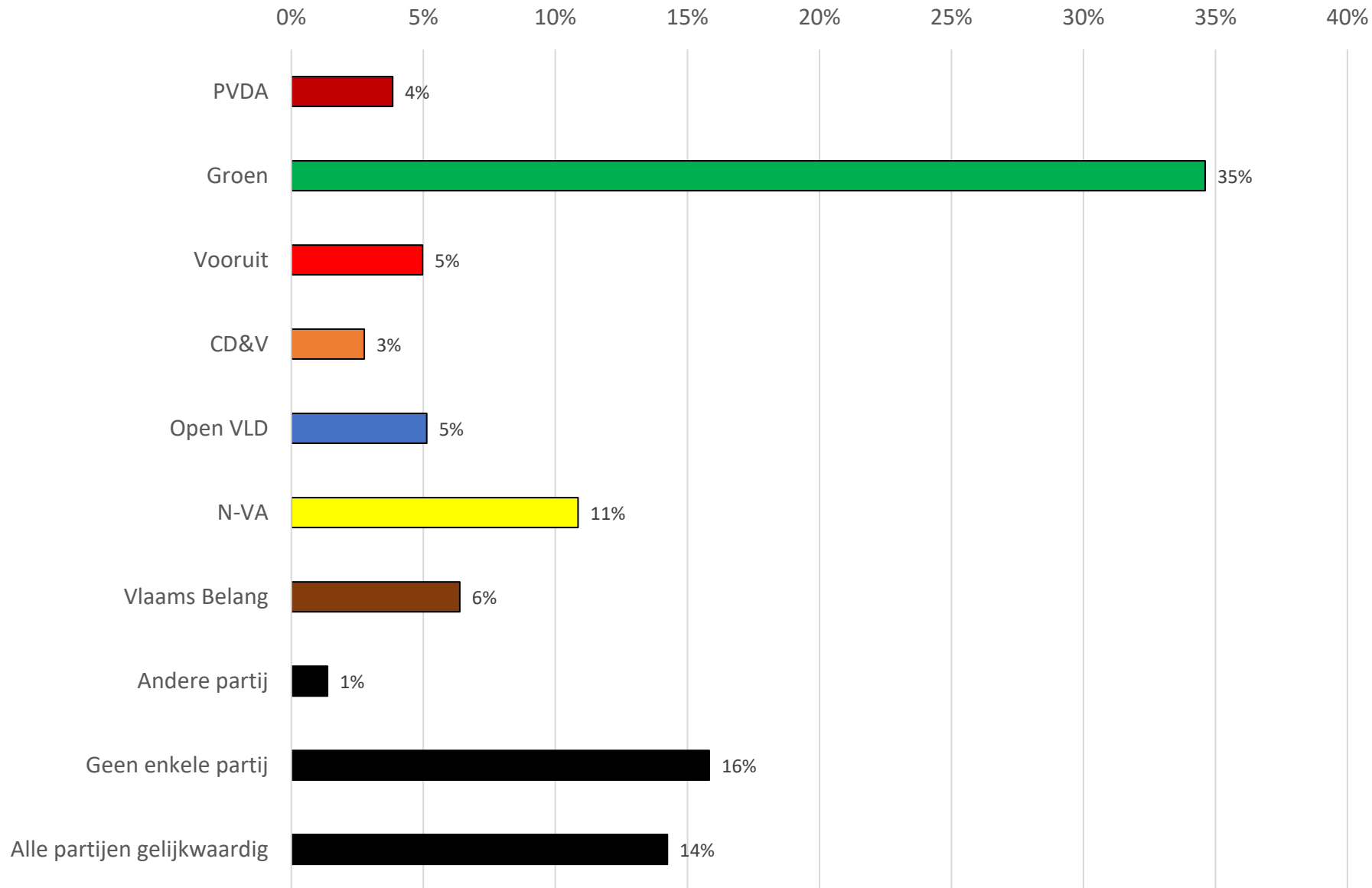
- N-VA onbedreigde eigenaar, Vlaams belang is challenger maar komt niet in de buurt
- Merkwaardig: groei van PVDA is significant ($p=0,01$), maar partij blijft wel op een zeer laag niveau staan

Internationale veiligheid

- Dit is een nieuw thema, niet eerder bevraagd. Het is ook braakliggend terrein want werd (wellicht) helemaal niet aan een partij gelinkt voordien
- Dat blijkt ook, de grootste groepen kiezers associëren het thema met 'geen enkele partij' is of geven aan dat 'alle partijen gelijkwaardig zijn'
- Wat voor ons merkwaardig is, is de zwakke score van de Open Vld. Met de zeer zichtbare en de als staatsman handelende premier De Croo zou de Vld hier een kanseliersbonus moeten hebben kunnen claimen, maar dat is niet het geval. Van een *rally around the flag effect* is geen sprake
- Het zijn integendeel de rechtse partijen N-VA, federaal in de oppositie (Francken?), en Vlaams Belang, overal in de oppositie, die zich het meest hebben kunnen profileren
- Nadere analyse geeft aan dat een grote groep kiezers (49%) dan voor de andere thema's gewoon aangeeft dat de eigen voorkeurspartij ook de eigenaar is van het thema. Dat relatieveert de impact van dit thema, het is voorlopig geen wervend thema waarop kiezers hun partij kiezen in functie van het thema, maar eerder omgekeerd

Energie

- Nieuw thema, niet eerder bevroegd
- Groen is de onbetwiste eigenaar, N-VA is de challenger, maar op grote afstand.
- Oorzaken van Groen-ownership zijn wellicht meervoudig: (1) de bekende voorkeur van Groen om uit kernenergie te stappen (dat is één van kernpunten van de partij, historisch gezien), (2) het hebben van de verantwoordelijke minister in de federale regering (Tinne Van der Straeten)
- De strategie van de N-VA om zich ook op (kern)energie te profileren, met geregelde interventies van voorzitter Bart De Wever, heeft de partij toch ook een zekere renommée op het thema bezorgd. Misschien speelt ook de beslissing van Zuhail Demir om geen vergunning te geven voor de gascentrales hier een rol

Besluit thema-eigenaarschap

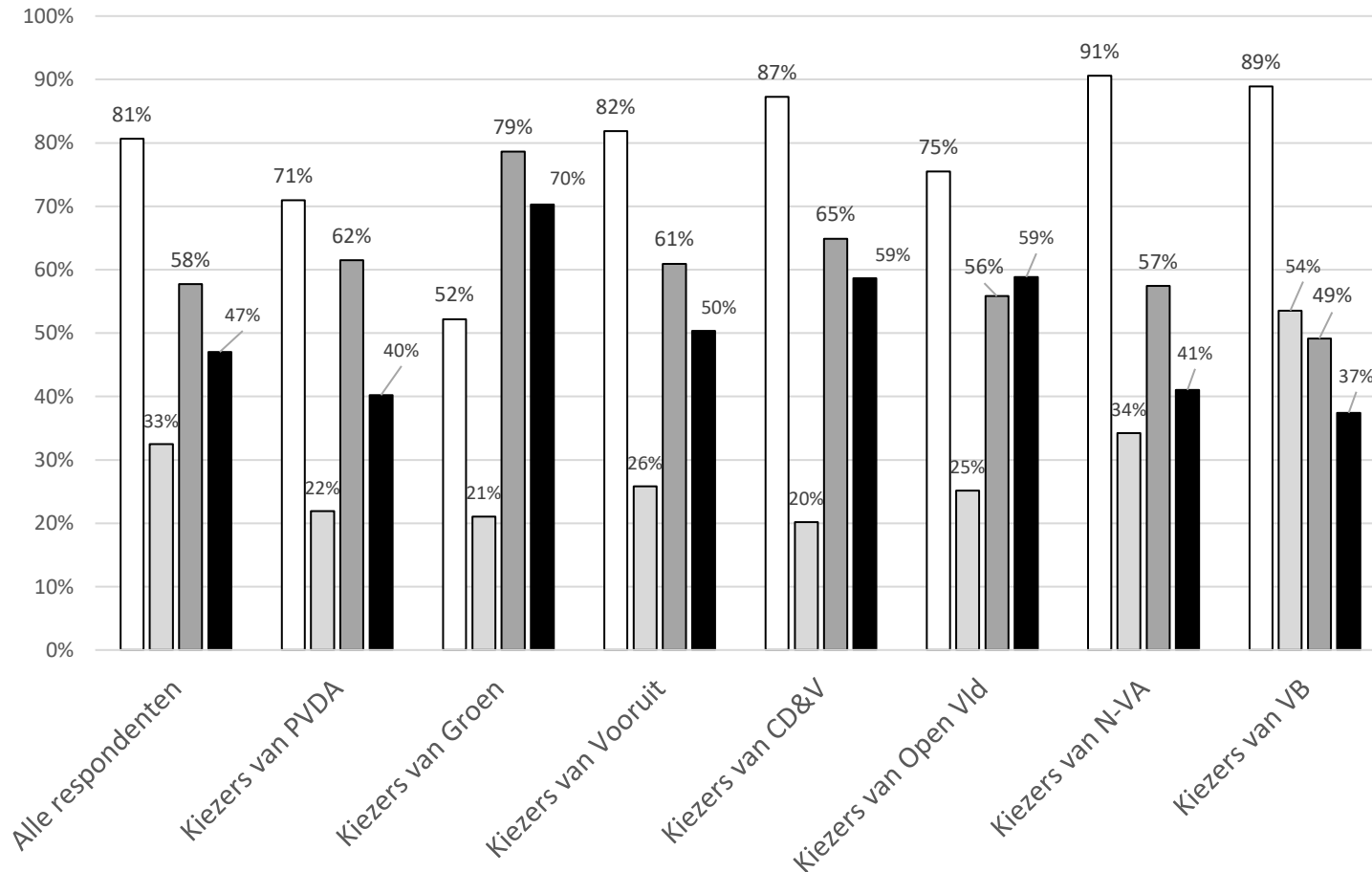
- Sommige thema's zijn in de perceptie van de kiezers stevig vastgeklonken aan partijen, en dat is stabiel; er zijn wijzigingen tussen 2021 en 2022, maar ze zijn beperkt
- In Vlaanderen zijn er, onder de elf thema's die we bevroegen, acht thema's die stabiele (of tenminste stevige) eigendom zijn van partijen: migratie (VB), criminaliteit (VB), klimaat (Groen), energie (Groen), mobiliteit (Groen), sociale zekerheid (Vooruit), staatshervorming (N-VA), economie (Open Vld). Voor pensioenen (Vooruit), werkgelegenheid (Vooruit), gezondheidszorg (Vooruit) en Internationale veiligheid (Vlaams Belang) is er wel een duidelijke *marktleider* maar niet echt een *eigenaar*.
- De CD&V (en de PVDA) is de enige partij zonder duidelijk eigenaarschap. Er is daarin ook nauwelijks verschil tussen 2020, 2021 en 2022. Het zou kunnen dat de CD&V wel eigenaar is van thema's die we niet bevroegen (vb. onderwijs of welzijn) maar dan gaat het in ieder geval om eigenaarschap van een minder belangrijk thema (althans minder belangrijk volgens kiezers). Op migratie is CD&V zich een zekere naam aan het maken, maar het Vlaams Belang is ruimschoots buiten schot. Voor 2019 maakte N-VA ook opgang als migratie-partij (met Francken als staatssecretaris) maar dat leverde niet het verwachte resultaat op
- Na de vooruitgang van Vooruit op zeven van de negen thema's die we in 2021 bevroegen (en vergeleken met 2020), is die evolutie in 2022 niet verder doorgetrokken. Maar de linkse partij blijft wel de onmiskenbare marktleider voor alle sociaal-economische thema's. Dat bevestigt dat Vooruit er in slaagt om zich terug op haar traditionele thema's een smoel te verwerven.
- N-VA heeft alleen staatshervorming als *home turf*, maar scoort op vele thema's' tweede of derde (energie, internationale veiligheid, mobiliteit, werkgelegenheid, economie, en migratie). Dus de partij heeft wel degelijk een thematisch gezicht of veel gezichten (hoewel ze significant greep verliest over werkgelegenheid en economie)

6. Dossier klimaat

Diepgaandere dossiers over twee beleidsthema's

- In De Stemming van 2020 en 2021 stelden we burgers korte vragen over een hele reeks beleidsthema's (om de positionering van partijen en burgers mee te berekenen, zie de assenkruisen). In deze De Stemming van 2022 gooien we het over een andere boeg, en gaan we veel dieper in op slechts twee beleidsthema's: klimaat en migratie
- We opteerden voor deze twee specifieke thema's omdat ze beide belangrijk zijn, hoogstwaarschijnlijk nog lange tijd de politiek zullen beheersen, het ene eerder links en het andere eerder rechts is, ze beide op de nieuwe breuklijn liggen, ze alle twee aanleiding hebben gegeven tot de oprichting, of tenminste de doorbraak, van nieuwe partijen (Groen en Vlaams Belang). De volgende jaren zullen we in De Stemming wellicht andere dossiers brengen (vb. ongelijkheid)
- Elk van deze twee thema's wordt nu grondiger uitgewerkt aan de hand van een systematisch stramien met vragen over: (1) voorkeuren inzake concrete beleidsvoorstellen; (2) actiebereidheid om het probleem te helpen oplossen; (3) percepties van de partijposities; (4) perceptie van evolutie in beleidsindicatoren.

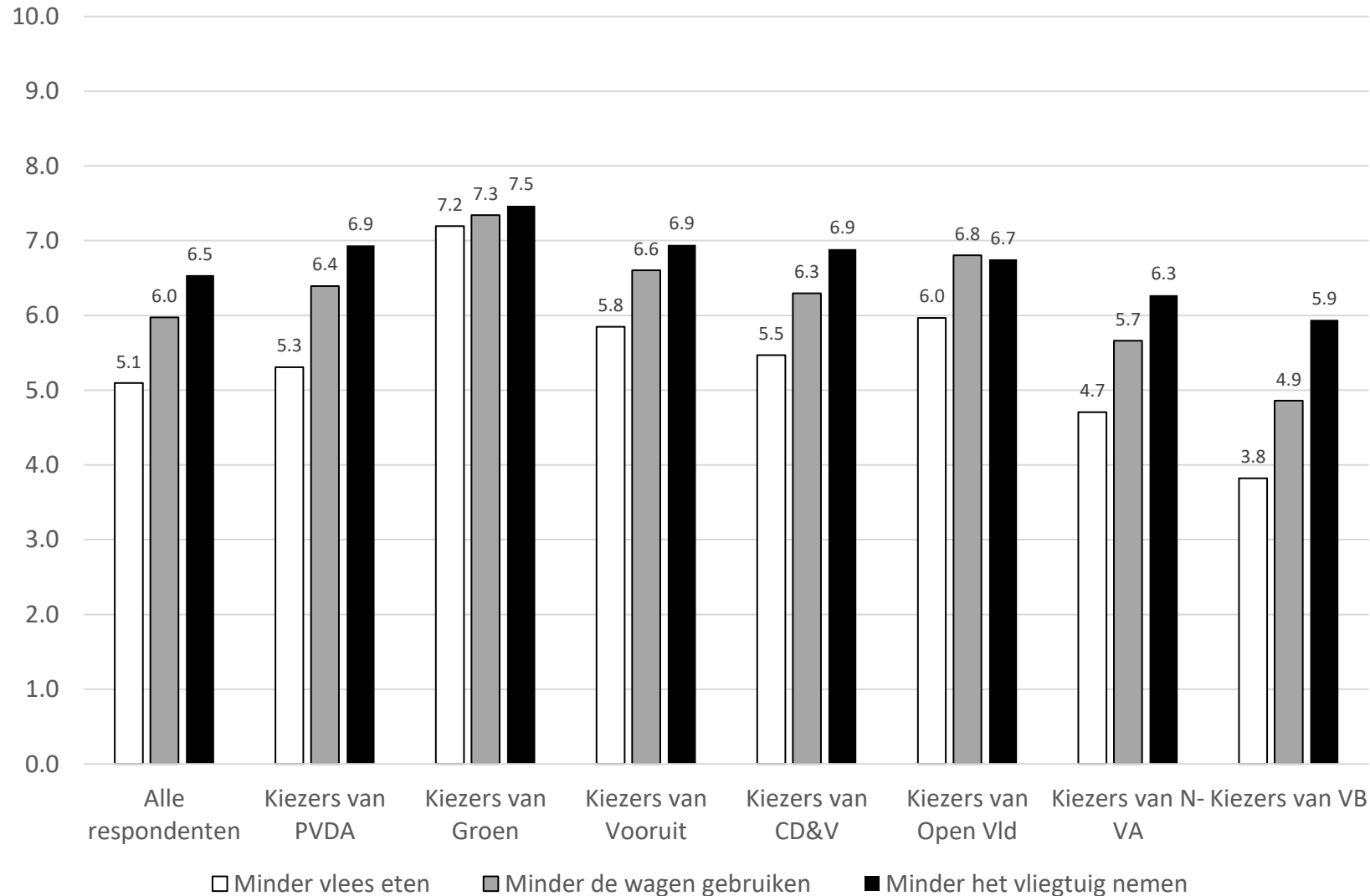
Beleidsposities Klimaat

- ☐ Ook na 2025 moeten we kerncentrales openhouden.
- ☐ De gevolgen van klimaatverandering worden overdreven.
- ☐ Vliegen moet duurder worden door de tickets nog meer te belasten.
- ☒ Onze CO₂ uitstoot moet verminderen door rekeningrijden in te voeren.

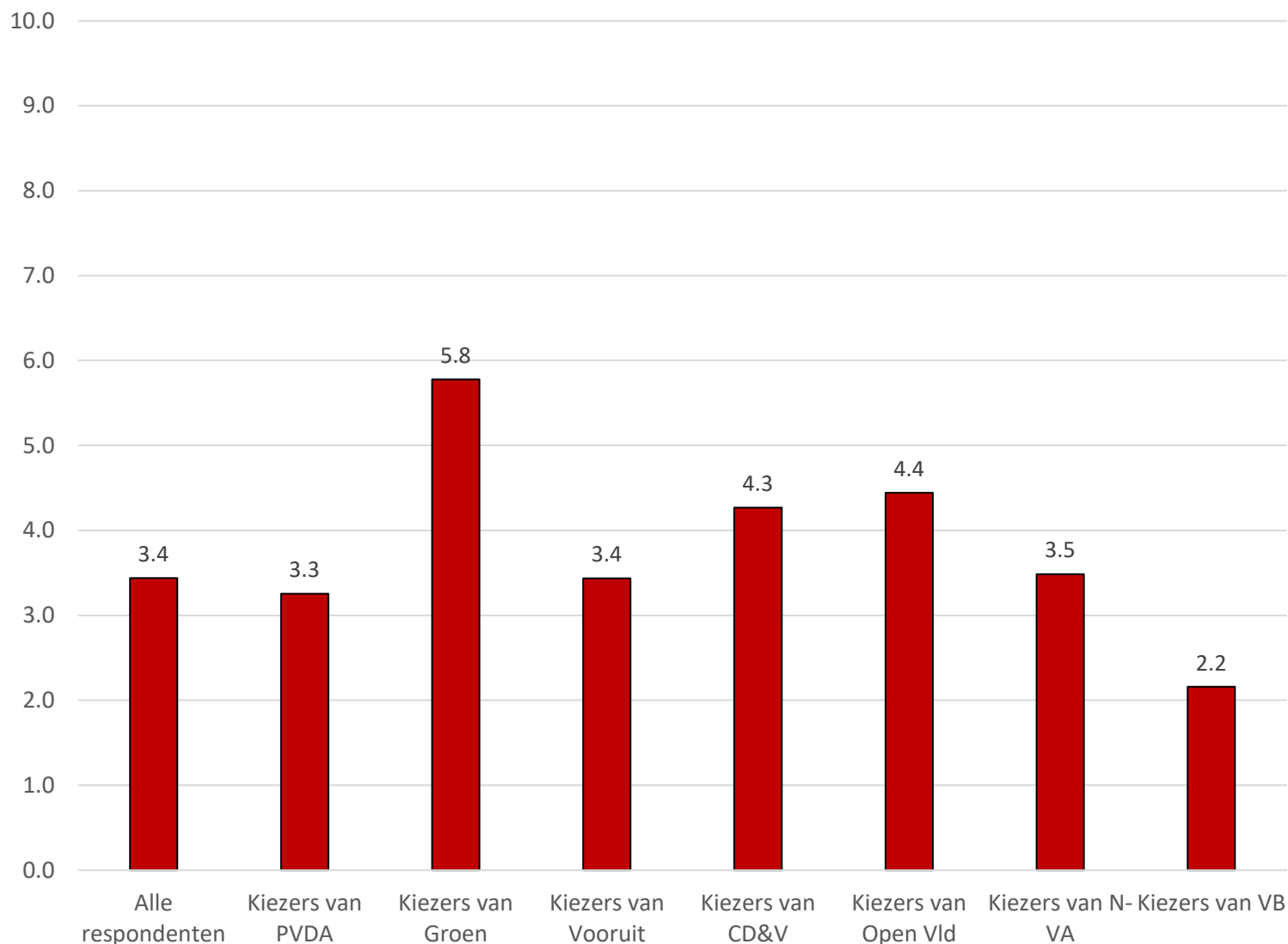
- Respondenten kregen elk vier beleidsvoorstellen te beoordelen die over klimaat of klimaatbeleid gaan: *In welke mate bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?* [1=Helemaal oneens 2 = Oneens 3 = Eens 4 = Helemaal eens]. In de grafiek staan de percentages Vlamingen en electoraten die het (helemaal) eens zijn
- Eerst kijkend naar alle respondenten samen, zien we een opvallend grote steun voor de stelling dat de kerncentrales ook na 2025 moeten open blijven, maar liefst 81% van de respondenten steunt dat voorstel. In 2020 en 2021 stelden we dezelfde vraag, en toen was nog 'maar' 65% en 66% overtuigd van het openhouden van de kerncentrales, die meerderheid is dus nog groter geworden. Zelfs bij Groen zijn (nipt) de meeste kiezers voorstander (52%). Bij N-VA (91%) en VB (89%) bereikt het aantal voorstanders zijn maximum
- De stelling over de overdreven gevolgen van klimaatverandering leidt tot het afzonderen van één electoraat, met name dat van de Vlaams Belang waar een kleine meerderheid akkoord gaat met deze stelling (54%). Alle andere electoraten zijn het unisono oneens met de stelling
- Vliegen duurder maken kan rekenen op de steun van de gemiddelde Vlaming (58%) en er is weinig controverse over, de meeste electoraten zijn het er mee eens, ook (bijna) het electoraat van het Vlaams Belang (49%). Bij Groen is de steun overweldigend (79%)
- Rekening rijden is een andere paar mouwen, met een sterk verdeelde publieke opinie schommelend net boven en net onder de 50%. Groen-kiezers zijn er grote voorstanders van (79%) en ook Open-Vld-ers lusten het wel (59%), maar VB-ers (37%), N-VA-ers (41%) en zelfs PVDA-ers (40%) zijn er niet blij mee
- Bedoeld om samen een onderliggende dimensie van klimaatattitudes te meten, schalen de vier items niet zo goed ($\alpha=0,51$) maar we gaan de schaal toch af en toe gebruiken

Actiebereidheid Klimaat

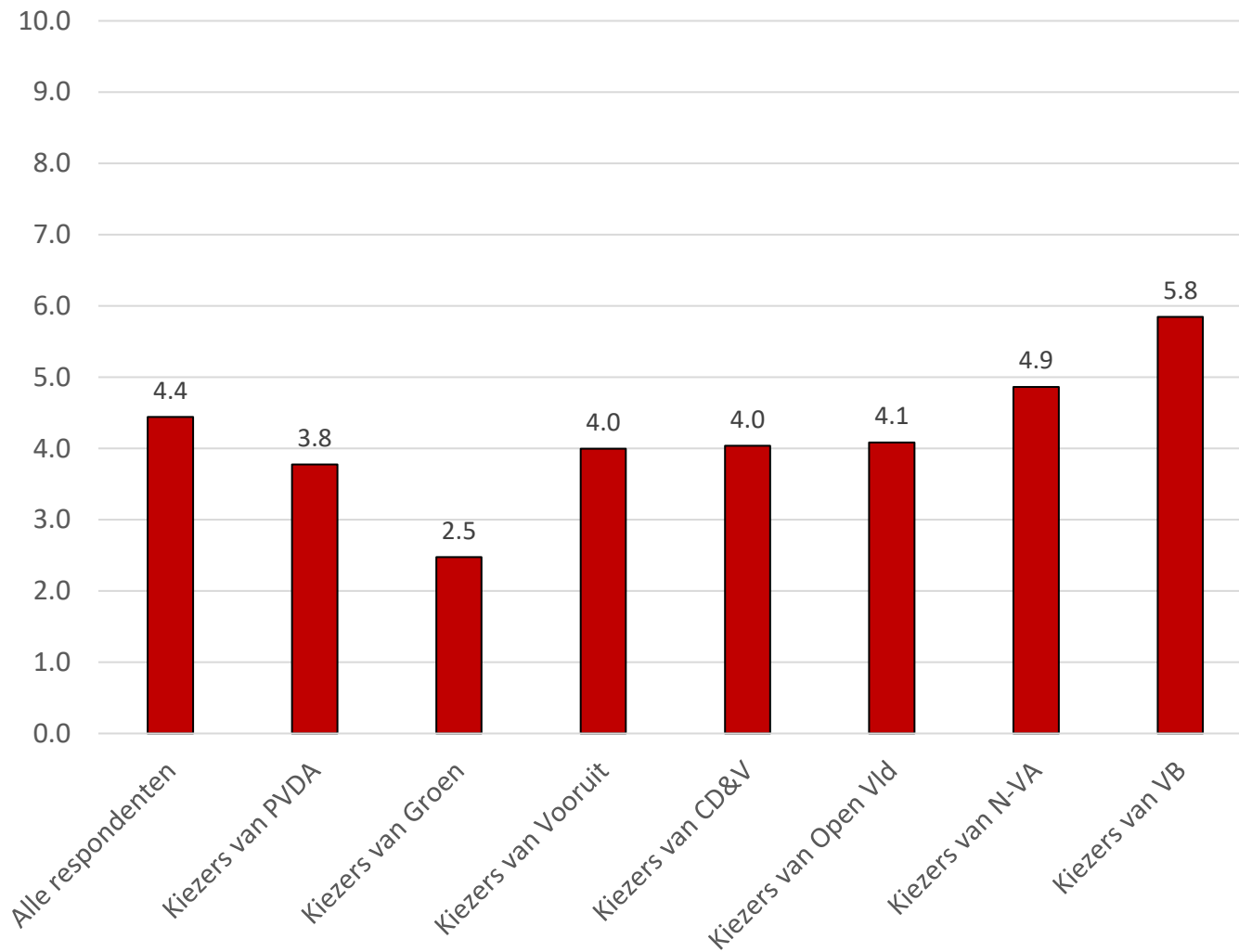
- Bepaalde opinies over klimaatbereid hebben is één zaak, maar wat willen mensen dan zelf doen om de opwarming van de aarde te stoppen?
- *In welke mate bent u bereid om zelf volgende zaken te doen, om zo de opwarming van de aarde tegen te gaan?* Gemiddelde score op 11 puntenschaal van 0=helemaal niet bereid tot 10=helemaal wel bereid
- Mensen willen wel minder vliegen, (6,5 op 11-puntenschaal), en zelfs minder met de auto rijden (6,0). Maar minder vlees eten is lastiger. Daar scoort de gemiddelde Vlaming helemaal in het midden van de bereidheidsschaal (5,1). Die volgorde van bereidheid geldt voor elk electoraat afzonderlijk, alle electoraten zijn meer bereid minder te vliegen dan minder met de auto te rijden. En allemaal vinden ze minder vlees eten het moeilijkst (het zou kunnen dat dat laatste wat kunstmatig is door vegetariërs die niet minder vlees kunnen eten)
- Het Groen-electoraat heeft, uiteraard, de hoogste actiebereidheid, voor alle mogelijke acties. Het electoraat van het Vlaams Belang scoort duidelijk het laagste, en dat van de N-VA loopt ook niet over van actiebereidheid (maar scoort toch nog meestal rond het midden van de schaal)
- Het PVDA-electoraat mag dan wel links zijn, qua actiebereidheid voor het klimaat scoort die partij niet opvallend sterk
- In een regressie-analyse waarbij we één voor één elk van de drie actievormen als afhankelijke nemen, zijn er een aantal factoren die significant met actiebereidheid samen hangen: leeftijd (wagen en vliegtuig), opleiding (vlees), linksplaatsing (wagen en vliegtuig), politieke interesse (alle drie), tevredenheid democratie (alle drie), en klimaat als belangrijkste probleem (alle drie)

Inkomen afstaan Klimaat

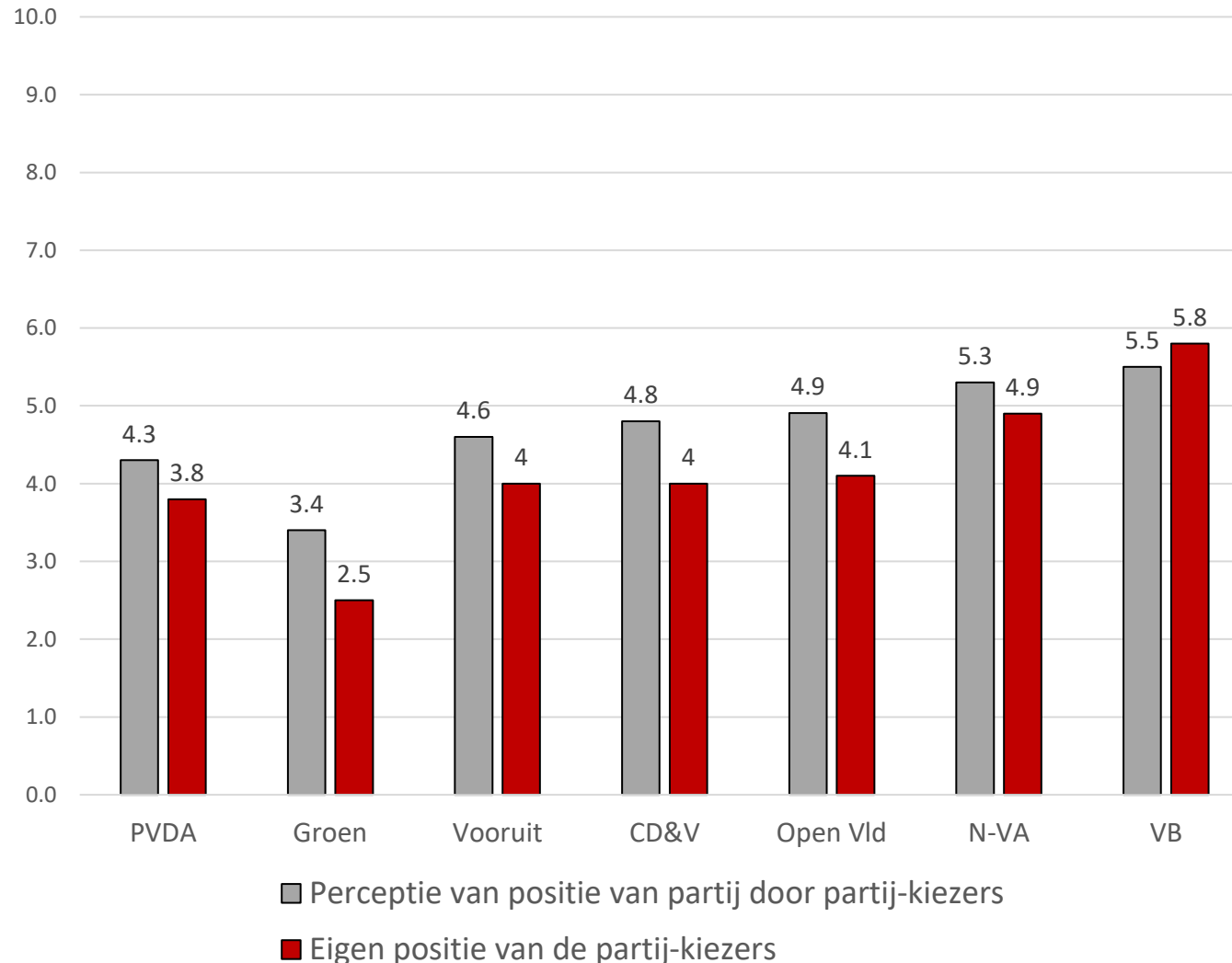
- *Zou u bereid zijn om een deel van uw inkomen af te staan als u er zeker van zou zijn dat op die manier de opwarming van de aarde zou kunnen gestopt worden?* Gemiddelde score op 11-puntenschaal waarbij 0=helemaal niet bereid inkomen af te staan en 10=helemaal wel bereid inkomen af te staan
- Dit is uiteraard ook een vorm van actiebereidheid, die directe financiële gevolgen heeft
- De gemiddelde Vlaming is niet bereid inkomen af te staan voor de klimaatzaak, en zit duidelijk aan de negatieve kant (3,4 op 0-10 schaal)
- Eén electoraat wijkt sterk af, en dat is dat van Groen die als enige aan de positieve kant scoren (5,8). Ook de VB-electoraat wijkt af, maar in de omgekeerde richting (2,2). Opnieuw zijn PVDA-ers (3,3) niet echt actiebereid, VLD-ers (4,4) en ook CD&V-ers (4,3) scoren hoger
- Als we een regressie doen met de bereidheid om inkomen af te staan voor klimaat dan blijken alleen Groen-kiezers (sterk) significant positief af te wijken van het Vlaamse gemiddelde en VB-kiezers in de negatieve richting. Verder zien we significante effecten van leeftijd (ouder minder bereidheid), geslacht (vrouw minder), tevredenheid met inkomen (meer tevreden meer), politieke interesse (meer interesse meer), tevredenheid met democratie (meer tevredenheid meer), evaluatie regeringsbeleid klimaat (betere evaluatie meer), en klimaat genoemd hebben als belangrijkste probleem (dan meer).

Te veel of te weinig maatregelen Klimaat

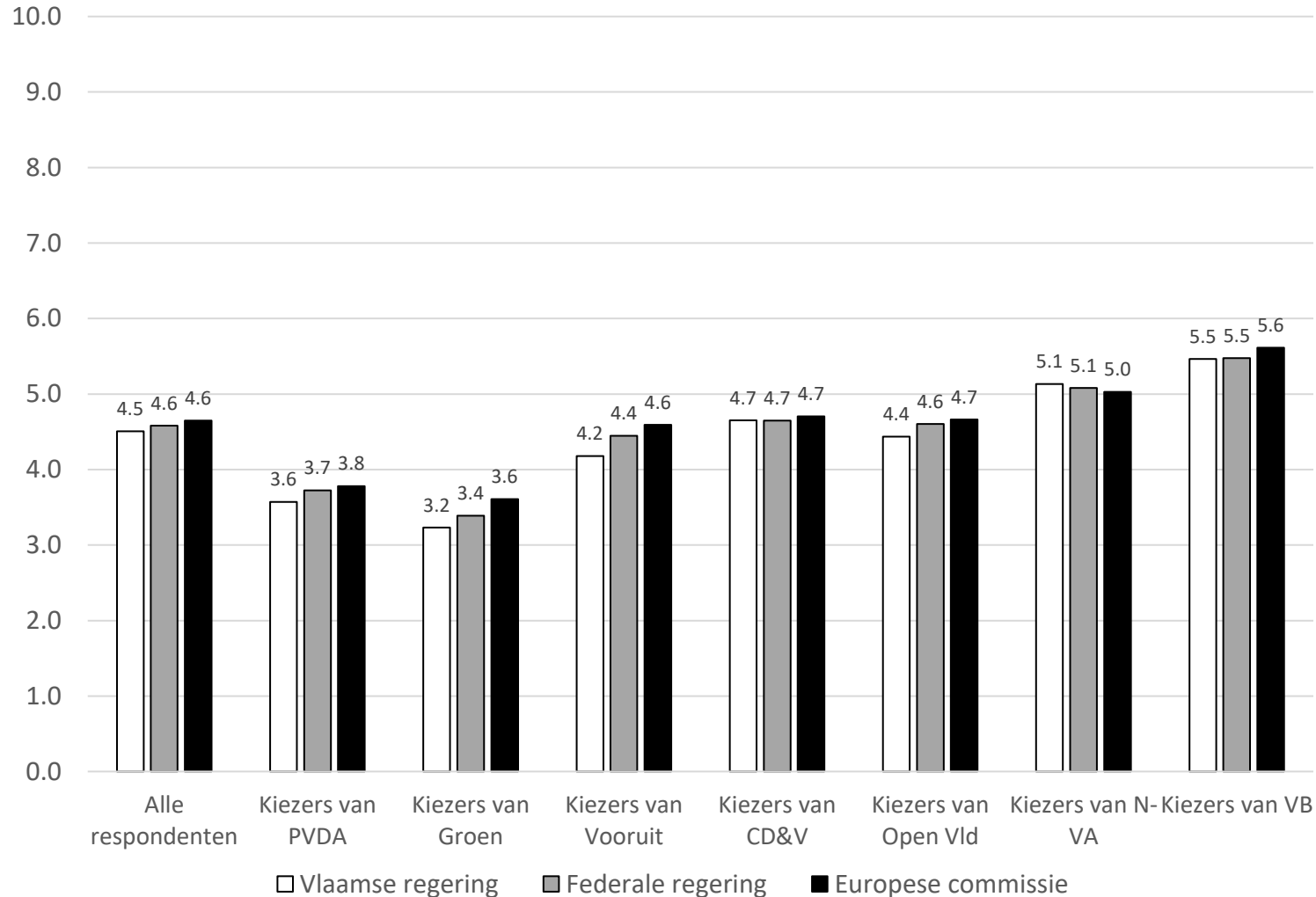
- *Sommige mensen vinden dat ons land te weinig maatregelen neemt om klimaatopwarming te voorkomen, anderen vinden dat er te veel maatregelen tegen klimaatopwarming worden genomen. Waar zou u zichzelf op deze schaal plaatsen? Gemiddelde score op 11-puntenschaal waarbij 0=te weinig maatregelen tegen klimaatopwarming, 5=huidige maatregelen tegen klimaatopwarming voldoende, 10=te veel maatregelen tegen klimaatopwarming*
- De gemiddelde Vlaming vindt dat in ons land nét wat te weinig maatregelen tegen klimaatopwarming worden genomen (4,4 op schaal). Dus er is steun om meer te doen
- Maar eens te meer varieert de steun sterk over electoraten. De Groenen zijn het meest alarmistisch en vinden dat we lang niet genoeg doen (2,5). Meer de VB-kiezers vinden dat er nu al te veel maatregelen zijn (5,8) en voor de N-VA-ers is het goed zoals het is, en moet er niet meer gebeuren
- De resterende electoraten vinden dat er wel een tandje mag bijgestoken worden en scoren allemaal aan de 'te weinig'-kant

Perceptie partijpositie maatregelen Klimaat

- Sommige mensen vinden dat ons land te weinig maatregelen neemt om klimaatopwarming te voorkomen, anderen vinden dat er te veel maatregelen tegen klimaatopwarming worden genomen (...). En waar zou u de mening van de Vlaamse partijen plaatsen op deze schaal? Vinden ze dat ons land te weinig of te veel maatregelen tegen klimaatopwarming neemt? Gemiddelde score op 11-puntenschaal waarbij 0=te weinig maatregelen tegen klimaatopwarming, 5= huidige maatregelen tegen klimaatopwarming voldoende, 10=te veel maatregelen tegen klimaatopwarming
- De grafiek bevat voor elke partij de vergelijking tussen enerzijds (zie vorige slide) de gemiddelde eigen positie van het electoraat van elk partij (van te weinig naar te veel maatregelen tegen klimaatopwarming) én anderzijds de perceptie van waar de eigen partij voor staat
- Opvallend: alle electoraten vinden zelf dat er meer klimaatmaatregelen nodig zijn maar percipiëren hun partij als zijnde minder overtuigd van het feit dat er meer moet worden gedaan (dichter bij 5). Dat is vooral bij Groen het geval, die kiezers zijn zeer ongerust dat er te weinig gebeurt en denken dat hun partij toch iets minder ongerust is. Dus de Vlaamse kiezer denkt dat zijn/haar partij minder uitgesproken voor bijkomende klimaatmaatregelen is dan dat ze zelf zouden willen
- De enige uitzondering is het Vlaams Belang. Daar zien we (in beperkte mate) het omgekeerde. De kiezers denken dat hun partij meer voor bijkomende maatregelen is dan dat ze zelf voor bijkomende maatregelen zijn.

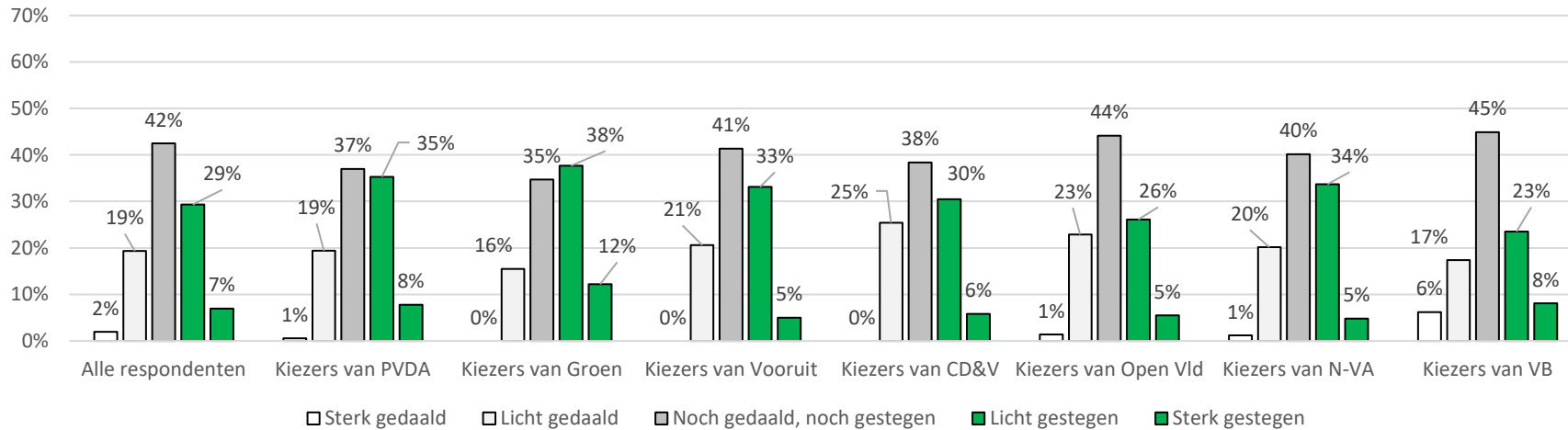
Regeringen aandacht Klimaat

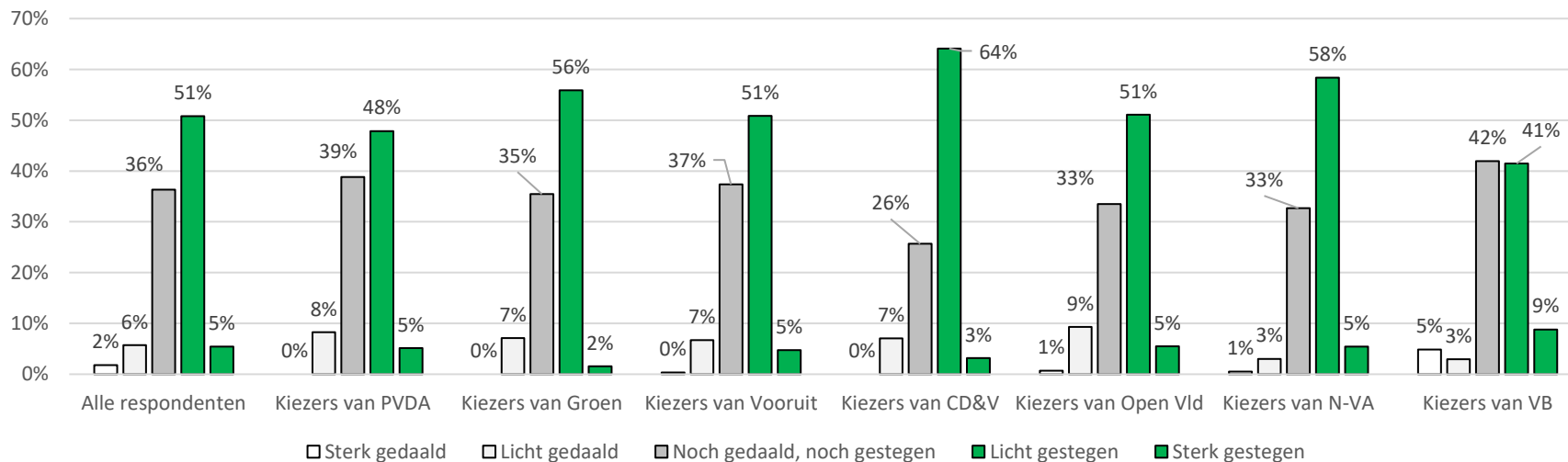
- *In welke mate vindt u dat de volgende regeringen, sinds de verkiezingen van 2019, voldoende aandacht aan het thema klimaat hebben gegeven? Gemiddelde score op 11-puntenschaal waarbij 0=te weinig aandacht, 5=voldoende aandacht, 10=te veel aandacht*
- In het algemeen vinden burgers dat de overheden nét iets te weinig aandacht aan klimaat hebben gegeven (scores juist onder het neutrale middelpunt 5).
- Groene kiezers en, opvallend want tevoren helemaal niet zo klimaat-enthousiast, ook de PVDA-kiezers vinden dat de regeringen veel te weinig aandacht geven. Dat past bij het patroon waarbij heel wat kiezers negatief worden zodra 'het beleid' of 'de regering' worden genoemd. VB-kiezers wijken af in die zin dat ze vinden dat er al te veel aandacht gaat naar klimaat. N-VA-ers vinden het weer net goed zoals het nu is
- Er is nauwelijks verschil tussen de verschillende beleidsniveaus, in de perceptie van de burgers. Het is voor burgers wellicht moeilijk om onderscheid te maken tussen (de impact van) de verschillende beleidsniveaus in de strijd tegen klimaatverandering

Perceptie van evolutie klimaat-indicatoren

Uitstoot van CO² in België

Percentage hernieuwbare energieverbruik in ons land

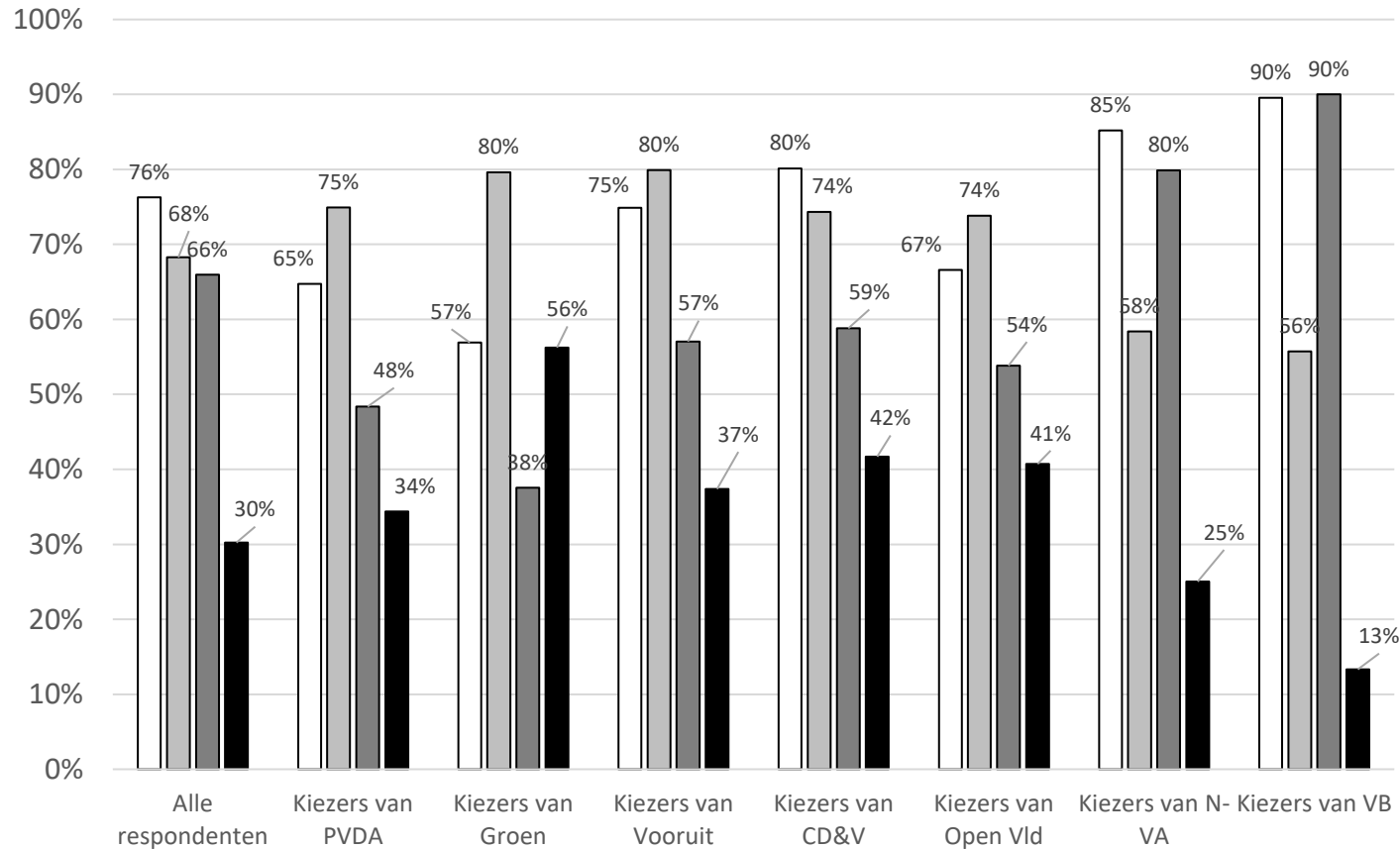
- Veel maatschappelijke problemen zijn in cijfers samen te vatten. Hieronder vragen we uw mening over vier indicatoren. Voor elk van hen zouden we uw inschatting willen of de cijfers sinds de verkiezingen van 2019 gedaald of gestegen zijn? 1=sterk gedaald; 2=gedaald; 3=noch gedaald, noch gestegen; 4=gestegen; 5=sterk gestegen. We confronteerden respondenten met twee klimaat-gerelateerde indicatoren
- De 'werkelijkheid' is dat beide indicatoren de goede richting uitgaan. De uitstoot van CO² in België daalt. In 2020 daalde de uitstoot stevig (corona) maar ook in 2021 duiden de eerste cijfers op een daling (<https://klimaat.be/in-belgie/klimaat-en-uitstoot/uitstoot-van-broeikasgassen>). Het juiste antwoord is dus 'sterk gedaald' of 'licht gedaald' (in het groen in grafiek). Maar dat is niet wat de Vlaamse burgers percipiëren. Globaal geeft slechts 21% een antwoord dat als juist kan worden gedefinieerd, de grootste groep (42%) zegt dat er geen daling en geen stijging is en een groep van 36% zegt dat de uitstoot verder stijgt. Kiezers van Groen hebben de meest foute perceptie: 50% van hen denkt dat de uitstoot is gestegen. Dus uitgerekend op het domein waarvan Groen de issue owner is (zie elders) maken de Groen-kiezers, die nochtans meer dan gemiddeld om het klimaat geven, de meeste fouten
- Het aandeel hernieuwbare energie is in werkelijkheid gestegen (https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/t2020_rd330), of die stijging groot of klein is laten we in het midden, maar de 'stijgingsantwoorden' rekenen we als juist (groene balken). Gemiddeld geeft 44% van de Vlamingen een fout antwoord (=stabil of daling). Deze keer zijn het de VB-kiezers die het meest fout zitten (49%) terwijl de Groen-kiezers net onder het gemiddelde scoren (42%)
- Hoe dan ook, de zaak die we onthouden, is dat veel kiezers foute, en vooral meer pessimistische, percepties hebben van hoe het met deze twee indicatoren van de klimaatproblematiek staat. Dus in hun percepties (hun kennis) zijn ze meer alarmistisch dan in hun attitudes of actiebereidheid

Besluit dossier Klimaat

- Vlamingen zijn bezorgd over klimaat, maar ze zijn zeker niet massaal en intens gealarmeerd. Ze vinden dat er nog een kleine beetje te weinig beleidsmaatregelen worden genomen, en dat de regeringen een klein beetje te weinig aandacht hebben voor klimaat. Maar ze zijn wel pessimistischer in hun percepties van concrete beleidsindicatoren dan de werkelijkheid wettigt
- Zelf willen ze wel in beperkte mate minder vliegen en met de wagen rijden, maar minder vlees eten is een andere kwestie. Ook willen de meesten geen deel van hun inkomen afstaan als daarmee het klimaatprobleem effectief kan worden aangepakt. We vinden wel dat de actiebereidheid significant varieert tussen verschillende socio-demografische (bvb. leeftijd) en partijpolitieke (bvb. electoraat Groen versus Vlaams Belang) groepen. Vlamingen vinden zichzelf doorgaans meer voorstander van klimaatmaatregelen dan de partij waar ze voor stemmen, hun partij doet dus niet genoeg voor het klimaat
- Klimaat is sterk gepolitiseerd geraakt, met Groen aan de ene zijde en Vlaamse Belang aan de andere. De andere electoraten zitten daar tussenin met PVDA, Vooruit, CD&V en (vooral en verassend) Open Vld eerder aan de kant van Groen, en N-VA eerder aan de kant van Vlaams Belang. Het electoraat van VB kan het meest 'klimaatsceptisch' worden genoemd, dat van Groen het meest alarmistisch
- De ongetwijfeld nog verder op te drijven klimaatinspanningen van de komende jaren, vormen een belangrijke politieke splijtstof die opnieuw sociaal-cultureel rechts tegen sociaal-cultureel links zal positioneren, net zoals dat al het geval was bij migratie (zie volgende slides)

7. Dossier migratie

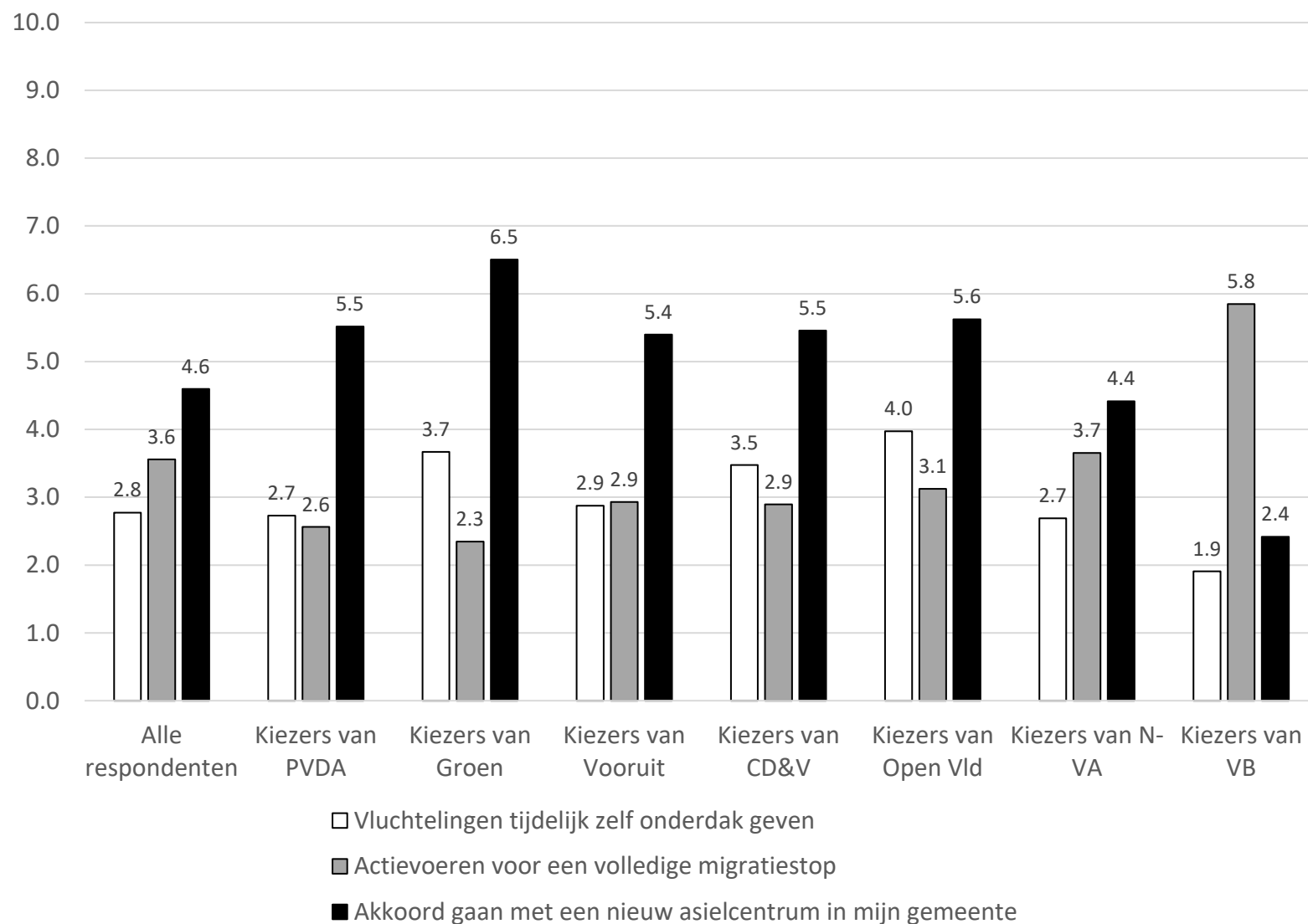
Beleidsposities migratie

- Niet-Westerse migranten moeten maximaal onze cultuur en gewoonten overnemen.
- ▒ De overheid moet praktijktesten doen om te controleren op discriminatie bij aanwervingen.
- Het moet nog moeilijker worden voor migranten om de Belgische nationaliteit te krijgen.
- België moet meer vluchtelingen opvangen.

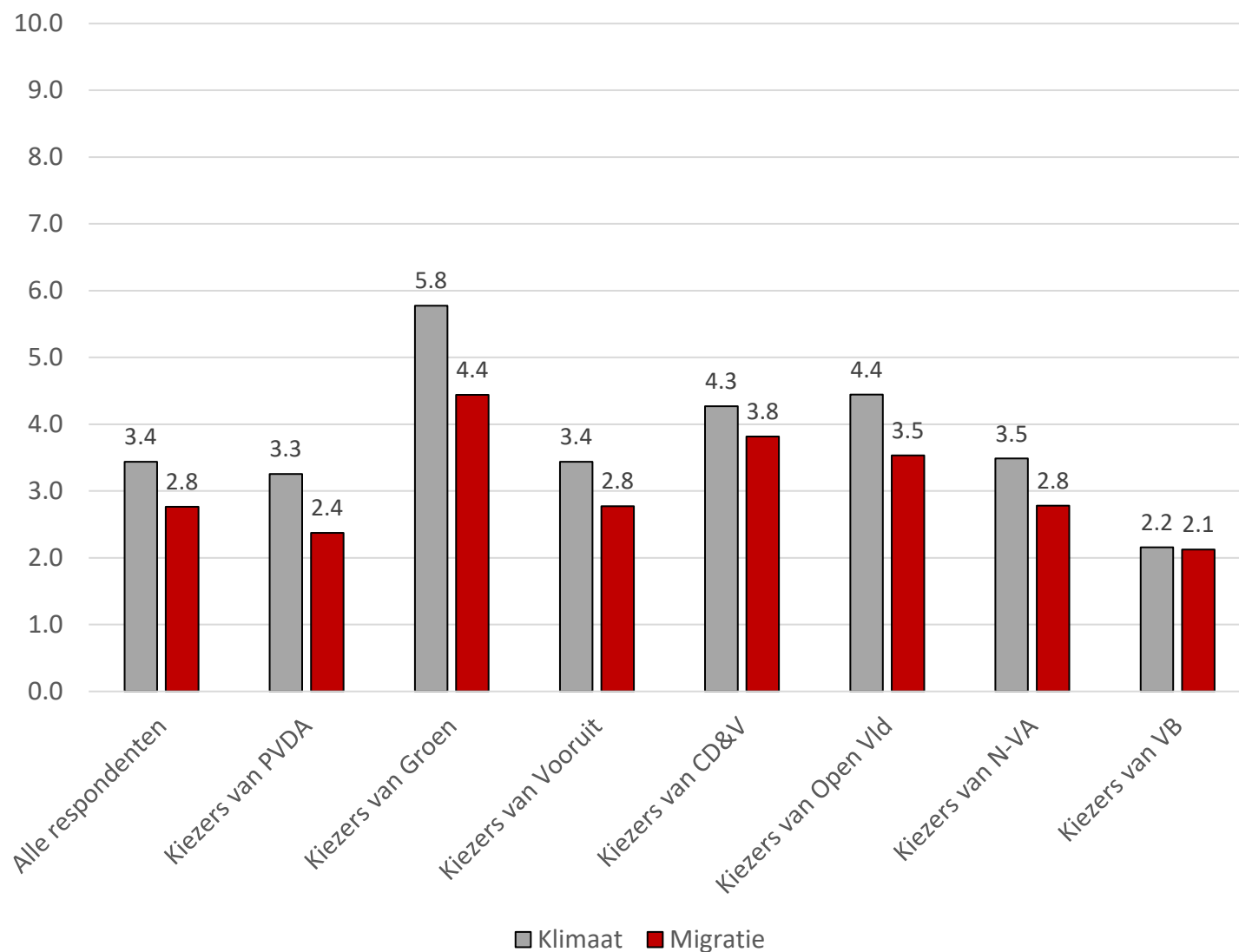
- Respondenten kregen elk vier beleidsvoorstellen te beoordelen die over migratie of migratiebeleid gaan: *In welke mate bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?* [1=Helemaal oneens 2 = Oneens 3 = Eens 4 = Helemaal eens]. In de grafiek staan de percentages Vlamingen en electoraten die het (helemaal) eens zijn
- Twee van de stellingen zijn in de ‘migrantstrenge’ richting geformuleerd, en twee in de ‘migranttolerante’ richting
- De stelling die het meeste bijval geniet, stelt dat migranten maximaal onze cultuur en gewoonten moeten overnemen, wat een duidelijk assimilatiestandpunt inhoudt. 3/4de van de Vlamingen zijn het daar mee eens, bij sommige electoraten (niet in grafiek) loopt de steun voor maximale assimilatie op tot 90% (Vlaams Belang) en zelfs bij de groenen is er een meerderheid voor, zij het een kleinere (57%)
- Aan de andere kant is er ook een grote meerderheid voor praktijktesten, dus eens migranten hier zijn (of mensen met een migratie-achtergrond) dan mogen ze niet gediscrimineerd worden en de overheid mag slinkse middelen inzetten om dat te controleren. In elk electoraat, ook bij het Vlaams Belang (! 56%) is er meerderheidssteun voor praktijktesten, bij de linke electoraten gaat de steun tot boven 75%
- Het verder bemoeilijken van het verwerven van de Belgische nationaliteit is ook iets waar een grote meerderheid zich in kan vinden, maar deze keer zijn er wél zeer grote verschillen tussen electoraten. Vooral VB- (90%) en N-VA-kiezers (80%) willen de Belgische nationaliteit beschermen, aan de linkerkant is er bij Groen (38%) en bij PVDA (48%) geen steun voor de eventuele maatregel, maar wel bij centrum-links (Vooruit 57%) en centrum-rechts (CD&V 59% en Open Vld 54%)
- Meer vluchtelingen opvangen is duidelijk niet wat een meerderheid van de Vlamingen wilt, slechts 30% steunt het—noteer dat in de context van deze bevraging ‘vluchtelingen’ ook naar Oekraïense vluchtelingen kan verwijzen: in het deel van de bevraging over de opvang van vluchtelingen, zien we dat er grote verschillen zijn al naargelang de specifieke groep waar het over gaat (zie eerder). Alleen groenen zijn voorstanders van een ruimhartiger vluchtelingenbeleid (56%), in alle andere electoraten is er een (ruime) meerderheid tegen.

Actiebereidheid Migratie

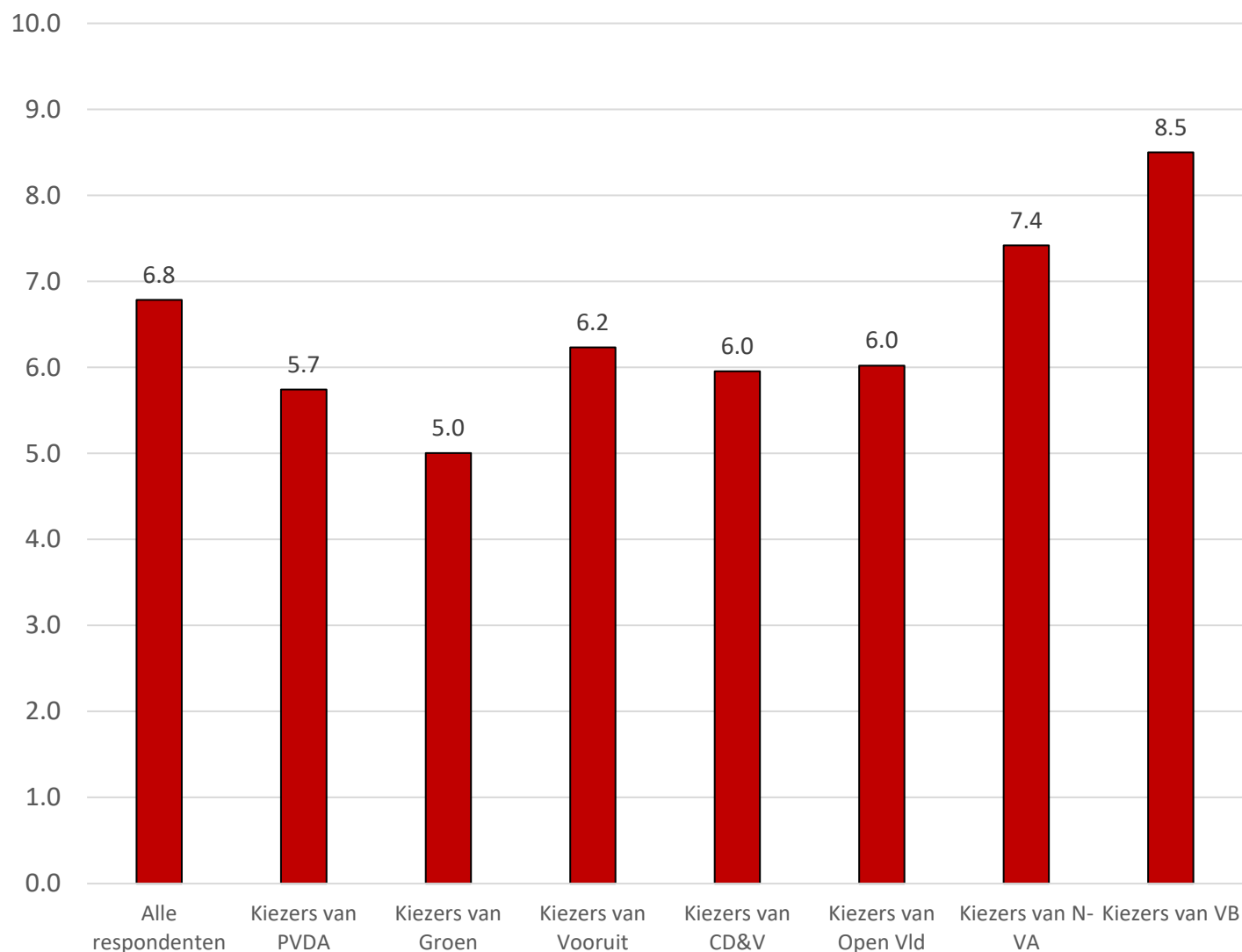
- Bepaalde opinies over migratiebeleid hebben is één zaak, maar wat willen mensen dan zelf doen om het migratieprobleem aan te pakken?
- In welke mate bent u bereid om zelf volgende zaken te doen, om zo bij te dragen aan het oplossen van de migratiekwestie?* Gemiddelde score op 11 puntenschaal van 0=helemaal niet bereid tot 10=helemaal wel bereid
- Globaal ligt de actiebereidheid inzake migratie eerder laag—voor het klimaat lag ze hoger, maar dat zou ook aan de onvergelijkbaarheid van de actievormen kunnen liggen (met name als het gaat over zelf actievoeren en vluchtelingen zelf opvangen).
- Zelf onderdak geven aan vluchtelingen is het minst populair. Bij Groen-kiezers (3,7) en, toch opvallend, bij Open-Vld-Kiezers (4,0) is de bereidheid het hoogste (ook wat CD&V, 3,5).
- Aan de andere zijde, is er al wat meer bereidheid om het omgekeerde te doen, met name actievoeren voor een volledige migratiestop (globaal 3,6). Maar achter dat globale cijfer zit een enorm verschil tussen de VB-kiezers (5,8) en al de rest. Voor al die andere electoraten is ijveren voor een migratiestop geen optie (iets meer voor N-VA met 3,7).
- Waar de grootste globale actiebereidheid rond is, is het steunen van een asielcentrum in de eigen gemeente. Dat is natuurlijk niet echt een 'actie' maar eerder een attitude waarvoor je niets moet doen en die geen tijd of moeite kost. Maar ook hier blijft de actiebereidheid met 4,6 globaal onder het midden van de schaal. Maar in alle electoraten, behalve van N-VA en Vlaams Belang (die bijna de helft vertegenwoordigen), scoort de actiebereidheid hier boven het midden van de schaal
- Al bij al, en in vergelijking met het klimaat, lijkt migratie een thema te zijn waarvoor mensen zich minder direct verantwoordelijk voelen, het leidt niet tot gedragsverandering, het gaat vooral om attitudes en minder om daden

Inkomen afstaan Migratie

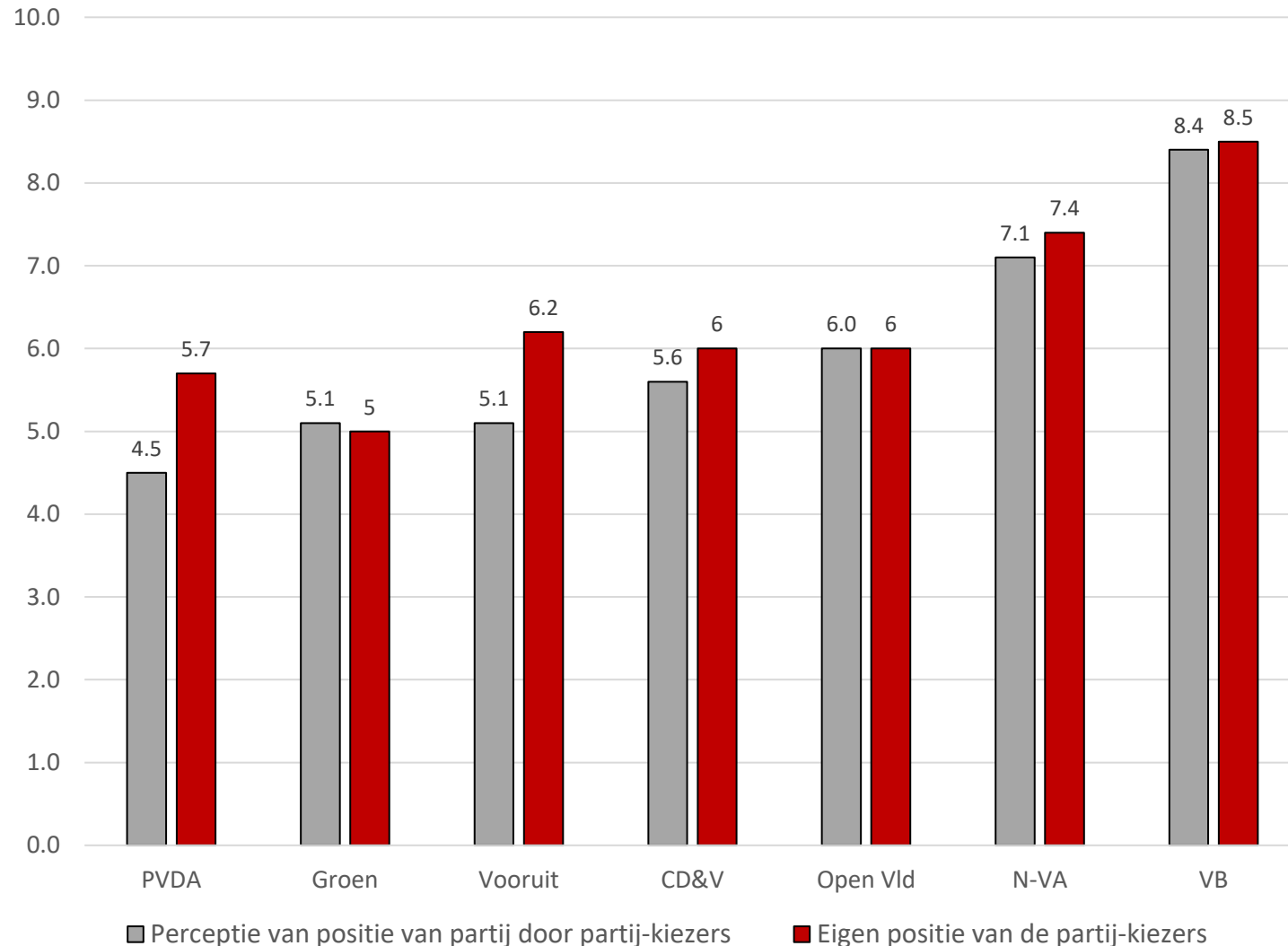
- *Zou u bereid zijn om een deel van uw inkomen af te staan als u er zeker van zou zijn dat op die manier de migratiekwestie zou opgelost worden?* Gemiddelde score op 11-puntenschaal waarbij 0=helemaal niet bereid inkomen af te staan, 10=helemaal wel bereid inkomen af te staan
- Ter vergelijking bevat de grafiek niet alleen de data voor migratie (rode balken), maar ook die voor klimaat (die we al in een vorige slide gaven, grijze balken)
- De gemiddelde Vlaming is minder bereid inkomen af te staan voor migratie (2,8) dan voor klimaat (3,4). Dat geeft nogmaals aan dat migratie een probleem is dat ons minder direct appelleert en waar we ons minder persoonlijk verantwoordelijk voor voelen
- Opnieuw zijn het de groenen (4,4) die het meest bereid zijn financiële offers te brengen, gevolgd door CD&V (3,8) en Open Vld (3,5). Naast uiteraard Vlaams-Belang-kiezers (2,1) staan ook PVDA-ers niet echt op de financiële barricaden voor migratie
- Als we een regressie doen met de bereidheid om inkomen af te staan voor migratie dan blijken alleen Groen-kiezers (sterk) significant af te wijken van het Vlaamse gemiddelde. Verder zien we nog significante effecten van leeftijd (ouder minder bereidheid), geslacht (vrouw minder), tevredenheid met inkomen (meer tevreden meer), politieke interesse (meer interesse meer), tevredenheid met democratie (meer tevredenheid meer), evaluatie regeringsbeleid migratie (betere evaluatie meer)

Te (weinig) strenge maatregelen Migratie

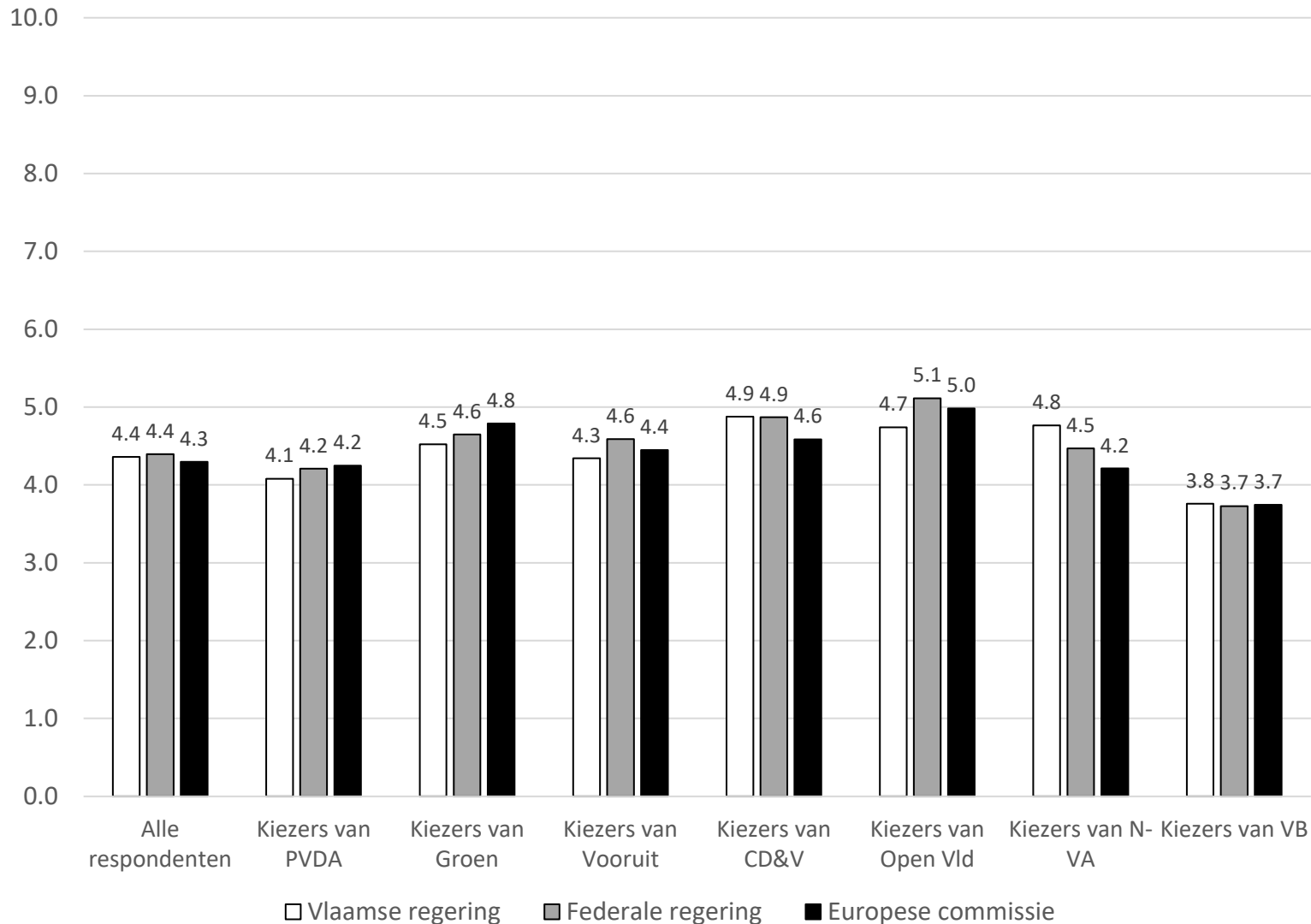
- *Sommigen vinden dat ons land minder streng moet zijn bij het toelaten van migranten, anderen vinden dat ons land strenger moet zijn bij het toelaten van migranten, en nog anderen vinden dat de huidige regels streng genoeg zijn. Waar zou u zichzelf op deze schaal plaatsen? Gemiddelde score op 11-puntenschaal waarbij 0=minder streng zijn voor migratie, 5=huidige regels streng genoeg, 10=strenger zijn voor migratie*
- De gemiddelde Vlaming vindt duidelijk dat in ons land strengere maatregelen tégen migratie moeten worden genomen, hij/zij zit met 6,8 ver boven het neutrale middelpunt van de schaal.
- De verschillen tussen electoraten zijn bijzonder uitgesproken, met Groen op de neutrale middelpositie (maar zelfs Groen-kiezers zijn dus gemiddeld gezien geen voorstander van soepelere regels), maar N-VA en vooral Vlaams Belang die een veel strengere politiek voorstaan. Noteer opnieuw dat de verwachte links-rechts structuur wel grotendeels van toepassing is, maar dat PVDA strenger wil zijn dan Groen (terwijl ze in principe linkser is) en dat ook Vooruit-kiezers meer voorstander zijn van een restrictieve politiek, zelfs meer dan de achterban van CD&V en Open Vld
- Dat laatste kan een aanduiding zijn dat Vooruit zich op de nieuwe breuklijn herpositioneert—of tenminste dat de kiezers van Vooruit daarop meer naar rechts bewegen. We zagen ook al bij klimaat, dat de Vooruit-kiezers niet meer dan CD&V- en Open-Vld-kiezers voorstander zijn van meer ingrijpend beleid. Het lijkt er op dat de afstand tussen Vooruit en Groen vrij groot is geworden

Perceptie partijpositie maatregelen Migratie

- Sommigen vinden dat ons land minder streng moet zijn bij het toelaten van migranten, anderen vinden dat ons land strenger moet zijn bij het toelaten van migranten, en nog anderen vinden dat de huidige regels streng genoeg zijn (...). En waar zou u de mening van de Vlaamse partijen plaatsen op deze schaal? Vinden ze dat ons land te weinig of te veel maatregelen tegen klimaatopwarming neemt? Gemiddelde score op 11-puntenschaal waarbij 0=minder streng zijn voor migratie, 5=huidige regels streng genoeg, 10=strenger zijn voor migratie
- De grafiek bevat voor elke partij de vergelijking tussen enerzijds (zie vorige slide) de gemiddelde eigen positie van het electoraat van elk partij (van minder streng naar meer streng voor migratie) én anderzijds de perceptie van waar de eigen partij staat
- De match tussen wat kiezers zelf denken over migratie en wat ze denken waar hun partij voor staat inzake migratie is beter voor het migratiethema dan voor het klimaatthema (zie eerder). Dat kan liggen aan het feit dat kiezers migratie doorgaans belangrijker vinden dan klimaat en het dus meer laten doorwegen in hun stem, en eventueel ook meer hun eigen standpunt op dat van hun partij projecteren. Voor heel wat electoraten is er geen of nauwelijks een verschil tussen de eigen migratiepositie en de perceptie van de migratiepositie van hun partij (zie: Vlaams Belang, Groen, Open Vld, N-VA, CD&V)
- Er zijn twee uitzonderingen met minder congruentie tussen kiezers en partij, beide aan de linkerzijde. Zowel PVDA-kiezers als Vooruit-kiezers denken dat hun partij minder streng is voor migratie dan dat ze zelf zijn. Ze zouden van hun partij dus graag een strengere houding zien

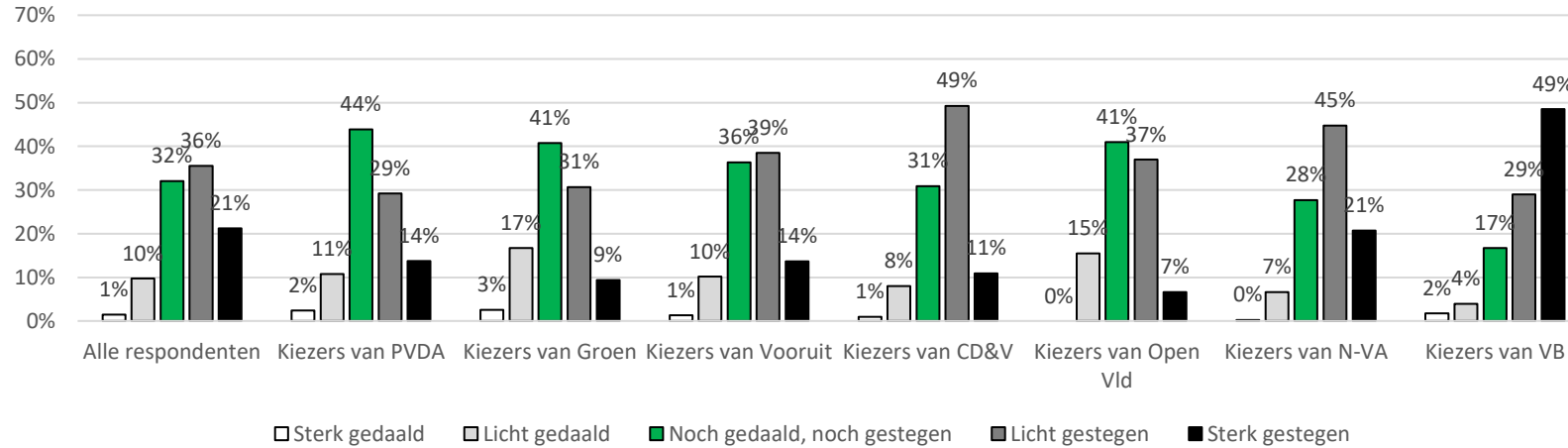
Regeringen aandacht Migratie

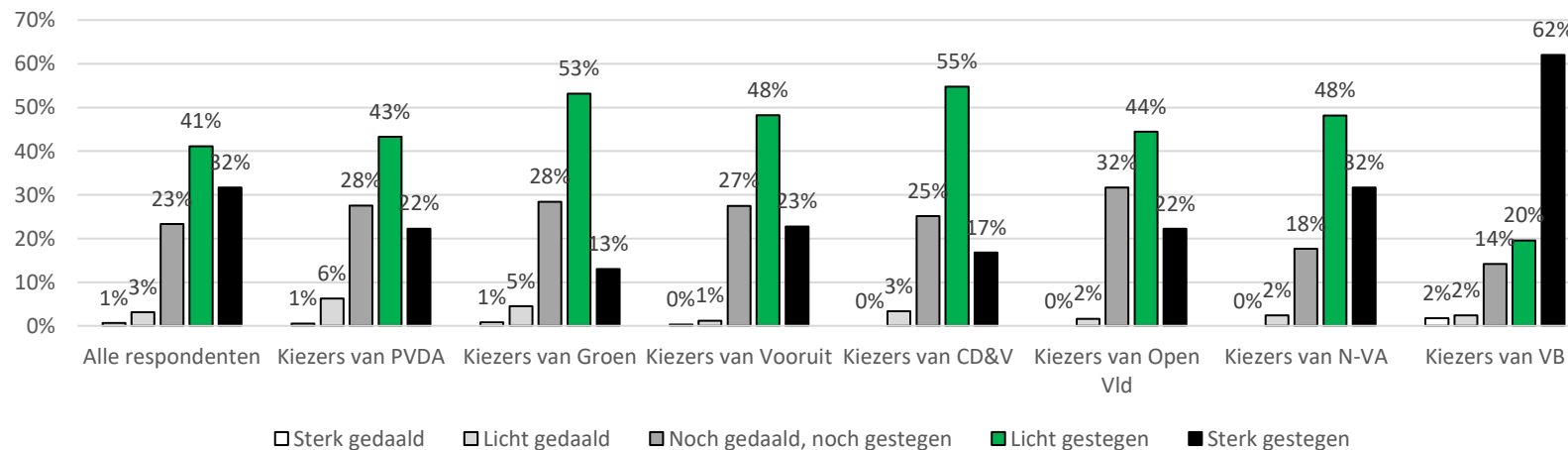
- In welke mate vindt u dat de volgende regeringen, sinds de verkiezingen van 2019, voldoende aandacht aan het thema migratie hebben gegeven? Gemiddelde score op 11-puntenschaal waarbij 0=te weinig aandacht, 5=voldoende aandacht, 10=te veel aandacht
- In het algemeen vinden burgers dat de overheden wat te weinig aandacht aan migratie hebben gegeven (scores onder het neutrale middelpunt 5). Dat was ook bij klimaat al zo
- Er is nauwelijks verschil tussen de verschillende beleidsniveaus, in de perceptie van de burgers. Ze worden allemaal over één kam geschoren
- De grootste verwijten van 'te weinig aandacht' komen van de twee radicale partijen Vlaams Belang en, iets minder verwacht, PVDA. Zodra er over 'beleid' en 'regering' wordt gesproken lijken deze electoraten negatief te worden, los van het beleidsdomein. Iets gelijkaardigs zagen we ook bij het klimaatthema (en bij energie)
- De kiezers van de Open Vld zijn globaal het meest tevreden over het aandachtsniveau en vinden het goed zoals het is, ook die van CD&V zijn wat tevredener

Perceptie van evolutie migratie-indicatoren

Aantal goedgekeurde asielaanvragen in België

Aantal inwoners van allochtone afkomst

- Veel maatschappelijke problemen zijn in cijfers samen te vatten. Hieronder vragen we uw mening over vier indicatoren. Voor elk van hen zouden we uw inschatting willen of de cijfers sinds de verkiezingen van 2019 gedaald of gestegen zijn? 1= sterk gedaald; 2=gedaald; 3= noch gedaald, noch gestegen; 4=gestegen; 5= sterk gestegen. We confronteerden respondenten met twee migratie-gerelateerde indicatoren
- In realiteit is het aantal goedgekeurde asielaanvragen niet noemenswaardig gestegen sinds 2019 (toen waren er 10.236, in 2018 11.510, in 2020 5.766 (coronajaar) en in 2021 11.297), het juiste antwoord is dus 'noch gedaald, noch gestegen'. Dat staat in het groen in de grafiek. Een meerderheid van de electoraten schat die realiteit verkeerd in en overschat het aantal goedkeuringen. Dat is vooral bij VB-kiezers het geval, 78% van hen denk dat het aantal is gestegen. Hoe meer je van iets wakker ligt, hoe meer je het probleem overschat? Zie ook Groen-kiezers en CO²-uitstoot (eerdere slide)
- De cijfers over het aantal inwoners van allochtone afkomst (<https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/herkomst>) geven aan dat er een lichte stijging (ongeveer +1%) heeft plaatsgevonden sinds 2019. We beschouwen 'lichte stijging' als het goede antwoord (groene balk). In alle electoraten heeft de grootste groep de juiste categorie aangeduid, bij de CD&V het meeste. Er is één zeer opvallende uitzondering: VB-kiezers. Die overschatten de stijging in burgers van allochtone afkomst bijzonder sterk. Maar liefst 62% van de VB-kiezers denkt dat het aantal 'sterk gestegen' is. Opnieuw dezelfde conclusie als bij de vorige indicator, waar de kiezers van Groen vaak fout zaten inzake klimaat-indicatoren: de kiezers van het Vlaams Belang stemmen voor een partij die migratie heel belangrijk vindt en als thema 'ownt', ze vinden migratie zelf ook heel belangrijk en toch (of net daardoor?) hebben ze de meest foute inschatting van de werkelijkheid inzake migratie.

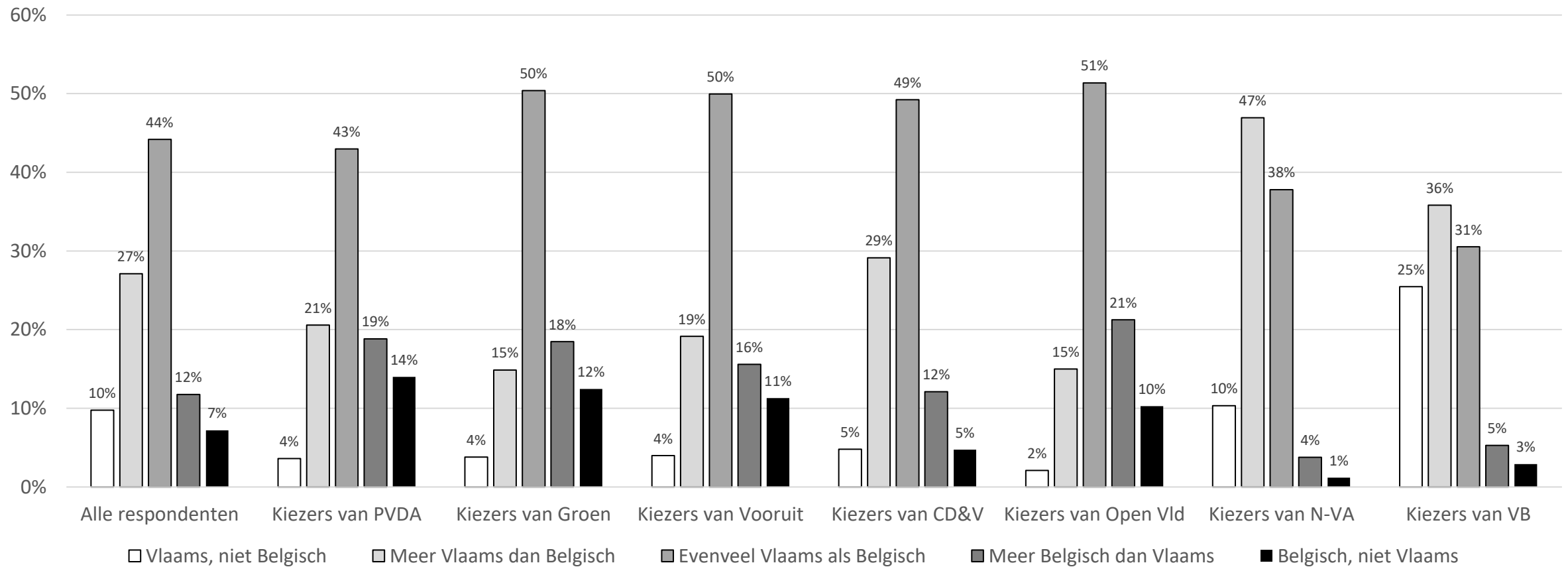
Besluit dossier Migratie

- Vlamingen zijn bezorgd over migratie (meer dan over klimaat). De maatregelen tegenover nieuwkomers moeten (veel) strenger, de regeringen moeten er meer mee bezig zijn
- De eigen actiebereidheid is echter beperkt, en ook het afstaan van inkomen om het probleem aan te pakken is helemaal niet aan de orde voor de meesten (minder dan bij klimaat)
- Vlamingen menen qua migratie heel goed te sporen met hun eigen partij, ze zien een grote congruentie tussen hun eigen mening en wat hun partij verkondigt, met als uitzondering Vooruit en PVDA, waar de partij door hun kiezers wordt gezien als iets minder streng voor migratie dan de kiezers zelf
- Ook inzake migratie is de tegenstelling en polarisatie veruit het grootst tussen Groen-kiezers en VB-kiezers—dat is geen verrassing omdat die twee thema's op de sociaal-culturele links-rechts breuklijn vallen
- Maar terwijl Groen in verband met klimaat eerder de mainstream vertegenwoordigt (met ook PVDA, Vooruit, CD&V en Open Vld eerder aan die kant) is dat bij het migratiethema niet het geval. Hoewel veel radicaler dan de mainstream, zijn het de VB-kiezers (en vooral de V-VA kiezers) die inzake migratie eerder de tijdgeest mee hebben, Groen staat tamelijk alleen het zijn migratiestandpunten

8. Belg/Vlaming zijn

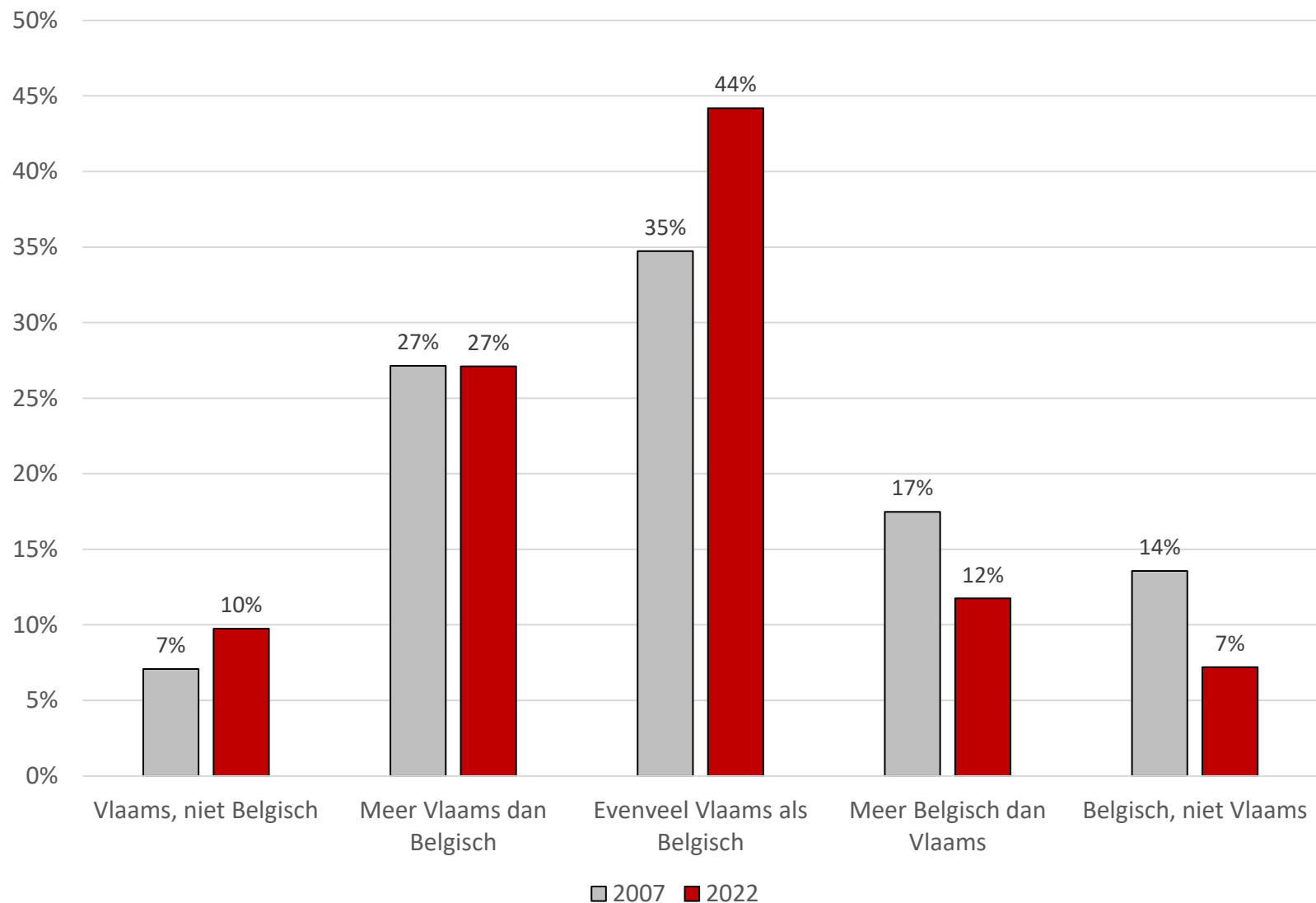
Nationale identiteit

- In de Belgische context zijn vragen over nationale identiteit bijna per definitie relevant. Op dit moment is de discussie over staatshervorming en een verdere decentralisatie misschien niet aan de orde (hoewel de bevolkingsbevraging net van start is gegaan), maar het vraagt niet veel om er terug het belangrijkste politieke thema (alvast in de Wetstraat) van te maken. Verder blijft migratie, wat ook met identiteit te maken heeft, één van de cruciale kwesties
- In De Stemming 2022 stelden we twee vragen: (1) over identificatie met België en/of Vlaanderen, (2) over wat men moet zijn/doen om een goede Belg/Vlaming te zijn.

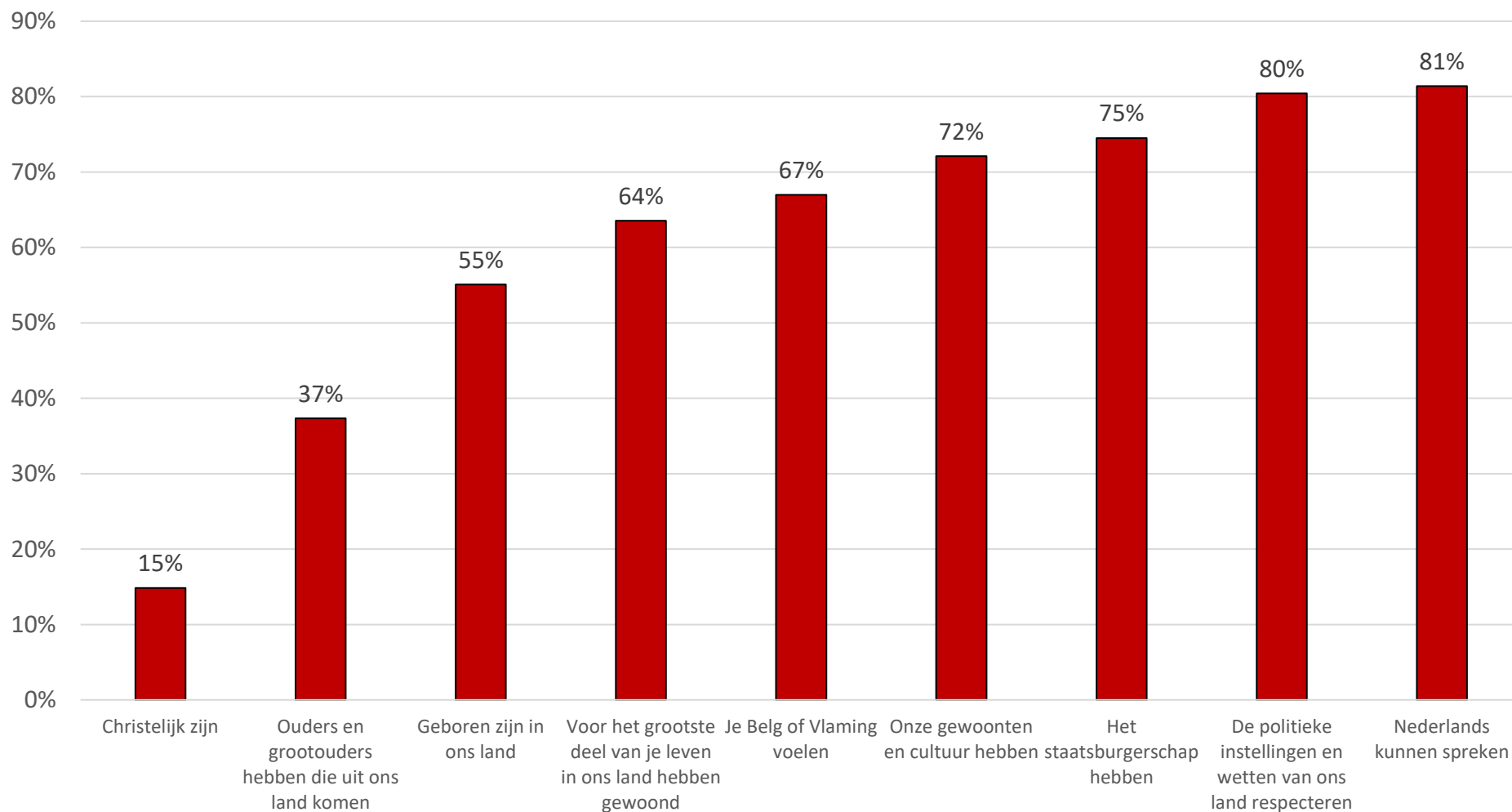
- *We zijn geïnteresseerd in hoe de inwoners van België zichzelf zien als het gaat over hun nationaliteit. Welke van de onderstaande mogelijkheden omschrijft het beste hoe u zichzelf ziet?* Respondenten moesten één categorie aantikken. Dit is de bekende ‘Moreno-vraag’, die vaak in onderzoek wordt gebruikt
- Bij alle kiezers in totaal, en bij zeven van de vijf electoraten, is ‘evenveel Vlaams als Belgisch’ de grootste categorie. De tweede grootste categorie is ‘meer Vlaams dan Belgisch’. Dus, globaal genomen, helt de identificatie eerder door naar de Vlaamse dan naar de Belgische kant
- Kiezers van N-VA en van Vlaams Belang zitten aan de Vlaamse zijde, maar zelfs bij die electoraten zijn er grote groepen die zeggen zich even Belgisch als Vlaams te voelen. De kiezers van de twee meest Vlaams-nationalistische partijen hebben, wat deze vraag betreft, echt wel een ander patroon (en deze partijen omvatten de grootste kiezersgroepen)
- Aan de ‘Belgicistische’ zijde vinden we de electoraten van de andere partijen, vooral bij PVDA, Groen, Vooruit en Open Vld. CD&V-kiezers identificeren zich duidelijk meer met de Vlaamse zijde, ze vormen de brug en liggen halverwege N-VA en VB, en de rest.

Nationale identiteit doorheen de tijd

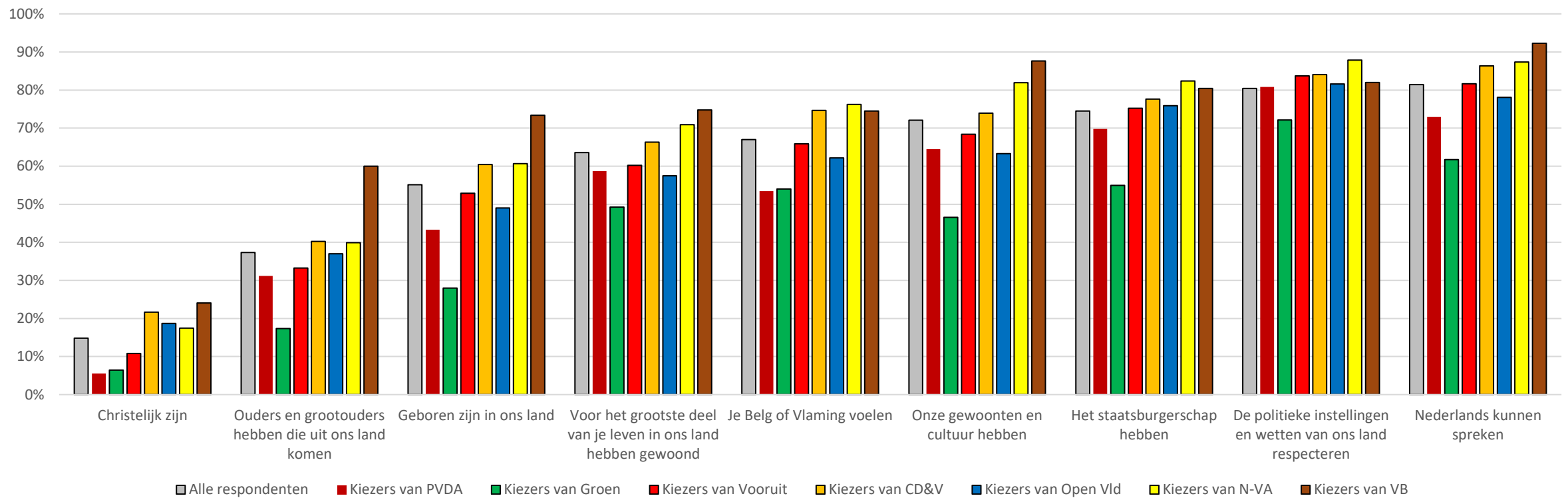

- In de grafiek vergelijken we de antwoorden die we anno 2022 registreerden met een bevraging van 15 jaar geleden, die in 2007 door ISPO-PIOP werd uitgevoerd (Marc Swyngedouw en collega's) en exact dezelfde vraag stelde (zij het wel bij een willekeurige steekproef uit het Rijksregister en middels een face-to-face bevraging)
- De categorie die in 2022 in vergelijking met het verleden het meest is gegroeid, is de 'evenveel Vlaams als Belgisch'-categorie. De beide 'Belgische' antwoordmogelijkheden boeten aan belang in. Als je naar het globale plaatje kijkt, is er op die 15 jaar een verschuiving richting meer Vlaamse en minder Belgische identiteit
- Dat is echter niet het geval bij alle electoraten. De Groen-kiezers van anno 2022 zijn net meer 'Belgisch' dan hun voorgangers van 2007 (data niet in grafiek). Maar de meeste electoraten zijn zich meer met Vlaanderen dan met België gaan identificeren doorheen de tijd

Wat er nodig is om Belg/Vlaming te zijn

- Sommige mensen zeggen dat de volgende zaken belangrijk zijn om echt Belg of Vlaming te zijn, terwijl anderen zeggen dat dit helemaal niet belangrijk is. Hoe belangrijk vindt u dat elk van volgende zaken is om echt Belg of Vlaming te zijn? 1=heel onbelangrijk; 5=heel belangrijk. Grafiek bevat percentage mensen die dat criterium (heel) belangrijk vinden
- Het allerbelangrijkste, zeggen de Vlamingen, is dat mensen de landstaal spreken. Dat lijkt een essentiële voorwaarde om Belg of Vlaming te kunnen zijn. Ook de wetten van het land respecteren is erg belangrijk
- Aan de heel andere kant, is Christelijk zijn écht niet belangrijk. Ook ouders en grootouders uit België en geboren zijn in ons land zijn relatief minder belangrijk (maar zie ook verschillen tussen de electoraten op de volgende slide)
- Al bij al hangen Vlamingen op het eerste gezicht dus een eerder 'culturele' definitie van Belg/Vlaming zijn aan. De belangrijkste dingen zijn dingen die je als nieuwkomer kunt leren of verwerven, zoals de taal, of de wetten respecteren, of het staatsburgerschap. De 'essentialistische' of etnische voorwaarden—hier geboren, ouders/grootouders, lang wonen—zijn minder belangrijk
- Toch worden, bij nader inzien, sommige van die essentialistische criteria wel degelijk vooropgesteld door een meerderheid van Vlamingen, bijvoorbeeld hier geboren zijn (55%) of hier lang gewoond hebben (64%)
- Dus, veel Vlamingen vinden dat nieuwkomers per definitie een aantal essentiële kenmerken missen om echt Belg/Vlaming te zijn of worden

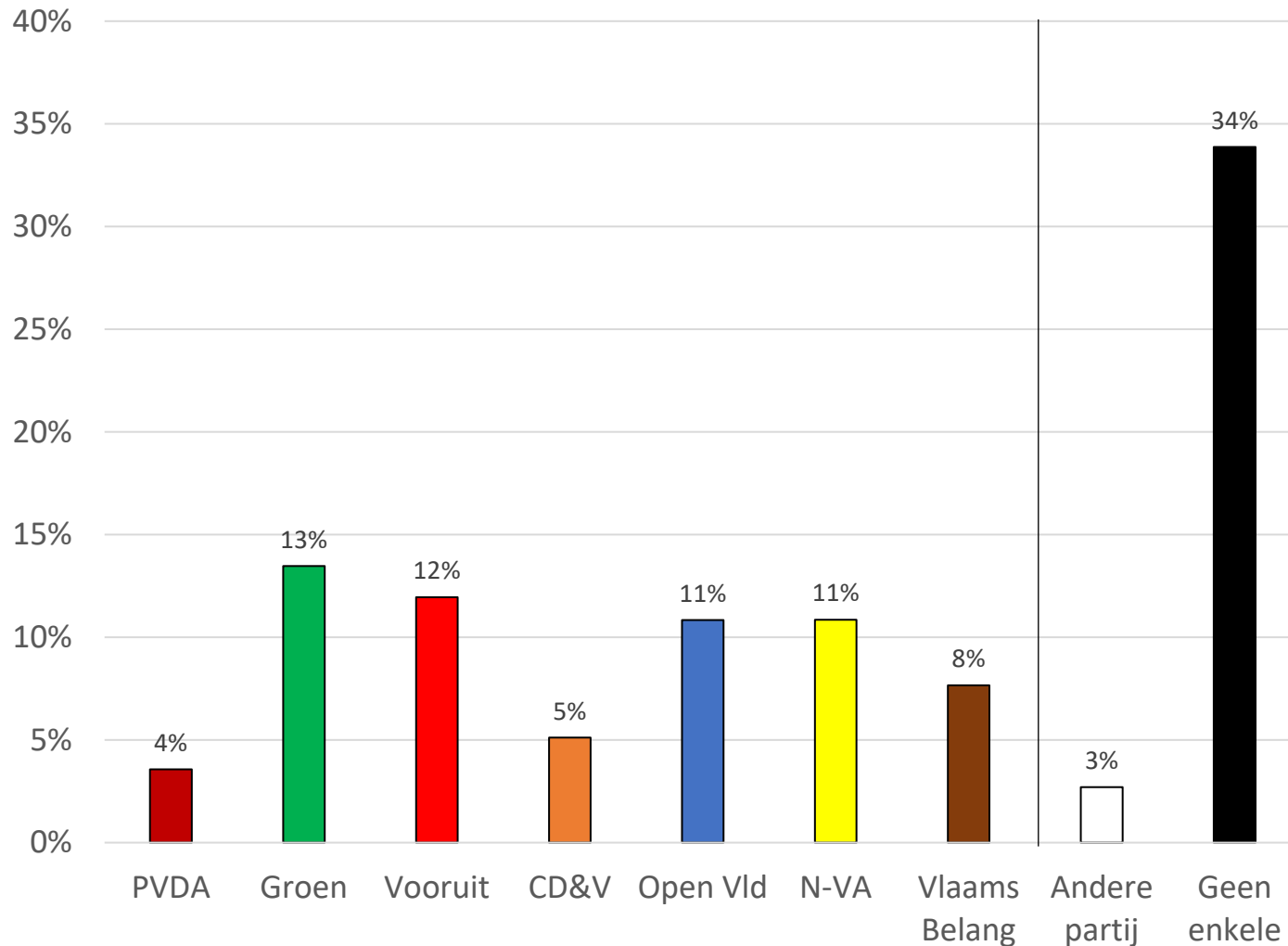
- Er zijn uitgesproken verschillen tussen partij-electoraten. Op twee essentiële polen zitten de VB-kiezers en de Groen-kiezers. Dat valt het meest op bij het ouder/grootouder- en het geboren-zijn-criterium, twee essentialistische voorwaarden. Slechts 17% van de Groenen vindt ouders/grootouders die hier geboren zijn een belangrijke voorwaarde, voor VB-kiezers is dat 60%; slechts 28% van de Groenen vindt dat je hier geboren moet zijn, terwijl 73% van de VB-kiezers dat vindt. Die verschillen zijn enorm!
- Vooral Groen-kiezers hebben een heel eigen patroon en wijken sterk af van zo goed als alle andere electoraten (vaak ook van PVDA), dat is ook bij het VB het geval, maar toch wat minder (er is vaak een vrij grote overeenstemming van Vlaams Belang met N-VA en zelfs met CD&V).
- In het algemeen kan je zeggen dat de 'gestrengheid' (zwaarte van de voorwaarden) tegenover nieuwkomers en migranten toeneemt naargelang je voor een meer rechtse partij stemt (met Groen dus als uitzondering, want niet de meest linkse partij). De gemiddelde Groen kiezer geeft op deze vraag gemiddeld minder dan 4 criteria aan als (heel) belangrijk, terwijl dit bij de gemiddelde Vlaams Belang kiezer meer dan 6 criteria zijn

Besluit Belg/Vlaming zijn

- Veel Vlamingen voelen zich evenveel Belg als Vlaming, maar als ze naar één richting overhellen dan is het naar de Vlaamse zijde (meer Vlaming dan Belg). Er zijn wel grote verschillen tussen electoraten met twee Vlaams-nationalistische electoraten (N-VA en VB), een tussenelectoraat (CD&V) en vier Belgicistische electoraten (Groen, PVDA, Vooruit, Open Vld). Doorheen de tijd is de Vlaamse identiteit versterkt ten koste van de Belgische
- Vlamingen stellen hoge eisen om Belg/Vlaming te zijn. Grote groepen Vlamingen stellen essentialistische voorwaarden, om hier thuis te horen. Maar opnieuw zijn er erg grote verschillen, met VB-kiezers die uitgesproken 'strengere' voorwaarden vooropstellen (per definitie onmogelijk voor nieuwkomers) en Groen-kiezers die makkelijker voorwaarden stellen (vb. de taal kennen, wet respecteren)

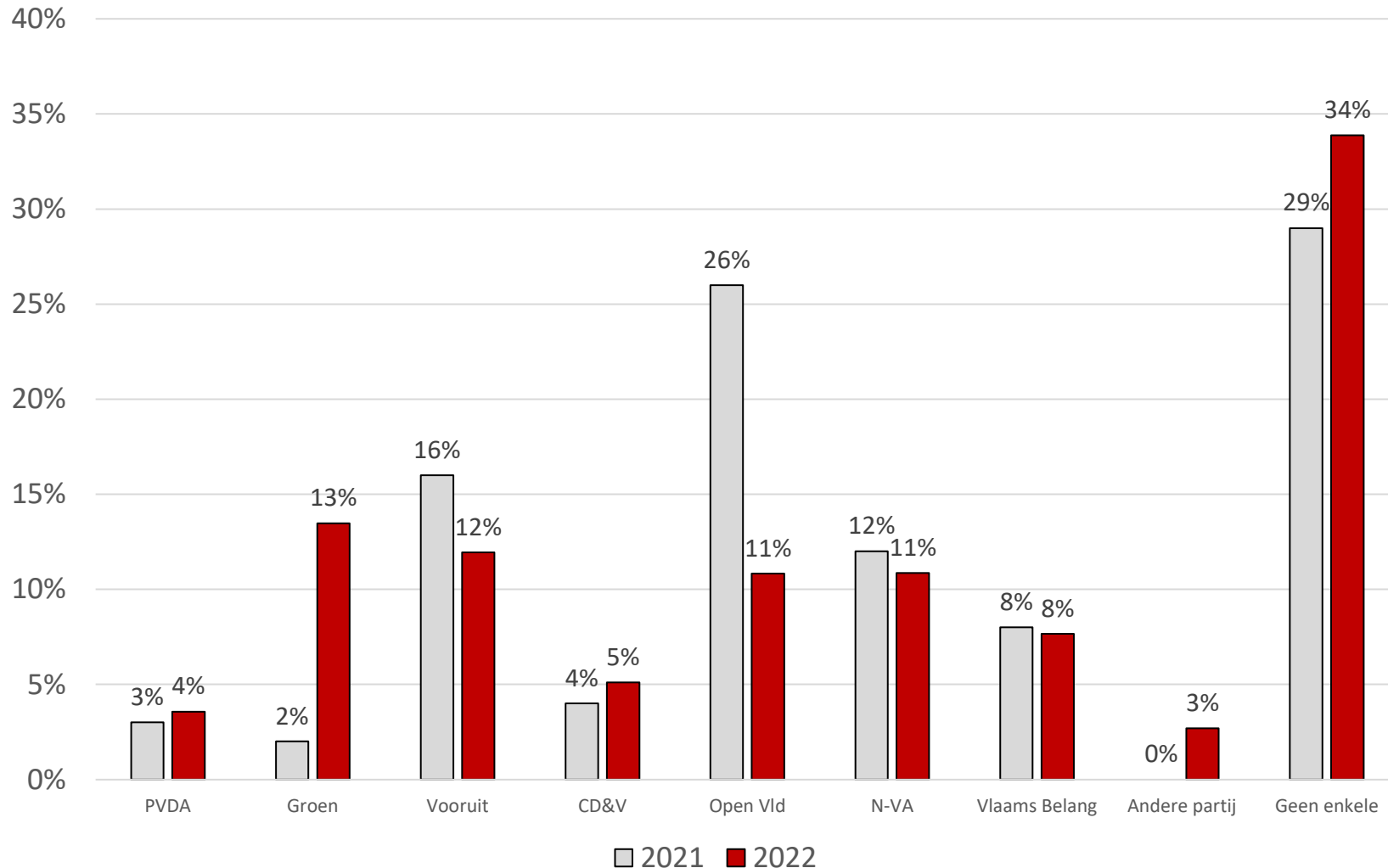
9. Partijen in de media

Welke partij is zichtbaar

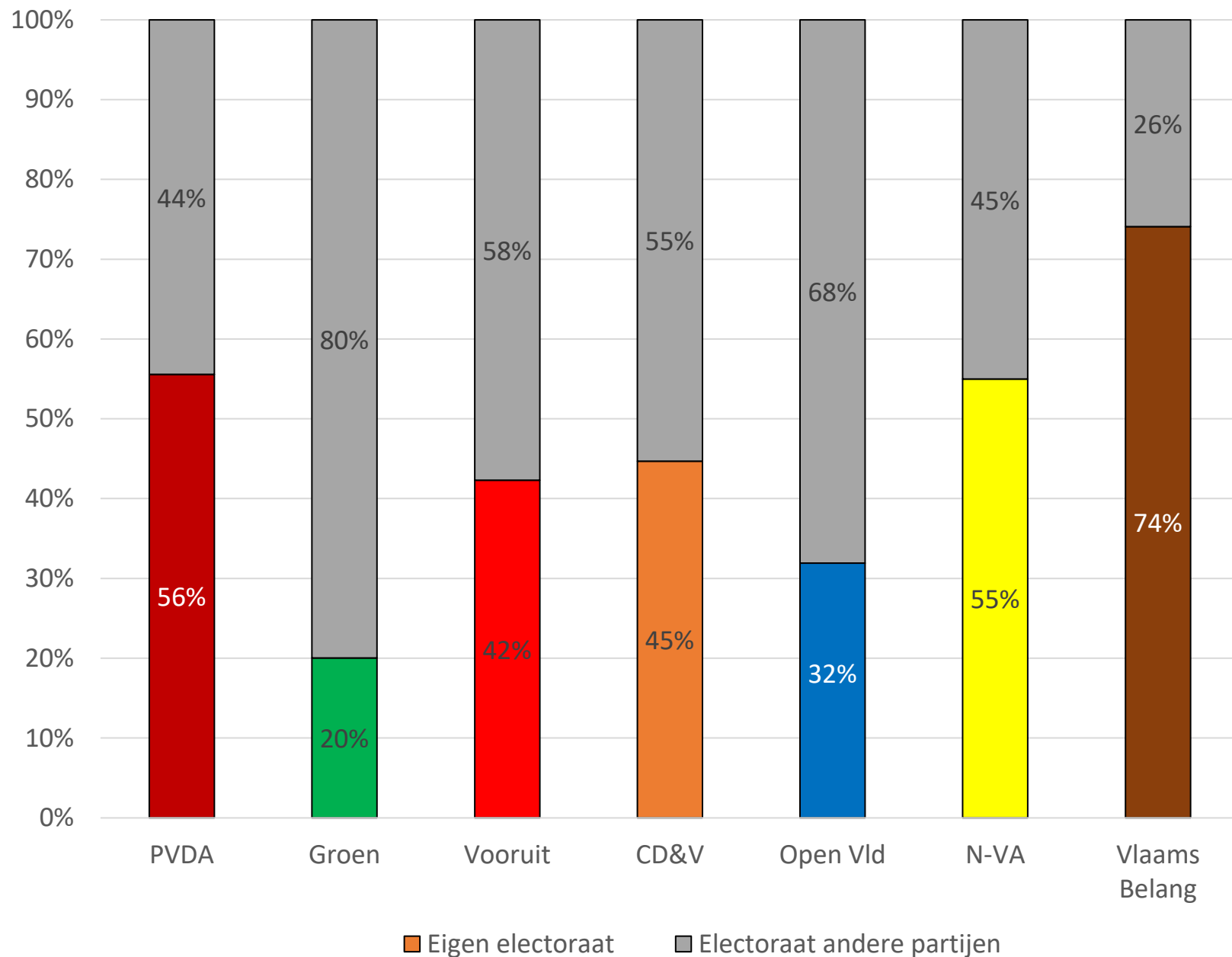

- *Welke partij is u in de afgelopen weken het meest opgevallen in de media?*
- Deze vraag is natuurlijk heel erg context-bepaald, en hangt af van wat er gebeurde aan politieke actualiteit tijdens de data-inzameling (tweede helft maart 2022)
- Eigenlijk is er geen enkele partij die er bovenuit stak, dat blijkt ook uit het groot aantal die 'geen enkele partij' aanduidde (34%)
- Opvallend is wel dat Groen het hoogst scoort, wellicht door de kernenergiesaga (Tinne Van der Straeten) die in die periode een hoogtepunt bereikte
- Ondanks de oorlog in Oekraïne en de zichtbaarheid voor premier De Croo (Open Vld) vertaalt zich dat niet in een hoge score voor de Open Vld
- Scoort Vooruit relatief hoog door het *Masked Singer*-optreden van voorzitter Rousseau?

Volatiliteit van de zichtbaarheid

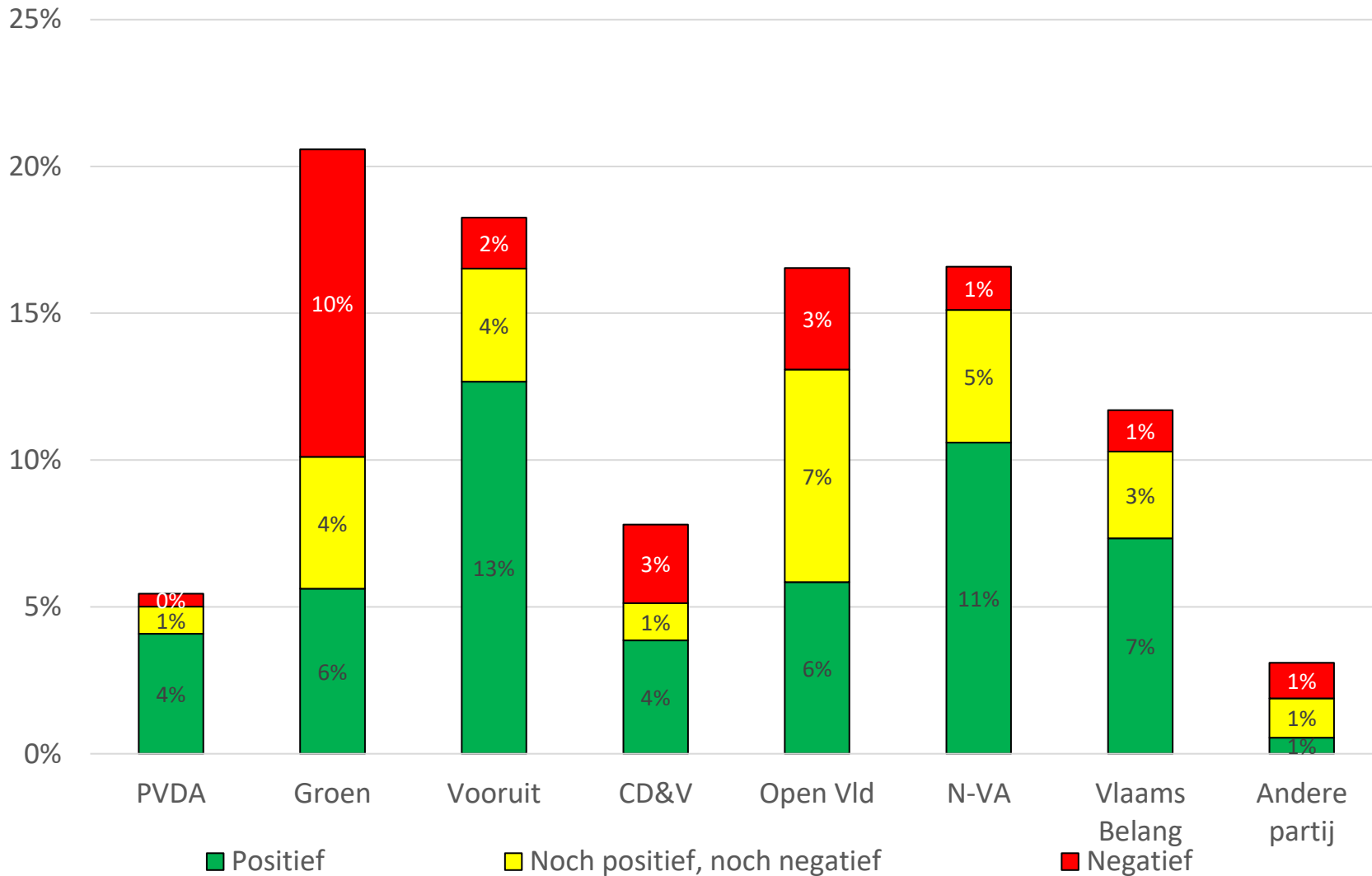

- In 2021 stelden we dezelfde vraag, in volle coronacrisis, en de resultaten waren helemaal anders: op dat moment werd sterk naar de federale premier gekeken, maar was er ook het schandaal rond El Kaouakibi (beiden Open Vld)
- Dit geeft aan hoe sterk de actualiteit (die onvoorspelbaar is en dus een beetje *random*) de zichtbaarheid van partijen en politici bepaalt

- Wie slaagt er in om buiten eigen electoraat aandacht te trekken?
- Groen valt heel sterk op bij electoraten van andere partijen, ook bij Open Vld is dat het geval
- PVDA, N-VA, en vooral VB vallen vooral op bij eigen electoraat, ze preken meest voor eigen kerk. Dat was bij deze drie partijen ook al in 2021 het geval (data niet getoond in grafiek)

Positieve of negatieve indruk

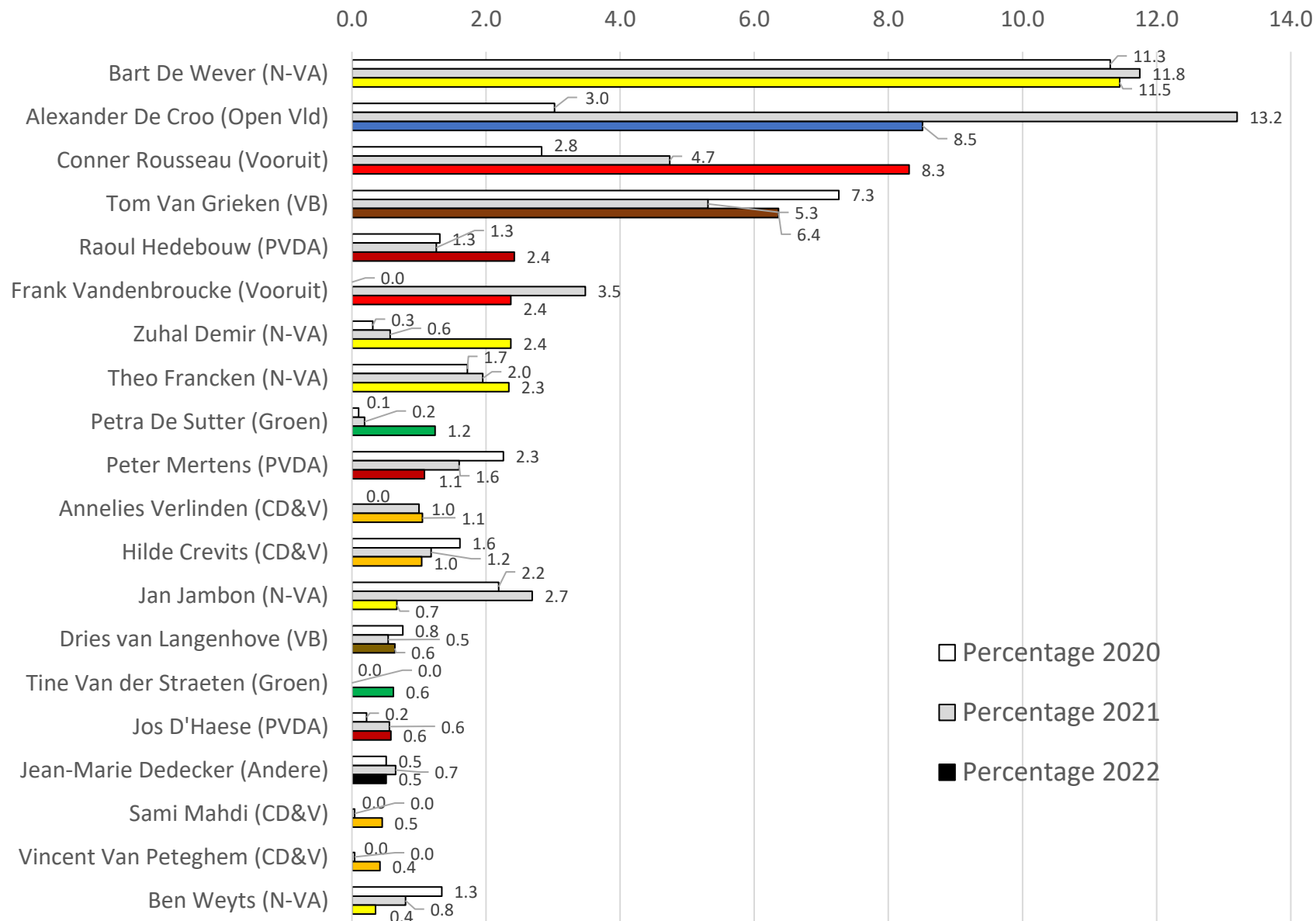
- *Maakte deze partij daarbij op u een positieve of een negatieve indruk?*
- Groen mocht dan wel opvallen, de helft van degenen die Groen het meest zichtbaar vonden, gaven aan dat Groen daarbij een negatieve indruk maakte. Wellicht door de discussie over (kern)energie
- Het was vorig jaar ook al zo dat de partij die het meest opviel, vorig jaar de Open Vld (26%) grotendeels negatief in de kijker liep (El Kaouakibi-schandaal)
- Dus, media-zichtbaarheid is zeker niet altijd een goede zaak
- Alle andere partijen scoren in 2022 allemaal ruimschoots meer positief en neutraal dan negatief
- Opvallend: in 2022 doet Vooruit het uitgesproken goed, 13% van de in totaal 19% positief, en dat was in 2021 ook al het geval. Dus twee jaar na elkaar maakt Vooruit een goede beurt in de media (in de periode van De Stemming)

10. Populariteit politici en hun partij

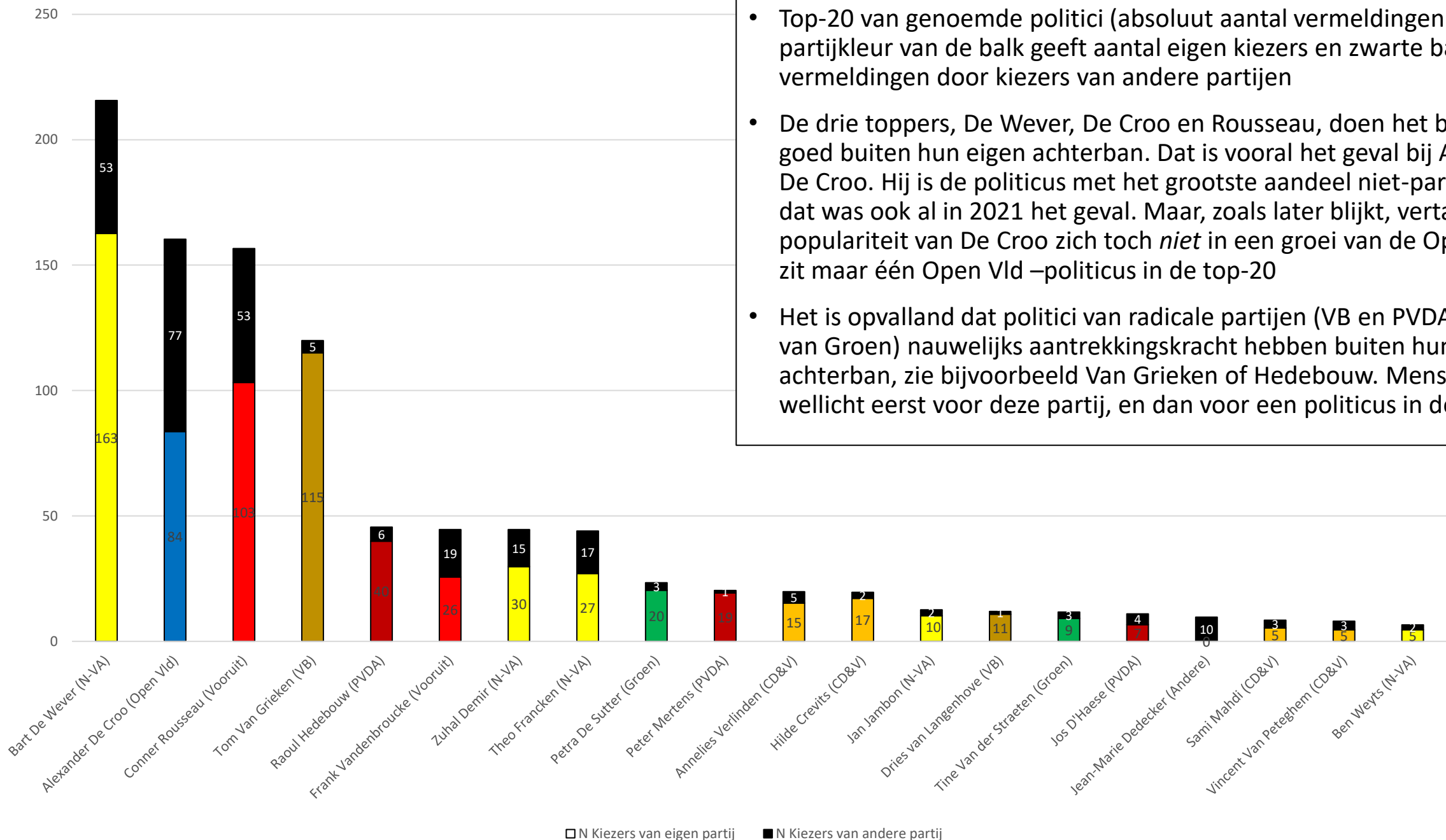
Populariteit van politici

- *Door welke politicus voelt u zich op dit moment het best vertegenwoordigd?*
- Respondenten schreven één naam op, ze kregen *geen* lijst van politici voorgeschoteld. Dat levert veel scherper onderscheid tussen politici op want de vraag peilt naar de naam waar een respondent spontaan aan denkt
- Alleen politici met +10 vermeldingen worden meegenomen.
- Meest populaire antwoord: *Geen enkele politicus* = 32% (598 respondenten)
 - Heel veel burgers voelen zich expliciet door geen enkele politicus vertegenwoordigd
 - Deze categorie staat los van de 'weet niet' categorie in het codeerschema, en bevat enkel respondenten die expliciet 'geen enkele', 'geen', ... aangaven
- 1.106 respondenten gaven wél een naam op.

Populariteit 2020-2021-2022 – TOP 20

- Cijfers in de grafiek zijn percentages respondenten die spontaan politicus noemen als degene die hen het meeste vertegenwoordigt
- Bart De Wever is de onbetwistbare nummer één in Vlaanderen. In 2021 werd hij eenmalig voorbijgestoken door Alexander De Croo (toen coronabonus) maar in 2022 zit de Wever terug op zijn troon (zoals in 2020). Er zit geen sleet op
- Alexander De Croo wordt nummer twee na een serieuze terugval
- Conner Rousseau groeit heel sterk door, op drie jaar tijd is hij één van de meest populaire politici van Vlaanderen geworden die bijna de premier naar de kroon stoot
- De 'grote vier' worden afgesloten met Tom Van Grieken, daarna gaapt er een kloof
- Raoul Hedebouw scoort hoger, Frank Vandenbroucke lager dan voorheen. De hyperaandacht door corona is wat weg voor de minister van volksgezondheid
- Toch opvallend: lage score (en dalend) van Vlaams minister president Jan Jambon (plaats 13 slechts). Ook Ben Weyts deemstert weg, misschien is Weyts ook minder zichtbaar nu onderwijssluitingen niet meer aan de orde zijn
- Van een grote populariteit is bij CD&V-hoop Sami Mahdi voorlopig niet veel te merken.
- Maar twee andere N-VA-ers zijn aan een opmars bezig, er is de terugkeer van Theo Francken en het verder groeien van Zuhal Demir. Francken is de eerste politicus in de lijst die geen voorzitter of minister is.
- Er is geen enkele CD&V-politicus die potten breekt

- Top-20 van genoemde politici (absoluut aantal vermeldingen), partijkleur van de balk geeft aantal eigen kiezers en zwarte balken zijn vermeldingen door kiezers van andere partijen
- De drie toppers, De Wever, De Croo en Rousseau, doen het behoorlijk goed buiten hun eigen achterban. Dat is vooral het geval bij Alexander De Croo. Hij is de politicus met het grootste aandeel niet-partijkiezers, dat was ook al in 2021 het geval. Maar, zoals later blijkt, vertaalt de populariteit van De Croo zich toch *niet* in een groei van de Open Vld. Er zit maar één Open Vld –politicus in de top-20
- Het is opvallend dat politici van radicale partijen (VB en PVDA, maar ook van Groen) nauwelijks aantrekkingskracht hebben buiten hun eigen achterban, zie bijvoorbeeld Van Grieken of Hedebouw. Mensen kiezen wellicht eerst voor deze partij, en dan voor een politicus in de partij

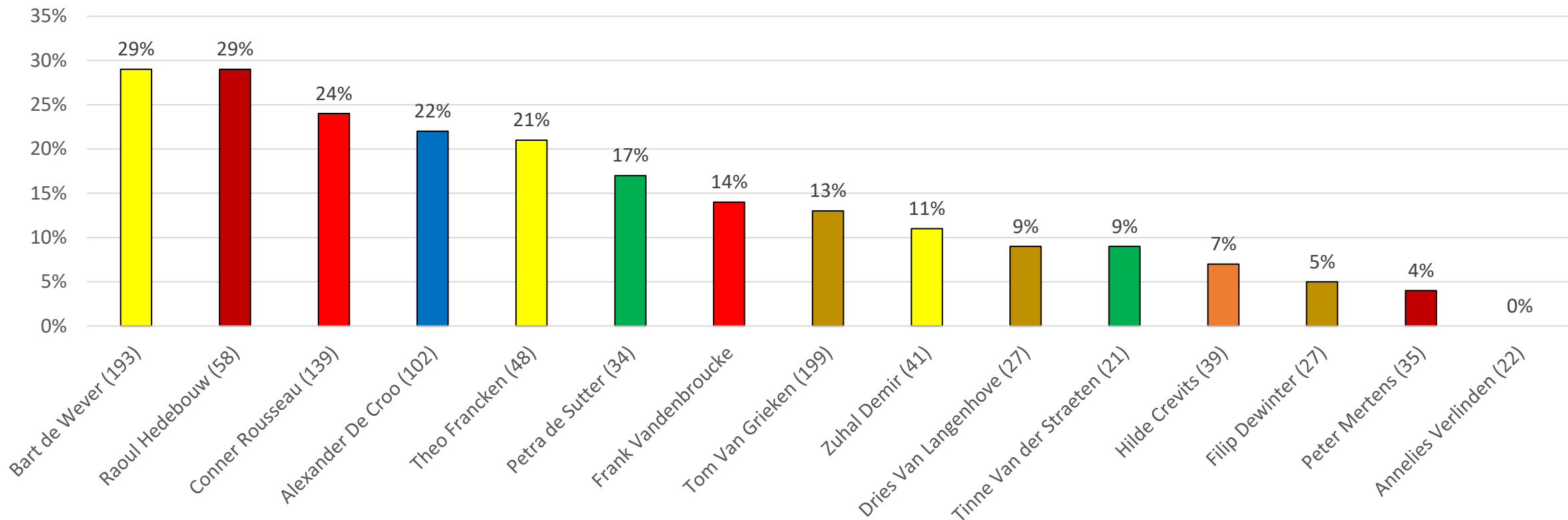
Wie zijn de kiezers van de grote vier?

- Op de volgende slide staan de resultaten van vier logistische regressie-analyses waarbij wordt voorspeld of de respondent de betrokken politicus heeft vermeld (1) of niet (0)
- De significante resultaten zijn met een teken en een kleur aangeduid. Leesvoorbeeld: het ‘-’-teken bij Conner Rousseau bij ‘ouderen’ wil zeggen dat, in vergelijking met jongere kiezers, de oudere kiezers significant minder naar Conner Rousseau verwezen als de politicus die hen het best vertegenwoordigd (controlerend voor de andere opgelijste factoren)
- Alle politici scoren uiteraard beter bij het eigen electoraat (steeds in vergelijking met de kiezers van de N-VA) maar opvallend is dat De Croo populairder is bij zo goed als alle electoraten dan bij die van de N-VA
- Verder valt op dat zichzelf als ‘links’ definiëren leidt tot een *grotere* kans om naar De Croo te verwijzen, die nochtans lid is van een partij die algemeen als rechts wordt beschouwd
- Rousseau en Van Grieken scoren significant beter bij jongeren, geslacht maakt geen verschil (tussen deze vier mannelijke politici)
- Ook tevreden zijn met inkomen en tevreden zijn met democratie maakt een verschil

	Bart De Wever	Alexander De Croo	Conner Rousseau	Tom Van Grieken
Ouderen			-	-
Vrouwen				
Lager-geschoold (vgl. midden)	+		-	
Hoger-geschoold (vgl. midden)			-	-
Tevreden inkomen		-		-
Rechts	+	-		+
Hoge politieke interesse		+		+
Tevreden democratie		+	+	
PVDA (steeds vgl. N-VA)	-			
Groen		+		
Vooruit			+	
CD&V	-	+		
Open Vld	-	+		
Vlaams Belang	-	+		+
Andere partij				
Blanco/ongeldig				102

Politicus of partij?

- Zoals op de vorige slide vermeld, hebben sommige politici meer 'trekkingskracht' buiten hun eigen electoraat dan anderen. De vraag is ook of een bepaalde politicus de oorzaak is dat een kiezer op de partij stemt of dat het, eerder omgekeerd, het geval is dat een kiezer eerst een partij kiest en dan (eventueel) een politicus op de lijst van de partij die hij prefereert. Om dat uit te zoeken volgden we onderstaande vragenprocedure, gebaseerd op Nederlands verkiezingsonderzoek:
 1. Respondenten die aangaven voor één van de zeven partijen te zullen stemmen als het nu verkiezingen waren, kregen twee opvolgvragen om te peilen naar het belang van individuele politici
 2. *Kan u aangeven of er één bepaalde politicus van [partij X] is die een belangrijke drijfveer vormt om voor de partij te stemmen?* Respondenten kregen een gesloten lijst met de belangrijkste politici (partijleider, ministers, en leden van de partij die in De Stemming 2021 minstens vijf keer door respondenten werden vermeld bij de vraag over de populariteit van politici) van die partij voorgeschoteld en konden individuele politici aanduiden
 3. Daarna werd gevraagd: *Stel dat die politicus bij de volgende verkiezingen voor een andere partij zou opkomen. Zou u dan blijven stemmen op [partij X], of op de nieuwe partij van die politicus?*
- We rapporteren op de volgende slides de resultaten, en nemen enkel die politici in beschouwing waarvan meer dan 20 kiezers aangaven dat ze een belangrijke reden vormden om voor die partij te stemmen (heel wat politici scoren lager dan 20, maar die antwoorden zijn dan te veel door toeval bepaald om echte patronen te vinden bij de derde vraag)

- In het algemeen zijn kiezers *niet* bereid om hun favoriete politicus naar een andere partij te volgen, er is geen enkele Vlaams politicus die er in slaagt om meer dan 50% van 'zijn' of 'haar' kiezers mee te nemen naar een denkbeeldige nieuwe partij, het maximum is 29%. Dat relateert sterk de personalisering van de politiek. De meeste toppolitici zijn een uitvloeisel van hun partij, het zijn geen politici die hun partij met hun populariteit domineren.
- Maar er zijn wel degelijk een handvol Vlaamse politici die hun partij overstijgen en wellicht een substantieel deel van de partijvolgelingen zouden kunnen meenemen, moesten ze met hun partij breken. De grootste van hen is Bart De Wever: 193 N-VA kiezers verklaarden dat De Wever een belangrijke drijfveer was om op de N-VA te stemmen (dat is 56% van alle N-VA kiezers in onze steekproef). Van die 193 kiezers verklaart 29% dat ze BDW zouden volgen naar zijn nieuwe partij
- Buiten De Wever overstijgt—opvallend!--ook Raoul Hedebouw zijn partij, net evenveel van zijn fans verklaren hem te zullen volgen (29%; maar hij heeft natuurlijk veel minder fans dan De Wever, zijnde 58). Conner Rousseau (24%), Alexander De Croo (22%) en Theo Francken (21%) vervolledigen de top 5.
- Tom Van Grieken, die wel heel populair was, valt veel meer samen met zijn partij dan de andere kopstukken (13%). Opvallend is ook de relatief goede score van Petra De Sutter (17%). Verder is er geen enkele CD&V-politicus die zijn of haar partij overstijgt.

Besluit populariteit politici

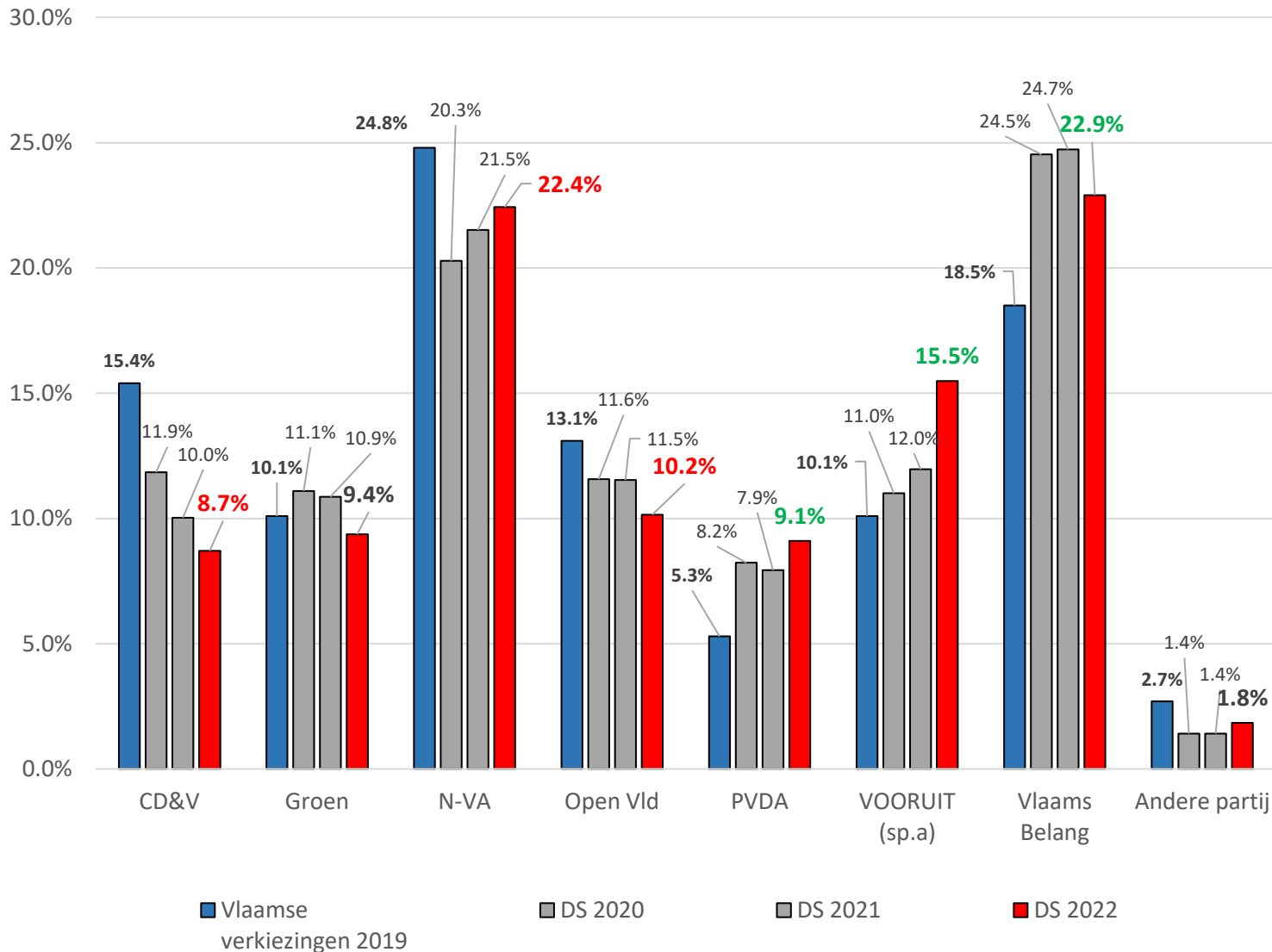
- De Wever blijft de ongekroonde koning van Vlaanderen, De Croo had hem in 2021 even voorbijgestoken maar dat is in 2022 ongedaan gemaakt. De Wever is niet alleen populair, hij doet het ook relatief goed bij niet-N-VA-kiezers én veel van de N-VA kiezers vinden hem belangrijker dan de partij zelf (zouden hem volgen)
- De Croo, Rousseau en Van Grieken volgen daarna, maar Van Grieken vist alleen bij de eigen kiezers terwijl vooral De Croo breder gaat. Rousseau rukt gestaag op en zou wel eens héél populair kunnen worden
- Raoul Hedebouw is ook een *coming man* die zijn partij overstijgt. Francken is terug, Demir komende
- De voormalige personaliteitenpartij CD&V (premiers leverend) scoort opvallend zwak, met weinig vermeldingen, ze hebben politici die vooral populair zijn bij eigen kiezers en zitten zonder partij-overstijgende profielen
- Met Petra De Sutter heeft Groen misschien een politica die populair zou kunnen worden.

11. Stemgedrag en kiesintenties

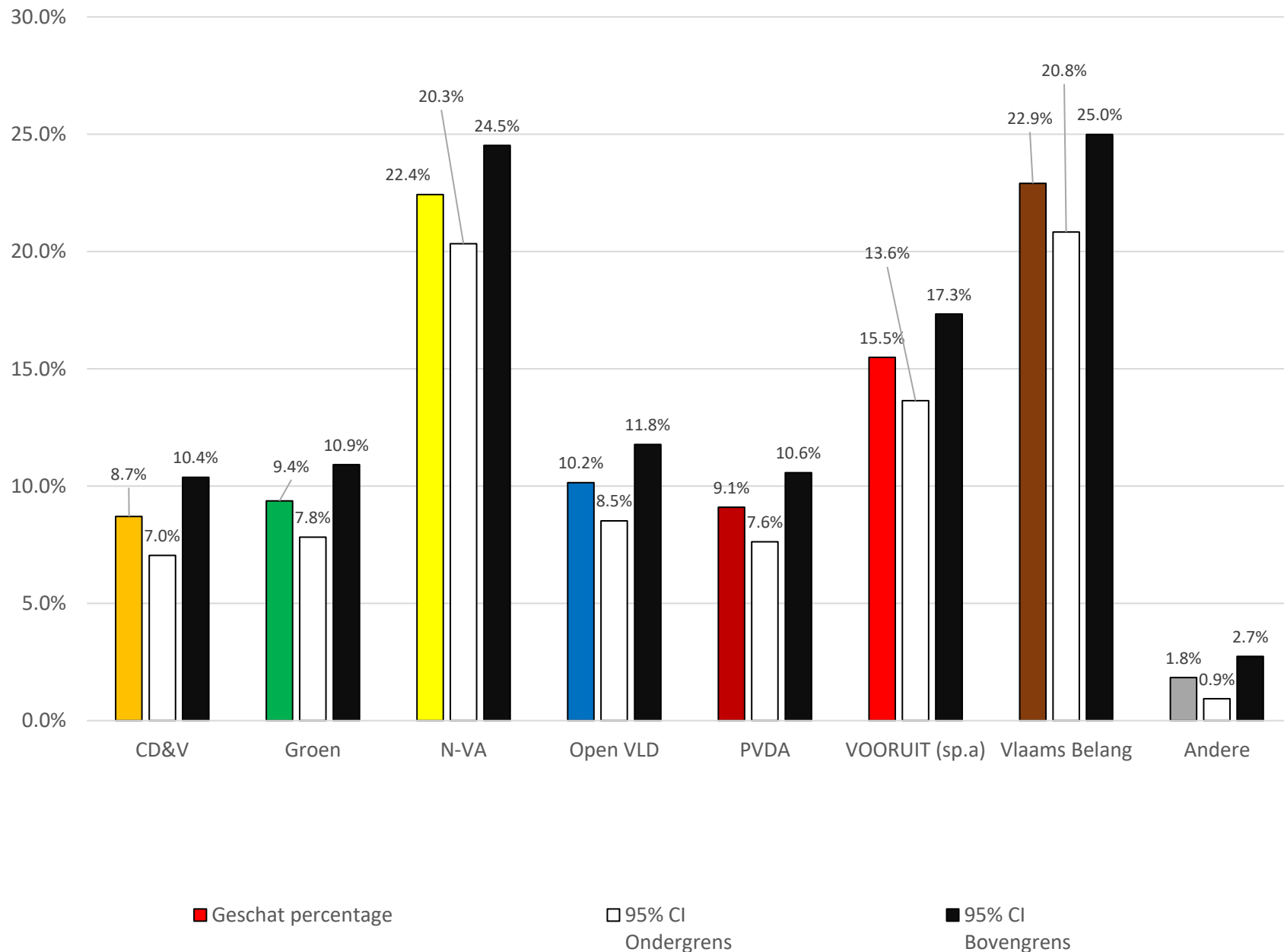
Bottom line: de stem

- De periode na de verkiezingen van 2019 kan gerust turbulent genoemd worden, met een aantal diepe crisissen na elkaar
 - De bijzonder lange regeringsformatie en de ongewone, bijzonder versnipperde Vivaldi-regering die er het gevolg van is
 - De coronacrisis leidde tot ongekende maatregelen, tot toenemend verzet tegen de maatregelen, en tot politieke ontevredenheid
 - Dit werd gevolgd door het conflict in Oekraïne met oorlog in Europa, exploderende energie (en andere) prijzen, en grote stromen vluchtelingen
- Leidt die turbulente politieke context tot electorale aardverschuivingen?

Kies-intenties 2022

- Opletten met vergelijkingen, kan ook aan toeval liggen. Voor 2022 (en ook voor 2020 en 2021) gaat het om een schatting met een foutenmarge. De gekleurde cijfers van 2022 verschillen met 95% zekerheid van de uitslag 2019, de niet gekleurde verschillen niet significant van 2019
- Algemeen: verschillen met de uitslag van 2019 namen toe tussen 2021 en 2022. Een aantal tendensen van 2021 en 2022 worden doorgetrokken en worden nu significant
- CD&V staat op groot verlies, bijna een halvering van stemmen. Het gaat om een consistente tendens, die zich ook in 2020 en 2021 al aankondigde
- Vooruit trekt de goede score verder door, zit op stevige winst (als enige van de traditionele partijen), bijna de helft meer
- PVDA groeit ook uitgesproken, bijna een verdubbeling
- N-VA en VB blijven in een nek aan nek race voor het marktleiderschap in Vlaanderen, in 2022 ziet het er weer wat beter uit voor N-VA dan in 2021 (maar verschil met 2021 is niet significant, voor geen van beide partijen, en de scores van beide partijen verschillen niet significant)
- Open Vld zakt verder weg, was nog niet significant gedaald in 2021 maar wel in 2022
- Groen beweegt weinig, geen enkel significant verschil tussen de vier meetpunten
- In stemmen is de huidige Vlaamse regering haar meerderheid wellicht (door de betrouwbaarheidsmarges) kwijt (41,3% van de stemmen, in 2019 was dat 53,3%)
- In stemmen vertegenwoordigen de Vlaamse partijen nog steeds geen meerderheid in de federale regering (43,8% in 2022, was nog 48,7% in 2019)
- N-VA en VB hebben in stemmen geen meerderheid samen (45,3%) maar zouden dat met deze uitslag wel in zetels kunnen hebben
- Besluit: radicale partijen blijven op winst staan, centrum blijft afkalven (drie traditionele partijen samen slechts 34,4%!)
- Noteer dat deze resultaten globaal stroken met peiling HLN/VTM van maart 2022 (veldwerk overlappend, 10 dagen vroeger afgesloten). CD&V deed het daar nog beter (11,3%).

- Grafiek toont cijfers van De Stemming 2022 mét de onzekerheidsmarges per partij er bij (95% betrouwbaarheidsinterval)
- Bijvoorbeeld, bij PVDA schatten we de electorale grootte van de partij op 9,1% en met 95% kans ligt de echte score van de PVDA ergens tussen 7,6% en 10,6%. Gezien we met een steekproef werken, is er dus een mate van onzekerheid
- Zo zou het kunnen dat de N-VA in de Vlaamse populatie *toch* groter is dan het Vlaams Belang, want de maximum geschatte score van N-VA is 24,5% en de minimaal geschatte score van Vlaams Belang is 20,8%
- De cijfers moeten dus met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd

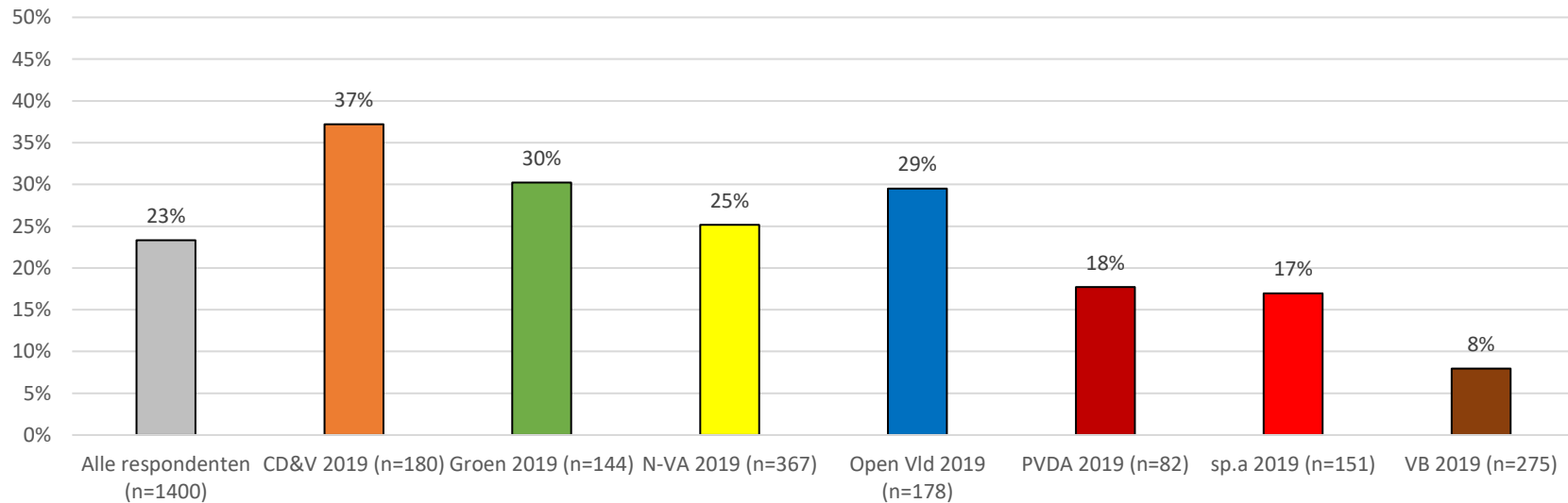
In- en uitstroom tussen 2019 en 2022

	CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	Vooruit	VB	Andere
CD&V	113	↗6	↗26	↗8	↗7	↗14	↗4	↗2
		↘2	↘5	↘4	↘0	↘0	↘3	↘0
Groen	↗2	100	↗3	↗6	↗7	↗19	↗2	↗0
	↘6		↘7	↘10	↘4	↘5	↘1	↘0
N-VA	↗5	↗7	275	↗4	↗13	↗15	↗50	↗2
	↘26	↘3		↘12	↘2	↘1	↘4	↘0
Open Vld	↗4	↗10	↗12	126	↗3	↗15	↗8	↗1
	↘8	↘6	↘4		↘0	↘1	↘2	↘0
PVDA	↗0	↗4	↗2	↗0	68	↗7	↗1	↗0
	↘7	↘7	↘13	↘3		↘15	↘7	↘0
Vooruit	↗0	↗5	↗1	↗1	↗15	126	↗3	↗1
	↘14	↘19	↘15	↘15	↘7		↘5	↘4
VB	↗3	↗1	↗4	↗2	↗7	↗5	253	↗0
	↘4	↘2	↘50	↘8	↘1	↘3		↘6
Andere	↗0	↗0	↗0	↗0	↗0	↗4	↗6	14
	↘2	↘0	↘2	↘1	↘0	↘1	↘0	

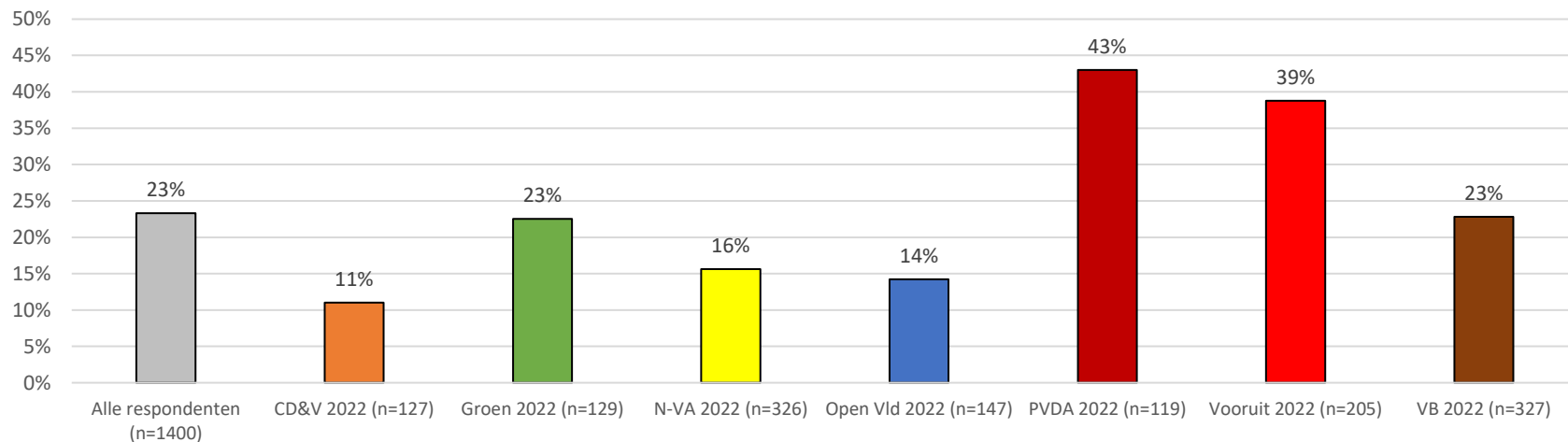
- Tabel toont uit/instroom van alle partijen naar alle partijen, cijfers zijn absolute aantallen (in steekproef)
- De stem van 2019 staat in kolommen, de intentie van 2022 in rijen. ↘ wil zeggen dat er stroom is van kolompartij naar rijpartij; ↗ wil zeggen dat er stroom is van rijpartij naar kolompartij. De diagonaal bevat aantal kiezers dat de partij trouw bleef
- Tabel bevat enkel kiezers die zowel voor 2019 als 2022 een partij rapporteerden (geen nieuwe kiezers, blanco, ongeldig, niet gaan stemmen, weet niet). N is daardoor slechts 1.400.
- Elke kiezer in De Stemming-steekproef representeert ongeveer 2.500 reële kiezers (in totaal 4,8 miljoen Vlaamse kiezers)
- Resultaat hangt sterk af van juiste herinnering van stem in 2019! (en die is drie jaar na datum wat mistig geworden soms)
- Veel kleine verschuivingen in allerlei richtingen
- Maar verschillende grotere stromen (+10):
 1. CD&V verliest aan N-VA en Vooruit, dus zowel links als rechts
 2. Veruit grootste stroom gaat van N-VA naar VB (maar N-VA krijgt van Open Vld en CD&V terug)
 3. Open Vld verliest vooral aan Vooruit
 4. Vooruit krijgt van vele partijen maar verliest netto aan PVDA

Uit- en instroom van kiezers tussen 2019 en 2022

Hoeveel van het electoraat van 2019 stemt in 2022 voor andere partij? (uitstroom)

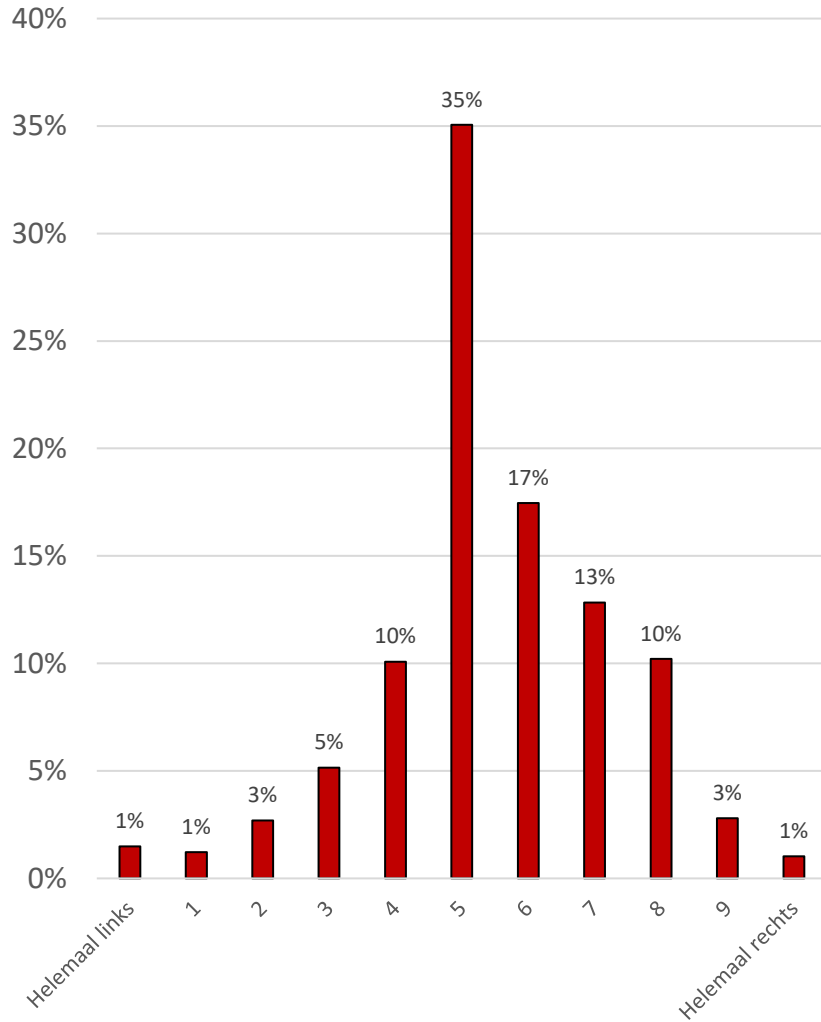
Hoeveel van het partij-electoraat van 2022 stemde in 2019 nog voor een andere partij? (instroom)

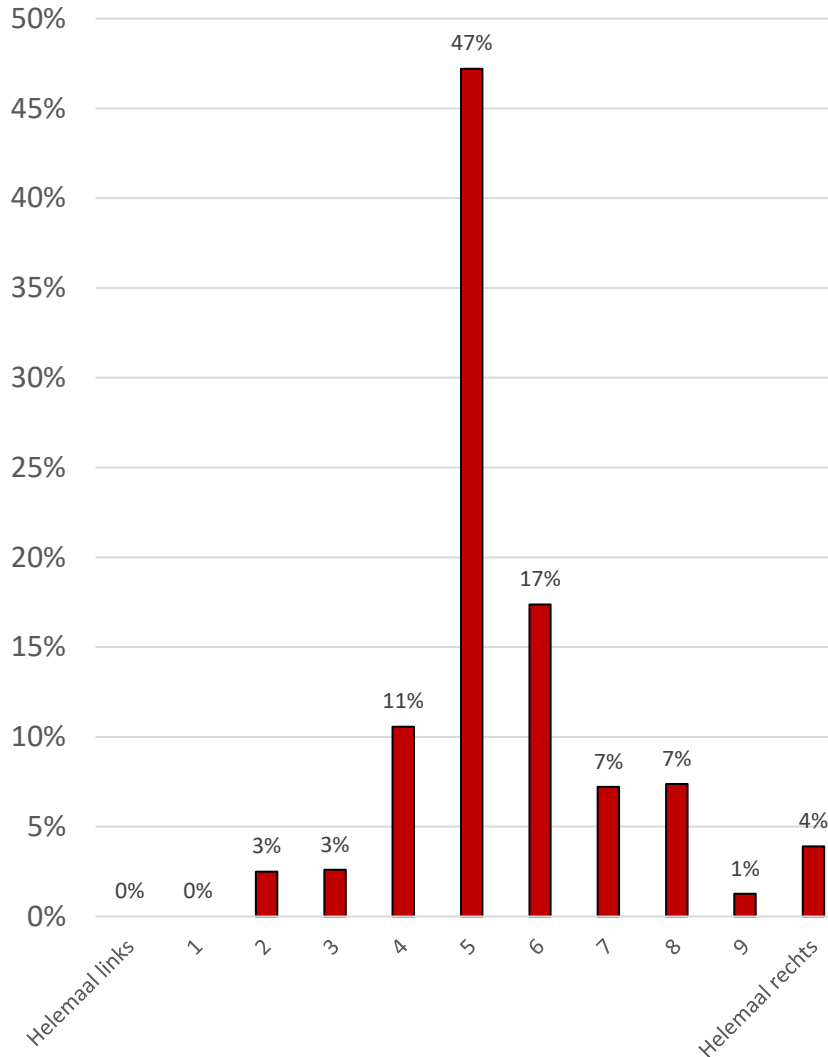
- 23% van de kiezers opteert in 2022 voor een andere partij dan ze in 2019 deden (in 2021 lag dat nog op 20,0%)
- VB heeft trouwste electoraat (92% van de kiezers van 2019 zeggen ook in 2022 op de partij te zullen stemmen) én heeft veel nieuwkomers' (23% van de kiezers van 2022 zijn nieuw)
- CD&V houdt slechts 63% van zijn electoraat vast, en haalt minst nieuwe kiezers binnen (11%), beetje gelijkaardig verhaal inzake Open Vld (maar minder verlies en meer winst)
- Vooruit en PVDA hebben zowel veel trouwe kiezers én veel nieuwkomers
- Groen verloor na CD&V het meeste kiezers (30%) maar haalt er ook relatief veel nieuwe binnen (23%)
- N-VA verliest rond het gemiddelde en wint minder dan gemiddeld
- Netto scoren VB, PVDA en Vooruit het best

Waar zit het verlies van de centrumpartijen?

Open VLD uitstroom 2019 - 2022

CD&V uitstroom 2019 - 2022

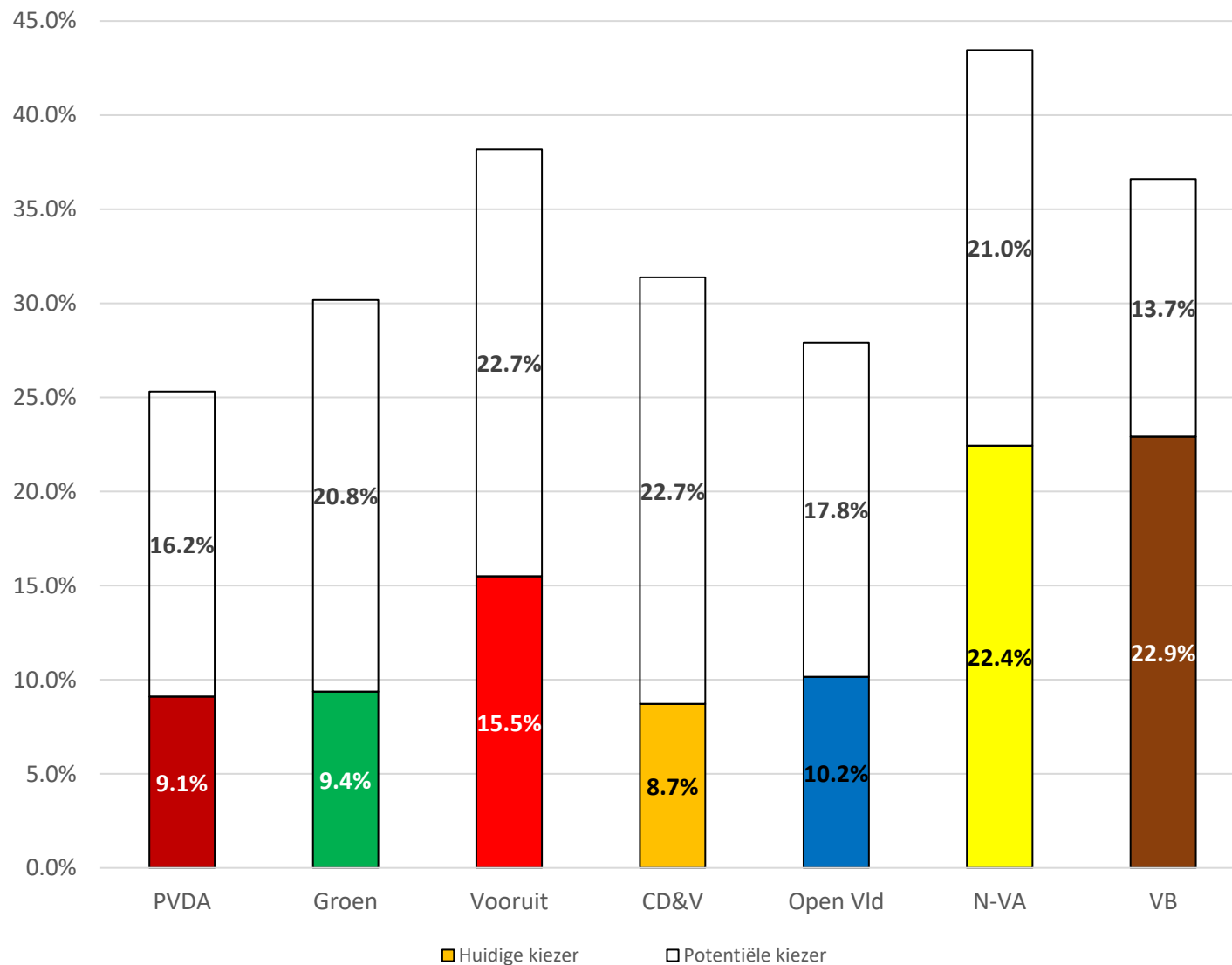

- Tussen 2019 en 2022 verloren zowel Open Vld en CD&V significant van hun pluimen. Maar wélke kiezers zijn dan precies vertrokken? De grafieken hiernaast geven daar een mogelijk antwoord op
- Bij de Open Vld is de uitstroom (N=88) duidelijk gesitueerd aan de rechterzijde. Er zijn veel meer rechtse Open-Vld-ers vertrokken dan linkse (34% van de vertrekkers waren rechts, 20% links). Dat maakt de overblijvers quasi automatisch meer links (want er zijn weinig nieuwkomers)
- Bij de CD&V is de uitstroom (N=111) net iets meer symmetrisch naar links en rechts, maar niet zo veel. Ook bij de mensen die de CD&V de rug toekeerden, definieert het grootste deel zich als rechts. Omdat ook bij de CD&V niet veel nieuwe kiezers zijn aanbeland tussen 2019 en 2022 zie je dus dat het overblijvend electoraat wat linkser is geworden

Potentieel van partijen

- *In Vlaanderen zijn verschillende politieke partijen actief. Kunt u aangeven hoe waarschijnlijk het is dat u ooit op elk van de onderstaande partijen zou stemmen? (0=zeer onwaarschijnlijk, 10=zeer waarschijnlijk)*
- Die vraag laat toe om na te gaan voor welke partijen kiezers *zouden kunnen* stemmen (als ze het nog niet doen). Zo kunnen we de kiezerscompetitie tussen partijen in kaart brengen
- Elke partij waar de respondent niet op stemde (in 2022) maar die hoger dan 6 scoorde op de 0-10 schaal worden hier als een potentiële stem voor die partij beschouwd

Huidige kiezers en potentiële kiezers

- Leesvoorbeeld: als alle potentiële PVDA-kiezers op PVDA zouden stemmen dan zou de partij $9,1\% + 16,2\% = 25,3\%$ van de stemmen hebben.
- Noteer dat de percentages van beide soorten kiezers, de effectieve kiezers en de potentiële kiezers, in deze grafiek worden berekend alleen op basis van degenen die voor 2022 een effectieve partij opgaven, en dus niet voor degenen die het niet weten, niet zouden gaan stemmen, blanco/ongeldig zouden stemmen etc. Dus het gaat om een kleinere sample (N=1,527). Door deze basis te nemen, is het percentage huidige kiezers hetzelfde als met wat we in de peiling rapporteerden. Noteer ook dat de potentiëlen uiteraard overlappen, en samen op (veel meer) dan 100% uitkomen
- Het grootste potentieel ligt bij N-VA, Vooruit en VB. CD&V, Groen en Open Vld zitten tussenin. PVDA heeft kleinste potentieel
- Alle partijen hebben groeimarges die rond de 20% van het totale electoraat schommelen (niet VB); de verschillen in bijkomend potentieel zijn veel kleiner dan de verschillen in effectieve stemmen
- Qua bijkomend potentieel is VB het kleinste (14%), dat van Vooruit het grootste (23%). Dat wil zeggen dat VB er op dit moment het best in slaagt om zijn potentieel in een effectieve stem om te zetten, en Vooruit het minst goed
- Al we deze data van 2022 vergelijken met die van 2021 (niet in grafiek) zien we geen grote verschuivingen. Voor Vooruit is het bijkomend potentieel het meest gegroeid (+3%)

Bij welke partijen zit het potentieel? (mogelijke winst)

Stemmen momenteel...									N
Potentiële kiezers van... ↓	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB	Andere partij	
PVDA		21%	25%	5%	9%	20%	16%	4%	248
Groen	12%		29%	15%	18%	13%	9%	3%	318
Vooruit	16%	19%		12%	16%	20%	14%	3%	347
CD&V	5%	13%	18%		18%	33%	12%	2%	346
Open Vld	3%	11%	14%	17%		38%	14%	4%	271
N-VA	7%	9%	12%	12%	12%		45%	3%	321
VB	10%	6%	13%	5%	8%	57%		2%	209

- Leesvoorbeeld (eerste rij): er zijn 248 respondenten die verklaren op dit moment niet voor PVDA te stemmen maar die de partij wel 6+ scoren en die dus tot het bijkomend potentieel van die partij behoren. Van die 248 kiezers zijn er momenteel 21% die op Groen stemmen, 25% op Vooruit, 5% op CD&V etc.
- Globaal genomen zitten de potentiëlen bij partijen die ideologisch dichtbij de target-partij staan
 - Aan de linkerzijde heeft PVDA veel potentieel bij Groen en Vooruit, Groen bij Vooruit, en Vooruit bij Groen
 - Aan de rechterzijde heeft VB (enorm!) veel potentieel bij N-VA, N-VA bij VB (ook heel veel), Open Vld bij N-VA, en CD&V bij N-VA
- Maar toch is er ook potentieel dat de links-rechts-dimensie overstijgt. Opvallend is dat Vooruit ook potentieel heeft aan de rechterzijde, bij Open Vld en N-VA. Groen kan een goed deel Open-Vld-kiezers bekoren, en PVDA heeft aantrekkingskracht bij heel wat N-VA-kiezers (wat verbaast). Dus linkse partijen zijn in zekere zin aantrekkelijk voor momenteel rechtse kiezers. Het omgekeerde is minder het geval. Voor de rechtse partijen is er minder potentieel te rapen aan de linkerkant, ze concurreren vooral met elkaar
- VB en N-VA zijn héél sterk met elkaar verbonden, een stuk meer dan dat andere duo waarvan vaak gezegd wordt dat het communicerende vaten waren, zijnde Vooruit en Groen. Het lijkt er op dat de electoraten van die twee linkse partijen verder van elkaar zijn komen te staan, en dat beide partijen nu een meer apart segment van de linkse kiezersmarkt kunnen bedienen

Naar welke partijen kunnen eigen kiezers potentieel gaan? (mogelijk verlies)

	Huidige kiezers van...						
Zitten in potentieel van... ↓	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB
PVDA		36%	26%	10%	14%	15%	11%
Groen	28%		39%	37%	37%	12%	8%
Vooruit	40%	46%		30%	37%	21%	14%
CD&V	13%	31%	26%		41%	33%	12%
Open Vld	5%	22%	16%	34%		30%	12%
N-VA	16%	21%	16%	30%	24%		42%
VB	14%	8%	11%	8%	10%	35%	
N	139	143	237	133	155	343	350

- Leesvoorbeeld (eerste kolom): er zijn 139 respondenten die verklaren op dit moment voor PVDA te stemmen. Van die huidige kiezers zijn er die andere partijen 6< scoren en behoren dus tot het potentieel van die andere partij; deze kiezers zullen de PVDA dus mogelijk verlaten. 28% van de huidige PVDA-kiezers zijn gecharmeerd door Groen (scoren Groen minstens 6), 40% door Vooruit, 13% door CD&V etc.
- Zelfde vaststelling: globaal genomen gaat het mogelijke verlies in de richting van partijen die ideologisch dichtbij de target-partij staan
 - Aan de linkerzijde heeft PVDA veel te vrezen van Groen en Vooruit, Vooruit van PVDA en Groen, en Groen van PVDA en Vooruit
 - Aan de rechterzijde heeft Open Vld te vrezen van N-VA, N-VA van VB en Open Vld, en VB van N-VA
- Maar opnieuw zijn er verrassende overlappingsen die de links-rechts-dimensie overstijgen. Wellicht het meest frappant is dat nogal wat Open-Vld-kiezers potentieel ook voor de linkse partijen Groen en Vooruit denken te stemmen. Dit kan samenhangen met het linkse profiel van de huidige Open Vld kiezer: op een vorige slide bespraken we dat heel wat rechtse voormalige Open-Vld-kiezers de partij reeds hebben verlaten (sinds 2019) en dat de overblijvende Open-Vld-kiezers anno 2022 meer links zijn dan de oorspronkelijke kiezers (en dus potentieel naar linkse partijen kunnen overstappen)
- Verder is ook de positie van CD&V opvallend: CD&V kiezers kunnen in alle richtingen gaan, zowel naar links als naar rechts, de partij bloedt potentieel in alle richtingen. Zowel Groen, Vooruit, Open Vld en N-VA zijn aantrekkelijk voor ongeveer even grote groepen van huidige CD&V-kiezers. Dat versterkt het beeld van een partij met kiezers zonder duidelijk profiel, en met dus een verdeelde achterban.

Conclusie stemgedrag en stemintenties

- Verschillen met uitslag van 2019 nemen toe, trends van 2020 en 2021 worden doorgezet
- CD&V zit in moeilijke papieren. De trend lijkt constant en onomkeerbaar, de partij gaat al drie keer achteruit tov. 2019, op een consistente manier. De partij verliest aan de linker- en rechterzijde, en het huidige, overblijvende CD&V electoraat is nog steeds vrij sterk gecharmeerd door andere partijen (zit in het potentieel van die partijen), en dat aan beide zijden van het politieke spectrum. Het lijkt bij CD&V om een structurele trend te gaan, die wellicht wordt versterkt door tijdelijke accidenten van beleidsvoerder (Beke) en de voorzitter (Coens)
- Hetzelfde geldt, maar in wat mindere mate, voor Open Vld. De partij kalft verder af, voor het eerst significant tov. 2019. Haar huidige kiezers gaan potentieel nog in alle richtingen, maar toch opvallend veel naar de linkerzijde. De overblijvende kiezers van Open Vld zijn schijnbaar linkser dan de vroegere kiezers, en de kans is groter dat ze naar linkse dan naar rechtse partijen overstappen
- Vooruit, de derde traditionele partij, is aan een sterke remonte bezig. Ze groeit gestaag, ook het potentieel van de partij is gestegen. Dat lijkt niet te koste te gaan van de twee andere linkse partijen, Groen en PVDA. Dus het totale marktaandeel van de linkse partijen is toegenomen
- Ook PVDA zit onmiskenbaar aan de winnende zijde, en groeit door. Er ontstaat een relatief grote links-populistische partij in Vlaanderen
- Voor N-VA, VB, en Groen is er geen duidelijke evolutie doorheen de tijd maar de groei van VB is gestopt. De N-VA en VB vechten om het markleiderschap, en delen een heel groot deel van hun electoraat

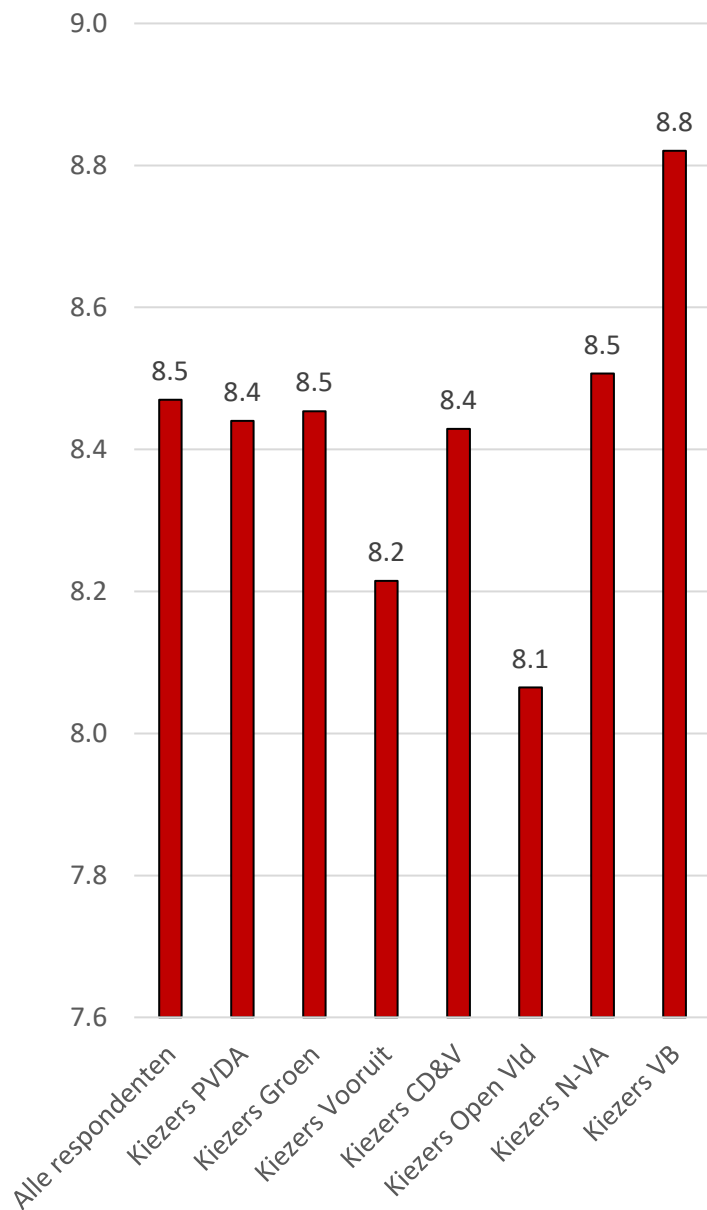
Is de kiezer aan het herverkavelen?

- Het lijkt er op dat we een herverkaveling zien naar een **tweestromenland** waarbij het centrum uit elkaar wordt getrokken (CD&V en Open Vld verliezen op de twee kanten, zowel links als rechts) en waarbij we aan de linkerkant de geboorte meemaken van een dominante linkse speler (Vooruit) die de pendant wordt van de dominante rechtse speler (N-VA) die al veel eerder die positie had verworven aan de rechterzijde
- Door de verdere groei van PVDA krijgen we een meer symmetrisch partijlandschap met ook aan de linkse kant een sterke, populistische zweeppartij vergelijkbaar met het Vlaams Belang aan de rechterzijde. In zulk verhaal is de positie van CD&V en Open Vld existentieel bedreigd. Ofwel kiezen ze voor recht of links—Open Vld zou dan volop links-liberaal (D66) worden—ofwel worden ze verder leeggezogen langs beide flanken. De positie van Groen in zulke grote herpositionering is onduidelijk, maar door het sterke eigenaarschap van Klimaat (een blijvend thema) zou Groen misschien toch een eigen positie kunnen blijven claimen (zonder de centrale, linkse partij te worden)
- Noteer dat het verder wegsmelten van beide centrumpartijen CD&V en Open Vld, alles welbeschouwd, vanaf nu vooral aan de linkse partijen ten goede zou kunnen komen. Met name de N-VA heeft de rechterkant van deze partijen, vooral van de Open Vld, al opgegeten. Wat overblijft van Open Vld (toch nog zo'n goede 10% van het Vlaamse electoraat) zijn meer linkse kiezers die vooral richting Vooruit en Groen (of CD&V) tenderen. Dat versterkt de hypothese dat we misschien in de richting van een meer symmetrisch tweestromenland evolueren, met niet alleen een grote rechtse (N-VA) maar ook een grote linkse partij (Vooruit)

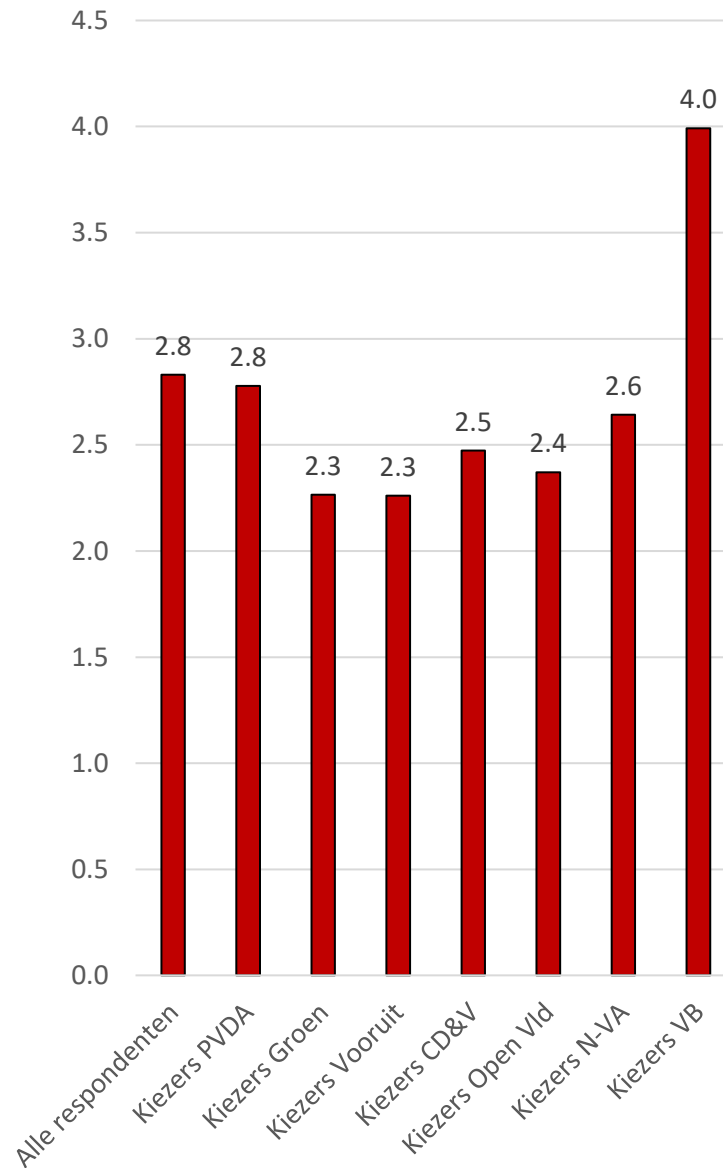
Meer over herverkaveling

- Hoe groot is de kans dat de kiezers die anno 2022 voor een bepaalde partij zeggen te gaan stemmen toch nog van idee veranderen en in 2024 een andere partij met hun stem verblijden?
- We analyseren dat op de volgende slide door per partij te kijken naar twee grootheden:
 1. De score die de huidige favoriete partij krijgt op de 'waarschijnlijkheid dat u er ooit op zou stemmen'-vraag (die we ook gebruikten om de potentiëlen te meten). De idee is dat hoe hoger de huidige partij scoort (op de 0-10 schaal) hoe kleiner de kans is dat er alsnog voor een andere partij wordt gekozen
 2. De afstand in dezelfde waarschijnlijkheids-score tussen de huidige voorkeurpartij en de eerstvolgende, hoogstscorende partij. Hier is de idee dat als de voorkeurpartij relatief dicht wordt gevolgd door een mogelijke challenger, er eigenlijk twijfel is, en de kans op wisselen toeneemt

Gemiddelde waarschijnlijkheid om voor de huidige voorkeurspartij te stemmen

Gemiddelde afstand in waarschijnlijkheid om te stemmen voor huidige voorkeurspartij en de eerste challenger

- Als we beide grafieken samennemen (noteer dat de schaal van de linkse grafiek sterk is ingekort), zit het Vlaams Belang het meest gebeiteld voor 2024. De kans dat de partij nog veel van de huidige kiezers zal verliezen, lijkt het kleinst. Vlaams Belang-kiezers houden meer van hun partij (score 8,8) dan de kiezers van alle andere partijen van hun partij houden (gemiddelde score 8,5). Maar ook, de afstand tussen het Vlaams Belang en de eerstvolgende challenger (N-VA, niet in grafiek) is veruit het grootst met 4,4, terwijl die gemiddelde afstand maar 2,8 is. Deze kiezers zijn heel zeker van hun stem
- Aan de andere zijde, lijkt Open Vld met het meest onzekere electoraat te worden geconfronteerd. Deze kiezers scoren hun partij het minst hoog van alle electoraten (8,1) en ook de afstand tot de eerste challenger ligt eerder aan de lage kant (2,4, onder het gemiddelde van 2,8). Noteer dat het hier bovendien om overblijvende Open-Vld-kiezers gaat, dus je zou verwachten dat die het meest trouw zouden zijn, maar zo lijkt het niet te zijn
- Hoewel CD&V sinds de verkiezingen van 2019 het meest stemmen verloor, en schijnbaar het meest in de problemen zit, geven de twee grafieken aan dat de overblijvende CD&V-kiezers niet meer dan gemiddeld aan hun stem twijfelen, zowel wat partij-liefde betreft als wat voorspog op de eerste runner-up betreft, scoren de overblijvende CD&V-kiezers gemiddeld
- Vooruit dat het de laatste jaren goed deed en zijn kiezersschare gestaag zag groeien, kan toch niet helemaal op twee oren slapen: de kiezers blinken niet uit in partijliefde (8,2, dus onder het gemiddelde). Er kan dus nog wat veranderen tegen 2024

12. Kiezersprofielen en stemmotieven

Wie zijn de kiezers van de partijen?

- Op de volgende slide staan de resultaten van zeven logistische regressie-analyses waarbij wordt voorspeld of de respondent voor een gegeven partij zou stemmen (1) of niet (0)
- De significante resultaten ($p < .05$) zijn met een teken en een kleur aangeduid. Leesvoorbeeld: het '+'-teken bij CD&V bij 'ouderen' wil zeggen dat, in vergelijking met jongere kiezers, de oudere kiezers significant minder kans hebben om op CD&V te stemmen (controlerend voor de andere opgelijste factoren)
- De regressiemodellen bevestigen diverse bevindingen uit het rapport:
 - Links-rechts plaatsing heeft effect op stemgedrag voor alle partijen, behalve Open Vld en CD&V: beide lijken dus eerder centrumkiezers aan te trekken;
 - Vlaams Belang is de enige partij waar de kans op een stem significant stijgt naarmate respondenten ontevredener zijn over de werking van de democratie in België. Bij PVDA zien we wel een gelijkaardig effect, maar het is een stuk minder groot, en niet significant
 - Controlerend voor andere factoren, vinden we dat de identificatie als Belg (PVDA / Open Vld) of Vlaming (VB / N-VA) samenhangt met stemgedrag voor diverse partijen
 - Controlerend voor andere factoren, zien we dat diverse thema's het verwachte effect hebben: kiezers die klimaat belangrijk vinden, komen significant vaker bij Groen terecht (en minder bij N-VA). Maar het thematisch belang van migratie heeft ook een positief effect op stemmen op Vooruit: mogelijks is een gedeeltelijke verklaring dat dit thema ook kan geïnterpreteerd worden als een verwijzing naar vluchtelingen?

	CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	Vooruit	Vlaams Belang
Ouderen	+	-	+				-
Vrouwen					-		
Lager-geschoold (vgl. midden)					-		
Hoger-geschoold (vgl. midden)							-
Tevreden inkomen							
Rechts		-	+		-	-	+
Hoge politieke interesse							
Tevreden democratie	+	+		+		+	-
Democratie in gevaar			-				
Identificeert als Belg (vgl. Vlaams)			-	+	+		-
Thema als belangrijk opgegeven							
Armoede							
Begroting							+
Economie		-					
Economische ongelijkheid							
Energie						+	
Gezondheidszorg							
Internationale veiligheid		-					
Klimaat		+	-				
Migratie		-				+	+
Politieke vertegenwoordiging							
Aantal thema's waarvan partij eigenaar is			+		+	+	+
Positieve evaluatie federale regering			-	+			
Positieve evaluatie Vlaamse regering			+	-			-
Positieve evaluatie Europese commissie							

Stemmotieven

- Op de voorgaande slides probeerden we na te gaan omwille van welke ‘objectieve’ redenen kiezers voor een bepaalde partij stemmen. We vergeleken de kenmerken van kiezers en gingen er van uit dat die kenmerken een verklaring bieden voor het stemmen voor deze of gene partij. Maar die analyses geven ons maar een partieel inzicht in de eigenlijke motieven die kiezers hebben voor hun stemgedrag
- Daarom presenteren we nu ook een analyse van de ‘subjectieve’ redenen voor de stemvoorkeur. Respondenten die een partij selecteerden, kregen de vraag: *U gaf aan voor [partij X] te zullen stemmen. Mensen hebben vaak veel verschillende redenen om een bepaalde stemkeuze te maken. Kunt u in uw eigen woorden uitleggen waarom u voor deze partij zou kiezen?* (noteer dat ook blanco stemmers en mensen die niet zouden gaan stemmen een gelijkaardige vraag kregen)
- De open antwoorden van de respondenten werden dan één voor één nagelezen en zorgvuldig in categorieën ingedeeld (codeerschema op basis van het doctoraat van Jonas Lefevere). Elk antwoord kreeg maximaal 3 stemmotieven toegewezen (bij slechts 7% van de respondenten werden drie stemmotieven gecodeerd, wat aangeeft dat voor het overgrote deel van de respondenten drie motieven (meer dan) afdoende is om hun antwoord te coderen)
- De volgende slide bevat meer uitleg over het gebruikte classificatieschema

1. Gewoonte	Deze categorie omvat antwoorden die verwijzen naar stemmen uit gewoonte (bvb. "ik stem altijd op deze partij", "gewoonte", "uit gewoonte").
2. Aanbeveling	Deze categorie omvat antwoorden die verwijzen naar aanbevelingen van andere, vooral familie en vrienden (bvb. "ik ben opgegroeid in een Katholiek nest", "mijn ouders stemmen zo", "op aanraden van vrienden", "ik volg mijn man daarin"), maar ook verenigingen (bvb. "ik zit bij ABVV") voor zover het geen partij betreft.
3. Ideologie en waarden	Deze categorie omvat antwoorden die verwijzen naar de ideologie en/of algemene waarden van de partij, alsook algemene verwijzingen naar de standpunten van de partij (bvb. "ik ben het eens met het programma").
4. Thema's	Deze categorie omvat antwoorden die verwijzen naar specifieke beleidsthema's als reden om voor de partij te stemmen (bvb. migratie, onderwijs, gezondheidszorg, staatshervorming, ...)
5. Regering en oppositie	Deze categorie omvat verwijzingen naar de regering die het goed / slecht doet, willen dat de partij in de toekomstige regering komt, dat de partij goede oppositie voert (zweeppartij), dat er iemand anders aan de macht moet komen.
6. Belangenverdediging	Deze categorie omvat verwijzingen naar het feit dat de partij de belangen van groepen in de maatschappij verdedigt. Dit omvat economische groepen (bvb. "partij voor de werkende mens", "verdedigt de middenklasse", "voor de arme mensen"), etnische groepen (bvb. "eigen volk eerst"), geografische groepen (bvb. "voor de Vlamingen", "het beste voor alle Belgen") of andere algemene verwijzingen naar het belang van de bevolking (bvb. "beste voor het volk", "daar heeft de bevolking het meeste baat bij").
7. Politici	Deze categorie bevat zowel verwijzingen naar specifieke politici (bvb. "Conner Rousseau", "de premier", "de voorzitter van de partij"), als meer algemene verwijzingen (bvb. "ze hebben de beste politici").
8. Partij	Deze categorie bevat verwijzingen naar partij-gerelateerde zaken die tot een stem leiden, en omvat partij-identificatie ("Ik ben een liberaal in hart en nieren"), het partij-imago ("frisse, jonge partij", "de beste partij"), dienstverlening (bvb. "de partij heeft mij geholpen"), lidmaatschap ("ik ben lid van de partij"), en prestaties van de partij (bvb. "de partij doet wat ze zegt").
9. Andere partijen slecht	Deze categorie bevat negatieve verwijzingen naar andere partijen: de andere partijen werken de partij tegen (bvb. "de partij krijgt veel tegenkanting van de anderen"), teleurstelling in andere partij(en) (bvb. "Groen is te extreem"), of een keuze door eliminatie (bvb. "beste van de slechtste").
10. Apolitiek	Deze categorie bevat verwijzingen naar een desinteresse in politiek (bvb. "ik ben niet met politiek bezig, dus ik doe maar wat").
11. Anti-politiek	Deze categorie bevat verwijzingen naar een afkeer van politiek, en omvat kritiek op: - Partijen en politici: alle partijen zijn slecht, alle politici zijn slecht. Merk op dat kritiek op een specifieke partij, of op andere partijen, onder 'Andere partijen slecht' wordt gecodeerd. - Representatie: respondent voelt zich niet vertegenwoordigd, verwijzingen naar cordon sanitaire, er wordt niet naar de stem van het volk geluisterd. - Politiek eigenbelang: partijen en politici werken enkel om zichzelf te verrijken, zakkenvullers. - Zinloos: stemmen is zinloos, ze doen toch hun zin, - Protest: proteststem, stem uit protest.
12. Andere of niet codeerbaar	Deze restcategorie omvat respondenten die een ander / oncodeerbaar stemmotief opgaven ("goede wijn behoeft geen krans", "Evenwicht", "ouderdom", "apekool en larie", "bij blanco gaat mijn stem verloren").
13. Geen	De restcategorie bevat respondenten die geen stemmotief opgaven (bvb. "geen idee", "zeg ik liever niet")

	Alle respondenten	Kiezers van PVDA	Kiezers van Groen	Kiezers van Vooruit	Kiezers van CD&V	Kiezers van Open Vld	Kiezers van N-VA	Kiezers van VB	Andere partij	Blanco of ongeldig	Ik zou niet gaan stemmen
1. Ideologie en waarden	23%	31%	20%	26%	42%	27%	28%	15%	10%	3%	2%
2. Thema's	16%	17%	58%	9%	1%	9%	14%	22%	3%	4%	11%
3. Belangenverdediging	15%	31%	0%	24%	1%	10%	10%	29%	0%	1%	0%
4. Partij	18%	18%	14%	25%	23%	27%	28%	10%	0%	0%	0%
5. Politici	9%	5%	4%	15%	12%	15%	16%	1%	0%	0%	0%
6. Regering en oppositie	9%	9%	2%	3%	3%	7%	7%	21%	19%	8%	4%
7. Aanbeveling	3%	1%	1%	5%	20%	7%	2%	0%	0%	0%	0%
8. Gewoonte	3%	1%	2%	4%	12%	6%	1%	1%	6%	0%	0%
9. Andere partijen slecht	6%	13%	5%	7%	1%	4%	6%	8%	0%	2%	1%
10. Apolitiek	2%	1%	1%	0%	0%	2%	0%	0%	0%	16%	10%
11. Anti-politiek	11%	6%	0%	0%	1%	1%	2%	13%	28%	71%	63%
12. Andere of niet codeerbaar	3%	1%	1%	1%	3%	5%	3%	2%	19%	4%	15%
13. Geen	5%	2%	6%	4%	3%	8%	6%	5%	27%	5%	4%

Sterk verschillende motieven

- In het algemeen wijzen kiezers het meest naar de ideologie en de waarden van hun partij. Ze claimen dus omwille van inhoudelijke redenen te stemmen. Voor minstens een gedeelte kan dit ook een indicatie zijn van ‘gewenst’ antwoordgedrag: kiezers zeggen uiteraard graag dat ze ‘inhoudelijk’ stemmen. Nog een inhoudelijk motief dat frequent genoemd wordt, zijn de specifieke beleidsthema’s en dus de partijstandpunten waar de kiezers naar verwijzen. Heel wat kiezers zeggen ook dat ze voor partijen stemmen die hun belangen verdedigen, wat je ook een beleidsinhoudelijke stem zou kunnen noemen. De liefde voor of identificatie met partij en politici, wat niet direct inhoudelijk is maar eerder nestgevoel en identificatie, speelt ook een rol, gevolgd door verwijzingen naar regering en oppositie: dat kan gaan over vinden dat de regering het goed of slecht doet, maar ook willen dat er iemand anders aan zet komt (bvb. VB in de regering). Dan volgen de twee ‘socialisatie’-motieven, gewoonte en aanbevelingen. Het laatste blok, dat ook vrij frequent genoemd wordt, zijn motieven die apolitiek, antipolitiek of negatief over andere partijen zijn
- PVDA-kiezers wijzen op de ideologie van hun partij, maar ook naar thema’s en belangenverdediging. De stem is dus erg inhoudelijk, maar ook ingegeven door het feit dat de partij – vaak in tegenstelling tot de andere partijen, voor ‘het volk’ opkomt (vb. “opkomen voor de kleine man”, “goed voor het gewone werkvolk”, “Enige partij die mensen ziet zoals ze zijn! Rechten van het volk!”). Dat verklaart ook waarom PVDA kiezers, meer dan gemiddeld, als motief aangeven dat de andere partijen het slecht doen
- Groen-kiezers zijn heel duidelijk in hun antwoorden: het zijn bijna volledig inhoudelijke kiezers, ze scoren het hoogste voor thema’s (milieu en klimaat natuurlijk, vb. “omdat de klimaatverandering veel grotere prioriteit moet krijgen”, “Ik denk dat dit de partij is die het meest doet voor milieu groene omgeving recyclage”) en scoren op alle andere motieven onder het gemiddelde
- Vooruit-kiezers hebben een veel uitgesproken profiel, ze verwijzen relatief veel naar de politici van de partij en naar belangenverdediging, maar wijken voor de rest niet veel af van de rest van het electoraat. Opvallend is het grote aandeel expliciete verwijzingen naar Conner Rousseau in de stemmotieven: 12% van de 15% politicus vermeldingen waren een verwijzing naar Conner Rousseau (vb. “Connor Rousseau is heel bekwaam”, – met een enkele expliciete verwijzingen naar de zangwedstrijd (“Conner is het konijn en dat was heel goed gezongen”). Dit hangt ook samen met de verwijzingen naar het verbeterde imago van de partij zelf (“Denk dat het de goede richting uit gaat met deze partij”, “Grotendeels dank zij de voorzitter. Nieuwe dynamiek”)
- CD&V steunt het meest van alle partijen op een gewoontestem. Ook het grote aandeel aanbevelingen wijst op de grote invloed van socialisatie en groepslidmaatschap - deze factoren worden soms in één adem genoemd (vb. “Ik heb altijd op ze gestemd zoals mijn familie het ook altijd heeft gedaan”). Zelfs het grote aandeel CD&V-kiezers dat naar ideologie en waarden verwijst, wijst in dezelfde richting: kiezers verwijzen immers diverse keren naar het christelijke gedachtegoed van de partij (vb. “Omwille van de christelijke waarden waarvoor ze staan”, “traditioneel en geloofsmatig”, “CD&V sluit het best aan bij mijn waarden en normen”). Maar, wat in de motieven níet wordt vermeld – thema’s - bevestigt wat we in de kwantitatieve analyses vonden: de partij kan op dat vlak minder kiezers aantrekken. Ook bij de vermeldingen van politici (12%) kan je niet zeggen dat het individuele politici zijn die een factor vormen: slechts enkelingen verwijzen naar een specifiek figuur (één vermelding voor Hilde Crevits, één voor Vincent van Peteghem, één voor Mahdi), het merendeel verwijst algemeen naar de politici van de partij (vb. “Het is een partij ... met degelijke bestuurders”)
- Bij Open Vld gaat het om de partij en om de politici van de partij, dus minder inhoudelijk voor wat betreft specifieke thema’s, hoewel veel kiezers van de partij expliciet verwijzen naar het liberale gedachtegoed. De Croo wordt vaak expliciet vermeld door kiezers (vb. “de Croo verdient dat na deze moeilijke jaren”, “Alexander de Croo heeft tot hiertoe prima werk geleverd.”)
- Hetzelfde geldt voor N-VA. De kiezers identificeren zich met hun partij, en ze vermelden de politici van de partij als een factor: vooral De Wever, maar ook andere politici (vb. Demir). Daarnaast blijft ‘de Vlaamse zaak’ een factor, hoewel het moeilijk(er) is om deze in kaart te brengen in de huidige categorisatie: afhankelijk van hoe het wordt uitgedrukt, kan dit immers bij belangen vermeld worden (het verdedigen van de belangen van de geografische groep Vlamingen, vb. “omdat ze steeds het vlaamse belang voor ogen houden”, “Vlaams geld beheren door en voor de Vlamingen”), of als thema (verwijzingen naar het thema staatsstructuur of het communautaire thema, vb. “Ik ben vlaamsgezind, wil zo veel mogelijk autonomie voor Vlaanderen”). Als we de verwijzingen naar belangen en thema’s gerelateerd aan ‘de Vlaamse zaak’ samennemen, dan komen we op gemiddeld 4% van de respondenten in het algemeen die dit vermeld, terwijl bij N-VA 13% van de kiezers het vermeld
- Opvallend voor VB-kiezers is het zeer frequent verwijzen naar regering en oppositie, wat in dit geval wil zeggen dat de kiezers vinden dat die partij aan de macht moet komen en voor verandering zal zorgen, terwijl de huidige regering het slecht doet. Het aantal vermeldingen is zeer groot, een bloemlezing: “Moeten de kans krijgen zich te bewijzen”, “geef deze partij ook de kans om te besturen als grootste partij van Vlaanderen”, “Laat deze partij eens aan de macht komen om te zien wat zij er van terecht brengen”, “KREEG MEESTE STEMMEN EN MOET AAN DE MACHT KOMEN”, “Ze verdienen ook een kans na het jarenlange geklungel en de vele leugens van de andere partijen”. Voor diversie kiezers is dit zelfs het enige motief waar naar verwezen wordt. Ook verwijzingen naar het cordon zijn vaak een motief om voor de partij te stemmen: “ze moeten niet uitgesloten worden, is een volwaardige partij”, “ze zitten al jaren in “cordon sanitaire”. Laat ze er uit en zien wat ze verwezenlijken”, “Door een ondemocratisch cordon tegen het VB”. Ook verwijzingen naar antipolitiek zijn bovengemiddeld bij de VB kiezer: “DIE ANDERE ZIJN ALLE ZAKKENVULLERS”, “geef ze een kans samen met een ervaren partij. Gedaan met de poenpakkers van het verleden”, “partij van het volk, en tegen de gevestigde politiek van zakkevullerij”.
- Bij de blanco- en niet-kiezers zijn het al apolitieke motieven en antipolitieke motieven die de klok slaan. Daar wordt nog veel vaker naar verwezen dan dat de electoraten van de twee radicale partijen PVDA en Vlaams Belang dat doen. Vb. “alles blijft toch altijd hetzelfde, er is in de politiek niemand te vertrouwen !”, “Omdat alle politiekers corrupt zijn en enkel aan hun zakken denken.”, “Stemmen of niet die in Brussel doen toch hun eigen goesting.”, “Heeft geen nut ze zeggen democratische land maar niks is daarvan waar. “geen enkele regering kan problemen oplossen door corruptie en wan beheer”,

13. Belangrijkste/opvallende resultaten

Te onthouden - algemeen

- Voor zover we het gemeten hebben, is politieke ontevredenheid niet verder toegenomen na 2021. Tevredenheid met beleid is zelfs (licht) gestegen en ook bij de belangrijkste problemen wordt de politiek zelf veel minder genoemd
- Hoewel energie en economie hoog op de publieke agenda staan, doet de koopkrachtcrisis zich (voorlopig nog niet heel sterk voelen in bijvoorbeeld een sterk gestegen ontevredenheid over het eigen inkomen
- Toch leidt het simpelweg vragen naar 'beleid' of 'regering' tot veel meer negatieve antwoorden dan de steun voor concrete maatregelen zou doen vermoeden; die aversie valt vooral bij kiezers van VB en PVDA op
- Er zijn enorme verschillen in de houding van Vlamingen tegenover verschillende soorten vluchtelingen
- Nogal wat mensen zien onze democratie bedreigd (door de schuld van de politici zelf), vooral aan de rechterkant
- Dramatische verschuiving van belangrijkheid van thema's tov. 2021 (energie, economie en internationale veiligheid)
- Er is een overweldigende meerderheid voor kernenergie
- Vlamingen willen wel minder vliegen en met de wagen rijden voor klimaat, maar minder vlees eten ligt gevoeliger
- Veel Vlamingen stellen hoge eisen aan wat nodig is om echt 'Belg' te zijn.
- Het relatieve belang van de Vlaamse identiteit (ten koste van de Belgische) neemt op de lange termijn licht toe
- Klimaat en migratie zijn polariserende thema's. Het Groen-electoraat is relatief geïsoleerd op migratie, het VB-electoraat op klimaat (is het meest klimaatsceptisch)
- Vlamingen schatten beleidsindicatoren over de stand van zaken ivm. klimaat en migratie vaak fout in, en de electoraten van de partijen die op die thema's focussen zijn dat nog veel meer

Te onthouden - partijen

- Er lijkt een grote herverkaveling aan de gang met een grote linkse partij, zijnde Vooruit (en een linkse zweepartij PVDA), en het wegsmelten van het centrum; centrumpartijen zijn bedreigd
- Verdere herverkaveling zou wel eens tot grotere groei van linkse dan van rechtse partijen kunnen leiden
- Open Vld heeft een (overblijvend) eerder links electoraat (zowel klimaat en migratie) dat soms eerder aansluit bij Groen dan bij N-VA
- CD&V heeft thema's noch politici, en relatief veel socialisatiekiezers
- Vooruit (electoraat) is op de sociaal-culturele breuklijn duidelijk minder links, en tendeert naar het centrum; afstand tov. Groen stijgt
- N-VA en VB zijn communicerende vaten, strijd is niet beslecht